

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Jakub Gazárek

**Vývoj konkordátního práva od roku 1964 do
současnosti**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

Katedra: Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1.5.2014

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci zpracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze, dne 1.5.2014

Jakub Gazárek

Poděkování:

Děkuji vedoucímu diplomové práce prof. JUDr. Jiřímu Rajmundu Treterovi, za konzultace, cenné rady a připomínky při zpracování této práce. Zároveň jsem vděčný za zapůjčení odborné literatury z archivu Společnosti pro církevní právo. V neposlední řadě děkuji mé snoubence za neustálou podporu a pomoc nejenom při psaní této práce.

ÚVOD.....	6
1. SVATÝ STOLEC A KONKORDÁTY	7
1.1 Pojem konkordát v širším a užším slova smyslu	7
1.2 Třídění konkordátních smluv	9
1.3 Strany konkordátních smluv	9
1.4 Mezinárodněprávní subjektivita Svatého stolce a odlišení od Státu Vatikánského Města.....	11
2. DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL	16
2.1 Průběh Druhého vatikánského koncilu.....	16
2.2 Vliv na konkordátní právo	18
3. SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO	22
3.1 Současný systém německého konkordátního práva.....	22
3.2 Dolní Sasko	24
3.3 Svobodný stát Bavorsko	24
3.4 Sársko.....	26
3.5 Porýní-Falc	28
3.6 Severní Porýní-Vestfálsko	29
3.7 Svobodný stát Sasko	30
3.8 Svobodný stát Durynsko.....	31
3.9 Meklenbursko-Přední Pomořansko	34
3.10 Sasko-Anhaltsko.....	35
3.11 Braniborsko.....	36
3.12 Svobodné hanzovní město Brémy	38
3.13 Svobodné a hanzovní město Hamburk.....	39
3.14 Šlesvicko-Holštýnsko	41
3.15 Smlouvy o zřízení diecézí a arcidiecézí.....	43
4. KOLUMBIJSKÁ REPUBLIKA	43
4.1 Historický vývoj	44

4.1 Konkordát z roku 1973 a jeho vliv na úpravu vztahů mezi státem a církvemi	44
5. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ	47
5.1 Historický vývoj španělské národní identity a konkordát z roku 1953.....	47
5.2 Konkordátní smlouvy přijaté v roce 1979	51
6. POLSKÁ REPUBLIKA	54
6.1 Historický vývoj – konkordát z roku 1925 a okolnosti jeho zrušení	55
6.2 Konkordát (1993/1998).....	57
7. ČESKÁ REPUBLIKA.....	61
7.1 Vztahy mezi státem a církví v období První republiky a Modus vivendi z roku 1928.....	62
7.2 Vývoj po roce 1989 a Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů.....	65
8. SLOVENSKÁ REPUBLIKA.....	72
8.1 Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou	73
8.2 Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech Slovenské republiky	78
8.3 Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o katolické výchově a vzdělávání	80
8.4 Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o právu uplatňovat výhrady ve svědomí	82
ZÁVĚR.....	85
SEZNAM ZKRATEK.....	87
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	88
ABSTRAKT	97
ABSTRACT	98
KLÍČOVÁ SLOVA.....	99

Úvod

Konkordátní právo je tématem, které není příliš často předmětem kvalifikačních prací, přesto se domnívám, že se jedná o problematiku velmi zajímavou. Předkládaná práce se zaměřuje na zhodnocení a srovnání současného stavu konkordátních smluv uzavřených mezi Svatým stolcem a vybranými státy. Rozsah vymezený názvem diplomové práce (tj. od roku 1964 do současnosti) je značně široký a svým záběrem dalece přesahuje možnosti této kvalifikační práce. Rok 1964 slouží jako symbolický a zároveň velmi pragmaticky zvolený mezník, od kterého můžeme pozorovat zásadní dopad dokumentů Druhého vatikánského koncilu na konkordátní právo coby celek. Ve shora vymezeném časovém úseku uzavřel Svatý stolec konkordátní smlouvu s několika desítkami států ze čtyř světových kontinentů. Nutně bylo tudíž přistoupeno k určitému zúžení rozsahu. Práce se primárně zaměřuje na středoevropský prostor; zabývá se kromě České republiky i všemi jejími sousedními státy, s výjimkou Rakouska, které v dané době konkordátní smlouvu neuzavřelo. Velká pozornost je věnována slovenské úpravě, která je svým způsobem z postkomunistických zemí jednou z nejlépe propracovaných jak koncepčně, tak systematicky. Dále je rozebírán polský konkordát z roku 1993 a ve stručnosti jsou zhodnoceny i konkordátní smlouvy uzavřené s jednotlivými spolkovými zeměmi Německa.

Pro účely dalšího srovnání bylo z evropských zemí vybráno Španělsko, které představuje z historického hlediska unikátní případ tzv. přechodného systému, kde došlo k postupnému nahrazení původního tradičního konkordátu novou úpravou v podobě jednotlivých dílčích konkordátních smluv. Ze zemí mimoevropských padla volba na Kolumbii, částečně i díky vlivu španělského práva a dlouhé konkordátní tradici, kterou se tato země vyznačuje.

Úvodní část práce je věnována vymezení základních pojmů, se kterými je posléze pracováno, jakož i zhodnocením vlivu Druhého vatikánského koncilu na konkordátní právo. Jednotlivé země jsou řazeny chronologicky dle data první uzavřené smlouvy. Toto chronologické řazení se posléze uplatňuje i v rámci jednotlivých kapitol (např. Německo je jako celek zařazeno před Kolumbii, ale v rámci kapitoly věnované Německu je zahrnuto období od konce šedesátých let 20. století až po rok 2012). Časové vymezení není nicméně striktně dodržováno. Tam, kde to bylo vhodné je

stručně pojednáno i o dřívější úpravě. Stalo se tak v případě Španělska pro lepší dokreslení přechodu z jednoho systému úpravy vzájemných vztahů státu a církve na druhý; také v případě České republiky a Slovenské republiky, kde byl zhodnocen *Modus vivendi* z roku 1928 a rovněž v případě Polska z důvodu nestandardního způsobu zániku původního konkordátu z roku 1925.

Práce čerpá z domácí i zahraniční literatury v podobě odborných monografií, sborníků i časopiseckých článků a studií. Z hlediska posledního jmenovaného se stala hlavním zdrojem *Revue církevního práva* vydávaná Společností pro církevní právo. V případě pramenů byly využity existující české překlady s přihlédnutím k originálnímu znění. U Španělska a Kolumbie bylo využito italské znění jednotlivých smluv; v případě Německa bylo vzato v potaz i německé znění daných konkordátních smluv. Práce čerpá primárně ze zdrojů v českém a anglickém jazyce, v menší míře byly využity i zdroje v jazyce slovenském, polském, německém a italském. Z internetových zdrojů bylo čerpáno pouze výjimečně. Rovněž byla zohledněna dřívější obhájená diplomová práce Josefa Fírta věnovaná obdobnému tématu.

1. Svatý stolec a konkordáty

Následující úvodní kapitola je věnována výkladu základních pojmů. Kromě samotného pojmu konkordát se budeme věnovat i třídění těchto mezinárodních smluv, vývoji mezinárodněprávní subjektivity Svatého stolce a uvedeme rozdíly mezi jednotlivými označeními pro vrcholný orgán katolické církve.

1.1 Pojem konkordát v širším a užším slova smyslu

Cílem této práce je zhodnocení a vzájemná komparace vybraných konkordátních smluv uzavřených mezi Svatým stolicem a jednotlivými státy v časovém období od roku 1964 do současnosti. Konkordát je „obecné označení jakékoliv mezinárodní smlouvy, jejíž jednou stranou je Apoštolský stolec (Svatý stolec) a druhou stranou některý stát nebo jiná politická entita.“¹ „Pojem konkordát pochází z latinského slova *concordatum*

¹ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, Grada, Praha, 2011, s. 68. ISBN: 978-80-247-3614-3.

(latinsky souhlas, úmluva), které je odvozeno od slova *concordare* (dohodnout se).² Samotné použití pojmu konkordát v názvu konkrétní mezinárodní smlouvy je ovšem jevem velmi výjimečným.³ Mnohem častěji se používají termíny *conventio*, *pax*, *pactum*, *pacta concordata*, *concordia*, či *concordata*. Ostatně i hlavní pramen současného kanonického práva *Codex Iuris Canonici* z roku 1983 (dále jen „CIC/1983“) hovoří v c. 3 o *conventio*, pojem *concordatum aliaque huiusmodi conventio* se vyskytuje v celém kodexu pouze jednou, a sice v hlavě o papežských legátech v c. 365 § 1 odst. 2.⁴

Konkordátní smlouvy nejsou jediným druhem mezinárodních dohod, které Svatý stolec uzavírá. Mimo systematiku konkordátních smluv bývá v odborné literatuře řazena kategorie dohod zvaných *modus vivendi*.⁵ Ty jsou ovšem spíše ojedinělé⁶ a jejich zvláštností je, že jsou svým charakterem dohodami prozatímními, tj. nepředstavují trvalou a definitivní úpravu vztahů mezi svými subjekty.⁷

Pojem konkordát je možné chápat a používat v širším i užším slova smyslu. V širším slova smyslu se konkordátem rozumí jakékoliv smluvní ujednání mezi Svatým stolcem a státem. V užším slova smyslu se výraz konkordát používá pro taková ujednání, která komplexním způsobem upravují vztahy mezi Svatým stolcem, státem a katolickou církví působící na území daného státu. V zájmu zpřesnění využívají někteří autoři pojmu konkordátní smlouva pro konkordát v širším slova smyslu.⁸ V zásadě je ale možné poznamenat, že i v odborné literatuře se pojem konkordát používá převážně v širším slova smyslu a již vůbec tak neoznačuje pouze těch několik málo mezinárodních smluv, které nesou označení konkordát přímo ve svém názvu.⁹

² VALEŠ, Václav, *Konfesní právo: průvodce studiem*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, s. 229. ISBN: 978-80-7380-135-9.

³ Viz TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem*, in: *Revue církevního práva* č. 25-2/2003, Praha, s. 71.

⁴ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s poskomunistickými zeměmi (1990-2008)*, Ústav pro vztahy státu a církvi, Bratislava, 2010, s. 15. ISBN: 978-80-89096-45-9.

⁵ Viz TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 69.

⁶ Do dnešní doby došlo k uzavření pouze tří takovýchto dohod. V roce 1928 s Československem, v roce 1937 s Ekvádorem a v roce 1964 s Tuniskem.

⁷ Viz TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem*, s. 71.

⁸ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s poskomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 15.

⁹ Srv. TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem*, s. 71.

1.2 Třídění konkordátních smluv

V odborné literatuře nenacházíme jednotné dělení konkordátních smluv. Většina autorů se omezuje na dělení podle obsahu smluv a rozlišuje smlouvy celostní neboli univerzální a smlouvy dílčí¹⁰, případně smlouvy generální a speciální.¹¹ V zásadě se jedná o to, zda daná smlouva upravuje vztahy mezi svými subjekty komplexně nebo se zabývá pouze jednou či více oblastmi. Velmi komplexní systematiku konkordátních smluv předkládá Damián Němec: rozlišuje rozdělení dle obsahu, formy uzavření a formy zpracování. Ekvivalentem celostní či generální smlouvy je v Němcově pojetí konkordát v užším slova smyslu, přičemž tento konkordát může existovat v podobě jedné smlouvy nebo vzájemně provázaného souboru rovnocenných dílčích smluv. Dále se vydělují samostatné smlouvy dílčí. Varianta kombinující konkordát a dílčí smlouvy je reprezentována modelem základní smlouvy, v návaznosti na kterou jsou posléze přijímány smlouvy dílčí.¹² Němec zavádí pojem pyramidální model s odkazem na italský název základní smlouvy *accordo di base*. Co se dělení z hlediska formy uzavření týče, zde se vychází z mezinárodního práva, konkrétně z Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969. Rozlišují se konkordátní smlouvy uzavřené slavnostní formou v režimu čl. 14 a čl. 16 Vídeňské úmluvy a takové, které byly uzavřeny zjednodušenou formou upravenou v čl. 12 a čl. 13 téže úmluvy. Na základě formy zpracování se posléze zohledňuje jazyková stránka smlouvy (jednojazyčné, dvojjazyčné či vícejazyčné zpracování) a jednota či rozdělenost textu smlouvy (jednotlivý souvislý text či základní text doplněný o dodatkový protokol).¹³

1.3 Strany konkordátních smluv

Předmětem této diplomové práce jsou pouze konkordátní smlouvy uzavřené mezi Svatým stolcem a jednotlivými státy (v případě Německa s jednotlivými spolkovými zeměmi), v rámci úplnosti je nicméně nutné dodat, že státy nejsou jedinými subjekty, se kterými se tyto smlouvy uzavírají. Příkladem smluv uzavřených mezi

¹⁰ Srv. HRDINA, Antonín, *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 324-325. ISBN: 978-80-7380-152-6.

¹¹ VALEŠ, Václav, *Konfesionální právo: průvodce studiem*, s. 230.

¹² Srv. TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem*, s. 71.

¹³ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s posokomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 19-25.

Svatým stolcem na straně jedné a nestátním subjektem na straně druhé mohou být např. konkordátní smlouva uzavřená s Organizací pro osvobození Palestiny nebo s Organizací Africké jednoty.¹⁴ V prvním případě se jedná o uskupení několika palestinských organizací, které usilují o vytvoření samostatného palestinského státu, v případě druhém se jedná o mezivládní organizaci sdružující některé africké státy.¹⁵ Naprostá většina konkordátních smluv je ale uzavřena mezi Svátým stolcem a státy. Někteří autoři přistupují k dalšímu dělení států, s nimiž Svátý stolec konkordátní smlouvy uzavírá. Státy je možné dělit z hlediska mezinárodního práva veřejného na jednoduché a složené. Kritérium rozlišení zde tvoří případná mezinárodněprávní subjektivita organizačních složek daného státu. Další dělení je možné na základě existence státního náboženství, rozlišujeme tedy státy se státním náboženstvím, zpravidla zakotveným přímo v ústavním právu, a státy nábožensky neutrální. Poslední dělení spočívá v rozlišování států dle jejich zřízení na státy demokratické a totalitní.¹⁶ V současné době jsou konkordátní smlouvy uzavírány převážně s demokratickými státy.

V návaznosti na dělení na státy se státním náboženstvím a státy nábožensky neutrální se někdy hovoří o tom, že určitým faktorem rozhodujícím o uzavření konkordátní smlouvy s tím či oním státem je počet katolíků v populaci daného státu. Tento názor je nutné důrazně odmítnout, jelikož i při pouhém pohledu na soustavu v současné době platných konkordátních smluv je zřejmé, že tyto smlouvy jsou uzavírány bez ohledu na výše zmíněný faktor. Konkordátní smlouvy jsou tak uzavřeny s většinou evropských států a některými latinskoamerickými státy, jakož i s menším počtem států afrických a asijských.¹⁷ Mezi těmito státy najdeme i takové, které mají pouze malé procento populace hlásící se ke katolické církvi.¹⁸ Naopak Spojené státy americké jako jeden ze států s významnou katolickou komunitou konkordátní smlouvu se Svátým stolcem uzavřenu nemá. Případnému vývoji vzájemných vztahů v této oblasti brání zejména politická specifika a celkový náhled na konkordátní právo, které i v oblasti vědeckého bádání stojí, až na malé výjimky, na okraji zájmu americké kanonistiky.

¹⁴ Viz TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem*, s. 70.

¹⁵ Resp. jednalo, jelikož Organizace africké jednoty zanikla 9.7.2002 a byla nahrazena Africkou unií. Předmětný konkordát je z roku 2000.

¹⁶ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svátého stolce s poskomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 33-35.

¹⁷ Srv. VALEŠ, Václav, *Konfesi právo: průvodce studiem*, s. 229-230.

¹⁸ Mezi tyto země patří Albánie, Kazachstán či Estonsko. viz VALEŠ, Václav, *Konfesi právo: průvodce studiem*, s. 230.

Rozhodně ne všechny státy, které udržují se Svatým stolcem diplomatické vztahy,¹⁹ je mají upravené na úrovni konkordátní smlouvy. Rozhodujícím kritériem není podíl katolíků ve společnosti, ale spíše právní kultura a vůle po právní jistotě.²⁰ O Svatém stolci coby subjektu konkordátních smluv bude blíže pojednáno v následující podkapitole.

1.4 Mezinárodněprávní subjektivita Svatého stolce a odlišení od Státu Vatikánského Města

V současné nauce mezinárodního práva veřejného doposud neexistuje obecná teorie subjektivity.²¹ V zásadě se však vychází ze státoprávního pojetí, kdy je plná subjektivita přiznávána státům coby originárním subjektům mezinárodního práva veřejného a ostatní subjekty jsou chápány pouze jako nositelé subjektivity částečné. V historicky starším pojetí byly za subjekty mezinárodního práva veřejného považovány výhradně státy.²² S postupným rozvojem mezinárodního společenství byla tato teorie opuštěna a v dnešní době je již všeobecně považována za překonanou. Vývoj mezinárodního práva veřejného směřuje ke stále většímu rozšiřování řad jeho subjektů.²³ Z hlediska právních vztahů, kterými se tato práce zabývá, je tedy nutné zkoumat mezinárodněprávní subjektivitu obou smluvních stran předmětných konkordátních smluv. U států je toto zkoumání jednodušší, jelikož zde existuje konstantní výklad, co se podmínek pro uznávání mezinárodněprávní subjektivity státu týče. Stát musí splňovat tři prvky státnosti (státní území, obyvatelstvo a výkon veřejné moci) a dále se musí mocensky prosadit a udržet si svou státnost po určitou dobu.²⁴ Žádný ze států, o kterých bude níže pojednáno, nečelil v posuzovaném období pokusům o zpochybnění své mezinárodněprávní subjektivity. Naproti tomu chápání mezinárodněprávní subjektivity Svatého stolce prošlo poměrně zajímavým vývojem a je proto nutné se mu věnovat blíže.

¹⁹ V době psaní této práce udržuje Svatý stolec diplomatické styky se 180 státy.

²⁰ TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem*, s. 70.

²¹ Viz ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel, *Mezinárodní právo veřejné*, C. H. Beck, Praha, 2008, s. 48, ISBN: 978-80-7179-728-9.

²² Viz MARTENS, Friedrich Fromhold, *Völkerrecht. Das internationale Recht der civilisierten Nationen (Bund II)*, Weidmann, Berlín, 1886, s. 116.

²³ Viz ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel, *Mezinárodní právo veřejné*, s. 48.

²⁴ Viz ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel, *Mezinárodní právo veřejné*, s. 52-53.

Na rozdíl od konkordátních smluv, kterým není v obecné nauce mezinárodního práva veřejného věnována dostatečná pozornost, je problematika mezinárodněprávní subjektivity Svatého stolce pravidelně popisována přinejmenším v učebnicové odborné literatuře. Někteří autoři ovšem dodávají, že nad rámec těchto učebnicových výkladů je i toto téma širší naukou neprávem opomíjeno.²⁵ Pro dostatečné pochopení vývoje náhledu na tuto otázku je vhodné provést menší historický exkurz.

V církevních dějinách je možné rozlišit tři období: období tzv. papežského státu²⁶ trvající do roku 1870, sporné období v letech 1870-1929 a současné období trvající od roku 1929 doposud. Do roku 1870 nebylo o mezinárodněprávní subjektivitě Svatého stolce pochyb, jelikož papež byl nejen duchovní hlavou celé katolické církve, ale zároveň i světským panovníkem papežského státu, který se rozkládal ve střední části Itálie. Vzhledem k této dualitě nebyla subjektivita papežského státu a potažmo i Svatého stolce zpochybňována. V průběhu procesu sjednocování Itálie byl v roce 1870 Řím dobyt italskými oddíly, poté co bylo francouzské vojsko chránící papeže odvoláno v důsledku vypuknutí francouzsko-pruské války. Tak vznikla tzv. římská otázka.²⁷ „Patová situace, která takto vznikla, s papežem, který se sám na protest prohlásil za vatikánského vězně, od září roku 1870 z Vatikánu skutečně nikdy nevyšel ven, a stejně tak i jeho nástupci, byla vyřešena teprve za pontifikátu papeže Pia IX. Lateránskými smlouvami (*Patti Lateranensi*), uzavřenými mezi Itálií a Svatým stolicem, které byly podepsány 11. února 1929 v Lateránském paláci v Římě.“²⁸ Na základě těchto smluv byl vytvořen současný Stát Vatikánského Města navazující na papežský stát. Sporné je tak dle některých právě období v letech 1870-1929, kdy Svatý stolec ztratil podstatný znak, protože přestal disponovat vlastním státním územím.²⁹ V dnešní době je tato

²⁵ Viz ŠMID, Marek, *Mezinárodnoprávní subjektivita Svätej stolice: bilaterálne medzinárodné zmluvy*, in: ŠMID, Marek, MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.), *Clara pacta - boni amici. Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami*, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava, 2009, s. 350, ISBN: 978-80-89096-38-1.

²⁶ Latinsky Patrimonium Sancti Petri, existoval v letech 754-1870, hlavním městem byl Řím.

²⁷ Po anexi papežského státu přistoupila italská strana k vyhlášení tzv. garančního zákona. Ten byl přijat 13.5.1871 italským parlamentem a zabýval se postavením papeže i Svatého stolce v nově sjednocené Itálii. Papež byl prohlášen za posvátného a nedotknutelného, podřízen byl ovšem civilním soudům. Vatikán jako papežovo sídlo byl také prohlášen za nedotknutelný. Zůstalo zachováno legační právo a některé další výsady. Žádný z papežů během sporného období garanční zákon neuznal, protože by to znamenalo i zpětné schválení násilné anexe území papežského státu a tento fakt považovala katolická církev za neobhájitelný. Viz MRÁZEK, Josef, *Mezinárodněprávní suverenita Svatého stolce a Smlouva o úpravě vzájemných vztahů s Českou republikou*, in: Právní rádce, č. 3/2002, Praha.

²⁸ ČERNÝ, Miroslav, *Právo Vatikánského Města - historie a současnost*, in: Revue církevního práva č. 55-2/2013, Praha, s. 8.

²⁹ Srv. OUTRATA, Vladimír, *Mezinárodní právo veřejné*, Orbis, Praha, 1960, s. 58.

rigidní teorie již překonána.³⁰ „Velká část autorů se kloní k názoru, že na rozdíl od papežského státu zůstala mezinárodněprávní subjektivita Svatého stolce s aktivním a pasivním vyslaneckým právem zachována.“³¹ Fakt, že v daném období Svatý stolec využíval legační právo a uzavíral konkordátní smlouvy, je také jedním z hlavních argumentů, který rigidní teorii vyvrací.³² Navíc se nejednalo o jednostranné jednání Svatého stolce bez adekvátní odezvy ze strany států, nýbrž o pokračování mezinárodní praxe, která se takto v přístupu ke Svatému stolci nezměnila ani po faktickém zániku papežského státu. Je tudíž zřejmé, že mezinárodněprávní subjektivita Svatého stolce není, a ani nikdy nebyla závislá na existenci státního území a je nutné ji spatřovat jinde.³³ Dle některých autorů je dokonce možné přirovnat postavení Svatého stolce v letech 1870-1929 k vládě v exilu.³⁴

Svatý stolec je dnešní naukou chápán jako jeden ze sekundárních subjektů mezinárodního práva, což znamená, že neoplyvá všemi znaky mezinárodněprávní subjektivity.³⁵ Nauka nejčastěji hovoří o dílčí subjektivitě³⁶ nebo subjektivitě *sui generis*.³⁷ I přesto je rozsah mezinárodněprávní subjektivity Svatého stolce poměrně široký. Zahrnuje aktivní a pasivní legační právo, schopnost uzavírat mezinárodní smlouvy, členství v mezinárodních organizacích a využívání jurisdikční imunity.³⁸ Někteří autoři do tohoto výčtu řadí i zapojení Svatého stolce v roli neutrálního prostředníka při řešení mezinárodních sporů mezi státy.³⁹

³⁰ Viz VALEŠ, Václav, *Konfesní právo: průvodce studiem*, s. 227.

³¹ MRÁZEK, Josef, *Mezinárodněprávní suverenita Svatého stolce a Smlouva o úpravě vzájemných vztahů s Českou republikou*, s. 25.

³² Srv. ŠMID, Marek, *Mezinárodnoprávní subjektivita Svätej stolice: bilaterálne medzinárodné zmluvy*, s. 343; NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 39; VALEŠ, Václav, *Konfesní právo: průvodce studiem*, s. 227-228.

³³ Srv. TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem*, s. 69.

³⁴ Srv. ARANGIO-RUIZ, Gaetano, *On the nature of the international personality of the Holy See*, in: *Revue belge de droit international*, č. 2/1996, Brusel, s. 361.

³⁵ Viz ŠMID, Marek, *Mezinárodnoprávní subjektivita Svätej stolice: bilaterálne medzinárodné zmluvy*, s. 350-351.

³⁶ Viz POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan, *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*, C. H. Beck, Praha, 2006, s. 215, ISBN: 80-7179-536-4; MALENOVSKÝ, Jiří, *Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*, Doplněk, Praha, 2004, 119-120, ISBN: 80-7239-160-7.

³⁷ Viz DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBOŘIL, František, *Mezinárodní právo veřejné*, Linde, Praha, 2006, s. 130-132, ISBN: 80-7201-628-8; SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz, *Mezinárodní právo veřejné*, ASPI, Praha, 2006, s. 150-151, ISBN: 80-7357-178-1.

³⁸ ŠMID, Marek, *Mezinárodnoprávní subjektivita Svätej stolice: bilaterálne medzinárodné zmluvy*, s. 351-352.

³⁹ Srv. RYANGERT, Cedric, *The legal status of the Holy See*, in: *Goettingen Journal of International Law*, č. 3/2011, Göttingen, s. 850.

Členství Svatého stolce v nejrůznějších mezinárodních organizacích je nepochybně významným znakem jeho mezinárodněprávní subjektivity. Důležitý je také fakt, že se nejedná o uzavřený výčet. Svatý stolec na tomto poli postupuje systematicky a neustále se zapojuje do dalších struktur mezinárodní spolupráce.⁴⁰ „Zvláště významným je status Svatého stolce jako stálého pozorovatele při OSN.“⁴¹ Vyplývá to zejména z postavení samotné Organizace spojených národů coby největší a nejdůležitější mezinárodní organizace sdružující téměř všechny státy světa. Zapojení Svatého stolce do struktur OSN je upraveno i na úrovni dokumentů této organizace. Jedná se především o rezoluci Valného shromáždění ze dne 16.7.2004, č. 58/314 (A/RES/58/314), o účasti Svatého stolce na práci OSN a související interpretační nótu ze dne 16.8.2004, č. 58/871 (A/58/871), vydanou k této rezoluci Generálním tajemníkem OSN.⁴² Rezoluce obsahuje výčet výsad Svatého stolce v rámci OSN, jakými jsou kupříkladu právo účasti na všeobecných rozpravách na Valném shromáždění, právo na vystoupení a na odpověď, právo vznášet procesní námítky nebo vznášení návrhů rezolucí a rozhodnutí, které se přímo týkají Svatého stolce. Celý tento soubor výsad ještě více zdůrazňuje zvláštní a unikátní postavení Svatého stolce ve vztahu k OSN. Způsob, jakým se Svatý stolec zapojuje do mezinárodního dění prostřednictvím svého statutu stálého pozorovatele při OSN, je i mezinárodním společenstvím chápán jako veskrze pozitivní jev. Smysl spolupráce Svatého stolce a OSN výstižně shrnuje následující pasáž z projevu tehdejšího stálého pozorovatele Svatého stolce při OSN, arcibiskupa Celestina Migliora, který pronesl v rámci přijímání výše uvedené rezoluce dne 1.7.2004: „V kontextu upevňování úlohy OSN a revitalizace práce jejího Valného shromáždění, je přijetí rezoluce důležitým krokem a odráží vznešené hodnoty a kolektivní zájem sdílený OSN a Svatým stolicem. Jsme zavázáni ke stejným cílům, které vyžadují ochranu základních lidských práv, zachování důstojnosti a hodnoty lidské osoby a podporu společného dobra. Abychom dosáhli těchto cílů, potřebujeme uspořádané mezinárodní společenství budované na pevné stavbě práva, ne

⁴⁰ Z poslední doby je možné v této souvislosti uvést např. akreditaci prvního pozorovatele při Ekonomické komunitě západoafrických států (ECOWAS) či získání statutu mimoregionálního pozorovatele Systému středoamerické integrace (SICA). Viz *Diplomatické vztahy Svatého stolce*. Rádio Vaticana [online]. Česká sekce Vatikánského rozhlasu © 2003-2014. Poslední změna 13.1.2014. [cit. 3.4.2014]. Dostupné z: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19403>.

⁴¹ ŠMID, Marek, *Mezinárodnoprávní subjektivita Svätej stolice: bilaterálne medzinárodné zmluvy*, s. 354.

⁴² Viz ŠMID, Marek, *Mezinárodnoprávní subjektivita Svätej stolice: bilaterálne medzinárodné zmluvy*, s. 354.

práva ovládaného svévůli a náladovostí, nýbrž principy vyvěrajícími z hluboké univerzality lidské povahy, které mohou vést lidské myšlení v budoucnosti. Se stavbou budovanou na těchto principech, které orientují naše úsilí, si můžeme být jisti, že dospějeme k našemu společnému cíli, trvalé a všeobecné spravedlnosti a míru.⁴³

Na závěr této kapitoly zbývá vymezení rozdílů mezi pojmy Svatý stolec, Apoštolský stolec a Stát Vatikánského Města. Vztah prvních dvou pojmů vymezuje přímo CIC/1983 v c. 361: „Apoštolský stolec nebo také Svatý stolec označuje v tomto kodexu nejen papeže, ale též státní sekretariát, Radu pro veřejné záležitosti církve a ostatní složky římské kurie, pokud z povahy věci nebo z textové souvislosti nevyplývá něco jiného.“⁴⁴ Z tohoto ustanovení je zřejmé, že CIC/1983 používá oba pojmy synonymicky, nicméně preferuje pojem Apoštolský stolec, což dokládá jeho zařazením na první místo. Obdobnou definici nalezneme i v odborné literatuře: „Apoštolský stolec: samostatná jednotka uvnitř katolické církve, její nejvyšší reprezentace; subjekt mezinárodního práva s právem legačním a kontraktačním, odlišný od státu Vatikánského města; skládá se z papeže a z římské kurie, nevyplývá-li z jednotlivých kanonických předpisů něco jiného; kanonické předpisy připouštějí i použití synonymického označení Svatý stolec.“⁴⁵ Kanonické právo tedy upřednostňuje pojem Apoštolský stolec, vlastní praxe uzavírání konkordátních smluv naopak častěji využívá označení Svatý stolec.⁴⁶ V této práci budu i nadále používat, vyjma případných citací, pojem Svatý stolec. Oba pojmy označují vrcholný orgán katolické církve, který je nutné důrazně odlišovat od Státu Vatikánského Města.

V médiích, ale bohužel i v odborné literatuře,⁴⁷ je možné se setkat se zaměňováním pojmů Apoštolský/Svatý stolec a Vatikán popř. Stát Vatikánského Města. Stát Vatikánského Města vznikl na základě Lateránských smluv v roce 1929, je to

⁴³ Projev arcibiskupa Celestina Migliora, Stálého pozorovatele Svatého stolce při OSN před Valným shromážděním ze dne 1.7.2004. The Permanent Observer Mission of the Holy See to the United Nations. [cit. 29.3.2014]. Dostupné z: <http://www.holyseemission.org/statements/statement.aspx?id=275>.

⁴⁴ ZEDNÍČEK, Miroslav, *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny*, Zvon, Praha, 1994, s. 159, ISBN: 80-7113-082-6.

⁴⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 22.

⁴⁶ Ve starší literatuře je možné se setkat i s pojmem Svatá stolice.

⁴⁷ Srv. HALAS, František X., *Vztahy mezi státem a církví z hlediska jejich mezinárodního rozměru*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2002, s. 12-13, ISBN: 80-244-0421-4; Také v dalším a novějším díle stejného autora dochází k těmto záměnám. Např. na jedné straně hovoří o politice Vatikánu, politické linii Svatého stolce a o tazích politiky Svatého stolce – Vatikánu. Viz HALAS, František X., *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2013, s. 86, ISBN: 978-80-7325-313-4.

městský stát s rozlohou 0,44 km² a přibližně 800 obyvateli. Svatý stolec je nejvyšším orgánem katolické církve, která zastupuje zájmy více než jedné miliardy věřících. Vzájemný vztah obou subjektů byl vykládán různě. Zpočátku se prosazovalo monistické řešení, kdy byl za subjekt mezinárodního práva považován buď Svatý stolec nebo Stát Vatikánského Města. Postupně se ovšem prosadila teorie dualistická, která chápe Stát Vatikánského Města jako nositele světské suverenity a Svatý stolec jako nositele suverenity duchovní.⁴⁸ Do této koncepce se promítá rozdělení věcí na *res temporales* a *res spirituales* dle kanonického práva. Konkordátní smlouvy posléze uzavírá výhradně Svatý stolec, nikdy Stát Vatikánského Města.⁴⁹

2. Druhý vatikánský koncil

Současné konkordátní právo není možné adekvátně posoudit bez zohlednění vlivu Druhého vatikánského koncilu na jeho nynější podobu. Následující část se proto zabývá stručným shrnutím průběhu samotného koncilu, obsahem některých vybraných dokumentů na tomto koncilu přijatých a zejména pak dopady Druhého vatikánského koncilu na konkordátní právo.

2.1 Průběh Druhého vatikánského koncilu

Druhý vatikánský koncil se stal přelomovou událostí v dějinách katolické církve 20. století.⁵⁰ Kanonické právo rozeznává několik druhů koncilů. Druhý vatikánský koncil byl koncilem všeobecným neboli ekumenickým. „Ekumenický koncil je shromáždění biskupů Katolické církve svolaných z celého křesťanského světa k tomu, aby soudili a rozhodovali o záležitostech církevní nauky a kázně, a to pod autoritou papeže.“⁵¹ Jedná se tak o výjimečnou a svým významem velmi důležitou událost v životě církve, neboť na ekumenických koncilech se rozhoduje o směřování katolické

⁴⁸ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 39.

⁴⁹ Viz HRDINA, Antonín, *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*, s. 325.

⁵⁰ Srv. NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 54.

⁵¹ FILIP, Štěpán Martin, *K pojmu koncilu obecně a ekumenického koncilu zvláště*, in: *Revue církevního práva*, č. 4-2/1996, Praha, s. 127

církve jako celku.⁵² Že se jedná o událost výjimečnou potvrzuje i celkový počet ekumenických koncilů v průběhu dosavadní existence církve. Druhý vatikánský koncil je 21. koncilem v pořadí, přičemž pořadí se počítá od prvního ekumenického koncilu, který se konal roku 325 v Nikáji.⁵³ Ale i před prvním ekumenickým koncilem docházelo k setkávání biskupů. „Až do 4. století nebylo možné svolat koncil všech biskupů, tj. ekumenický. Ale i v době pronásledování se konaly koncily partikulární, tj. shromáždění biskupů části církve nebo několika sousedních církevních provincií. Často se též nazývají synody nebo synodami.“⁵⁴ Ekumenický koncil je i projevem principu kolegiality neboli sborovosti biskupů. „Vrcholným způsobem se sborovost biskupů uplatňuje ve světových i regionálních biskupských synodech a na ekumenickém koncilu (cc. 337-341).“⁵⁵ Číslovka v názvu znamená, že se jedná o druhý koncil konaný na téže místě. První vatikánský koncil, zahájený během pontifikátu papeže Pia IX. v roce 1869, nebyl v důsledku vypuknutí prusko-francouzské války, následného zániku papežského státu a změny papežova postoje k mezinárodnímu společenství nikdy formálně ukončen. I v odborných publikacích je možné se setkat v souvislosti s Prvním vatikánským koncilem s označením „nedokončený koncil“.⁵⁶ To není zcela přesná formulace vzhledem k pravomocem papeže ve vztahu ke koncilu. „Papeži přísluší sněm překládat, odročovat a rozpouštět.“⁵⁷ Záleží tak výhradně na papeži, jak s koncilem naloží. Pius IX. ani jeho nástupci jednoduše První vatikánský koncil nikdy formálně neukončili. Poté, co se Pius IX. prohlásil za vatikánského vězně, pouze odložil koncil *sine die* čili na neurčito.⁵⁸ Druhý vatikánský koncil nelze ovšem chápat jako doplněk předešlého koncilu, nýbrž jako nový koncil s otevřeným a svobodným programem.⁵⁹ Samotné ohlášení koncilu přišlo nečekaně během projevu papeže Jana XXIII. ke kardinálům v bazilice sv. Pavla za hradbami dne 25.1.1959. Od téměř osmdesátiletého

⁵² Pravoslavná církev používá výrazu ekumenický koncil v užším slova smyslu a označuje tak pouze prvních sedm koncilů, které se konaly na křesťanském východě. Viz TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 42.

⁵³ Viz JEDIN, Hubert, *Malé dějiny koncilů*, Česká katolická charita, Praha, 1990, s. 142-144.

⁵⁴ TRETERA, Jiří Rajmund, *Synagoga a církve kdysi a dnes. Kapitoly z právních dějin*, Jan Krigl, Praha, 1994, s. 75.

⁵⁵ TRETERA, Jiří Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesní právo a církevní právo*, Jan Krigl, Praha, 1997, s. 180, ISBN:80-902045-2-X.

⁵⁶ Srv. PESCH, Otto Hermann, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava, průběh, odkaz.*, Vyšehrad, Praha, 1996, s. 42

⁵⁷ TRETERA, Jiří Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesní právo a církevní právo*, s. 180.

⁵⁸ Viz PESCH, Otto Hermann, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava, průběh, odkaz.*, s. 45.

⁵⁹ Viz ALBERIGO, Giuseppe, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, Barrister & Principal, Brno, 2008, s. 26, ISBN: 978-80-7364-047-7.

papeže, který byl ve funkci necelé tři měsíce, se ohlášení nového ekumenického koncilu rozhodně neočekávalo, přesto se jednalo o papežovo pevné rozhodnutí.⁶⁰ „Svolání nového koncilu bylo výsledkem zejména papežova osobního přesvědčení, které se v něm pomalu utvářelo, které posilovali i ostatní a z něhož se nakonec během tří měsíců následujících po zvolení stalo směřodatné a neodvolatelné rozhodnutí.“⁶¹

Po nezbytné přípravné fázi byl koncil slavnostně zahájen dne 11.10.1962 inaugurační promluvou papeže v bazilice sv. Petra. Průběh koncilních prací narušilo úmrtí Jana XXIII. dne 3.6.1963. Nebylo jisté, zda bude nový papež ochoten v koncilních pracech pokračovat a zda tak nestihne i tento koncil stejný osud jako jeho předchůdce. Úmrtím papeže dochází totiž ipso iure k přerušení koncilu a jeho další trvání závisí zcela na novém papeži.⁶² Nástupce Jana XXIII., papež Pavel VI., však vyjádřil své odhodlání pokračovat v koncilních pracích a dovést je tak do zdárného konce. V této situaci převládalo přesvědčení, že nyní dojde k urychlenému schválení připravených dokumentů a brzkému ukončení koncilu.⁶³ Práce ale pokračovaly ještě několik let.⁶⁴ K definitivnímu ukončení Druhého vatikánského koncilu došlo na jeho 9. zasedání dne 7.12.1965, kdy byla přijata mj. i deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*.⁶⁵

2.2 Vliv na konkordátní právo

Druhý vatikánský koncil představuje z hlediska konkordátního práva jednoznačný předěl v chápání konkordátních smluv coby specifického nástroje používaného pro upravení vztahů mezi církví a státem. Vymezení období zkoumaného v této práci není náhodné; rok 1964 je chápán jako určitý mezník, který rozděluje konkordátní smlouvy na smlouvy předkoncilní a smlouvy uzavřené již dle zásad

⁶⁰ Viz ALBERIGO, Giuseppe, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 13-14.

⁶¹ ALBERIGO, Giuseppe, *Stručné dějiny druhého vatikánského koncilu*, s. 17.

⁶² Viz TRETERA, Jiří Rajmund, *Konfésní právo a církevní právo*, s. 180.

⁶³ Srv. ALBERIGO, Giuseppe, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 56-58.

⁶⁴ Což není vzhledem k délkám předcházejících koncilů nikterak výjimečné. Například tridentský koncil probíhal ve třech jednacích obdobích (celkem 25 zasedání) mezi roky 1545-1563. Viz JEDIN, Hubert, *Malé dějiny koncilů*, s. 143.

⁶⁵ Viz ALBERIGO, Giuseppe, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, s. 139.

přijatých na Druhém vatikánském koncilu.⁶⁶ Józef Krukowski, jeden z největších odborníků na konkordátní právo, v této souvislosti rozlišuje čtyři historické etapy konkordátního práva. Konkordátní smlouvy sloužily nejdříve v období od gregoriánské reformy v 11. století do konce středověku jako prostředek pro urovnávání konfliktů mezi církevní a světskou mocí, proto byly nazývány *concordata pacis*. V tomto období tvoří výjimku smlouvy přijaté na kostnickém koncilu v letech 1414-1418, zabývající se provedením reformy v souvislosti s ukončením papežského schizmatu. V dalším období od protestantské reformace po Velkou francouzskou revoluci již nesloužily konkordátní smlouvy primárně k řešení konfliktů, nýbrž se věnovaly rozdělení kompetencí mezi mocí církevní a světskou ve snaze vytvořit určité prostředí vzájemné spolupráce a soužití. Jsou tak označovány jako *concordata amicitiae*. Od Velké francouzské revoluce do ukončení 1. světové války jsou již konkordátní smlouvy uzavírány i s dalšími státy, ne pouze katolickými, a vyvstává tudíž potřeba církve garantovat některá její práva v těchto státech, což církev činí udělováním některých privilegií. Smlouvy z tohoto období se označují jako *concordata defensionis*. Další období představuje časový úsek počínající rokem 1964 a pokračujícím až do současnosti.⁶⁷ V nynější době tedy „dohody, které jsou uzavírány, nejsou již ve svých principech chápány jako ústupky nebo výsady poskytované jednou nebo druhou stranou, nýbrž jako smlouvy, jejichž cílem je praktická součinnost ve prospěch lidí, vůči nimž stát a církev plní svoji úlohu.“⁶⁸

Dokumenty přijaté na Druhém vatikánském koncilu vyjadřovaly dlouhodobě vyvíjený nový pohled církve na konkordátní právo, který umožnil jeho další rozvoj. „Druhý vatikánský koncil ve svých šestnácti konstitucích vytyčil nový směr vývoje. Platí to i pro vývoj vztahů mezi státem, církví a současnou společností nejen v teologické vnitrocírkevní oblasti, ale i v tom, jak církev nově chápe své veřejné poslání ve všech oblastech sociálního a kulturního života.“⁶⁹ Z těchto dokumentů jsou pro konkordátní právo důležité především následující: Deklarace o náboženské svobodě

⁶⁶ Naproti tomu konkordátní smlouva uzavřená s Venezuelou 6.3.1964 ještě obsahuje určité prvky „klasických“ předkoncilních smluv. Viz KRUKOWSKI, Józef, *Konkordaty współczesne: doktryna, teksty (1964-1994)*, Civitas Christiana, Varšava, 1995, s. 105, ISBN: 83-86368-03-9.

⁶⁷ KRUKOWSKI, Józef, *Konkordaty współczesne: doktryna, teksty (1964-1994)*, s. 17-22.

⁶⁸ SOBAŃSKI, Remigiusz, *Teoretické základy a praktické uskutečňování vztahu státu a církve v některých evropských zemích*, in: *Revue církevního práva* č. 4-2/1996, Praha, s. 83.

⁶⁹ LISTL, Joseph, *Základy současných vztahů mezi státem a církví v moderních západních demokraciích*, in: *Revue církevního práva* č. 4-2/1996, Praha, s. 97.

(*Dignitatis humanae*), Pastorální konstituce o církve v dnešním světě (*Gaudium et spes*), Věřoučná konstituce o církvi (*Lumen gentium*), Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi (*Christus Dominus*), Dekret o apoštolátu laiků (*Apostolicam actuositatem*) a Deklarace o křesťanské výchově (*Gravissimum educationis*). Katolická církev upustila od používání označování se za *societas perfecta*, což se přirozeně projevilo i v konkordátním právu.⁷⁰ Po skončení Druhého vatikánského koncilu vyvstala debata ohledně dalšího směřování konkordátního práva, které bylo některými považováno za překonané.⁷¹ Praxe nicméně ukázala, že konkordátní smlouvy představují spolehlivý a efektivní prostředek úpravy vzájemných vztahů mezi církví a státy. Od Druhého vatikánského koncilu lze pozorovat nový rozmach v oblasti uzavírání konkordátních smluv, ať se jedná o revizi dosavadních smluv, jejich nahrazení smlouvou novou či uzavírání smluv se státy, se kterými dosud žádná konkordátní smlouva uzavřena nebyla.⁷²

Dokumenty Druhého vatikánského koncilu otevřeně deklarovaly několik zásad, které přímo ovlivnily konkordátní právo. Jedná se především o zásadu náboženské svobody, zásadu autonomie a nezávislosti a zásadu spolupráce.⁷³ Zásadě náboženské svobody se věnuje zejména Deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*: „Všichni lidé, protože jsou osoby - jsou totiž obdařeni rozumem a svobodnou vůlí, a proto mají vlastní odpovědnost -, jsou v souladu se svou důstojností pobádáni vlastní přirozeností a zároveň i mravně zavázáni hledat pravdu, především náboženskou. Jsou též zavázáni přidržet se poznané pravdy a podle jejich požadavků zařídit celý svůj život. Lidé však nemohou plnit tuto povinnost způsobem přiměřeným své přirozenosti, nemají-li psychologickou svobodu a nejsou-li zároveň prosti vnějšího nátlaku. Právo na náboženskou svobodu tedy nevyplývá ze subjektivní dispozice osoby, nýbrž ze samé její přirozenosti. Proto právo na tuto svobodu patří i těm, kdo neplní povinnost hledat pravdu a přidržet se jí. Jejím uplatňování se nesmí bránit, pokud se zachovává

⁷⁰ Druhou *societas perfecta* je stát, ovšem pouze ve sféře věcí časných.

⁷¹ Viz CARULLI, Ombretta Fumagalli, *Concordats as instruments for implementing freedom of religion*, in GLENDON, Mary Ann, ZACHER, Hans F. (ed.), *Universal Rights in a World of Diversity - The Case of Religious Freedom*, The Pontifical Academy of Social Sciences, Vatikán, 2012, s. 620-622, ISBN: 978-88-86726-28-3.

⁷² Přičemž tyto varianty je možné i kombinovat. Kupříkladu Španělsko nejprve přistoupilo stručnou revizí Frankova konkordátu k odstranění dvou privilegií a posléze následovalo přijetí nových smluv, které Frankův konkordát nahradily zcela. V podrobnostech Viz kapitola 5. této práce.

⁷³ Srv. NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 55-58.

spravedlivý vnější řád.⁷⁴ Vůbec poprvé se tak církev veřejně přihlásila k principu náboženské svobody, což se v konkordátní praxi projevilo důrazem na rovný přístup ke všem církvím a náboženským společnostem. Rovněž je nutné zdůraznit, že církev nechápe náboženskou svobodu jako právo náležející pouze křesťanům, nýbrž jako jedno z fundamentálních práv každého člověka.⁷⁵

Zásadou autonomie a nezávislosti i zásadou spolupráce se zabývá Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, která v č. 76 jasně deklaruje: „Stát a církev, každý ve své oblasti, jsou jeden na druhém nezávislí a autonomní. Obě společenství však slouží, i když z různého titulu, osobnímu i společenskému povolání člověka. Tuto službu pro dobro všech mohou vykonávat tím účinněji, čím lépe pěstují mezi sebou zralou spolupráci, ovšem s přihlédnutím k místním a dobovým okolnostem.“⁷⁶ Klíčovým pojmem je tak blaho člověka, které je vymezeno v č. 26 jako „souhrn podmínek společenského života, které jak skupinám, tak jednotlivým členům dovolují úplnější a snazší dosažení vlastní dokonalosti“.⁷⁷ Církev i stát jsou společenství, jejichž cílem je právě dosažení blaha pro své členy či občany. Je proto důležité, aby tato společenství, vyvíjející úsilí k dosažení totožného cíle, spolu dokázaly spolupracovat.

Jedním z projevů principu spolupráce, ke kterému se katolická církev takto veřejně přihlásila, je i úprava vztahů mezi církví a státy na úrovni konkordátních smluv. Pokoncilní období se na tomto poli vyznačuje zejména rozsáhlými revizemi dosavadních smluv s cílem odstranit sjednaná privilegia církve.⁷⁸ Jediný požadavek církve v rámci těchto revizí se týkal svobody jmenování biskupů. Církev s odkazem na zvláštní povahu tohoto práva žádá, aby nadále toto právo příslušelo pouze církevním autoritám. Činí tak v č. 20, Dekretu o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*: „Státní úřady, jejichž blahovolnost vůči církvi posvátný sněm vděčně uznává a vysoce oceňuje, se žádají co nejzdvořileji, aby se zmíněných práv nebo výsad, kterých nyní na základě smlouvy nebo zvykového práva požívají, po dohodě s Apoštolským

⁷⁴ Deklarace o náboženské svobodě, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, s. 564, ISBN: 80-7192-467-9.

⁷⁵ Viz LISTL, Joseph, *Základy současných vztahů mezi státem a církví v moderních západních demokraciích*, s. 97.

⁷⁶ Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 251.

⁷⁷ Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 203.

⁷⁸ Srv. NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 59.

stolcem dobrovolně zřekly.⁷⁹ Konkordátní právo po změnách vyvolaných v důsledku přijatých dokumentů Druhého vatikánského koncilu, tak i nadále plní funkci hlavního stabilizačního nástroje vztahů mezi katolickou církví a státy.⁸⁰

3. Spolková republika Německo

Následující kapitola se zabývá německým konkordátním právem. Kromě obecného výkladu se budeme věnovat konkordátním smlouvám, případně revizím a doplnění dřívějších smluv, uzavřenými s jednotlivými spolkovými zeměmi, a to výhradně v časovém rozmezí od roku 1964 do současnosti. Na příslušných místech budeme uvádět srovnání mezi úpravou platnou na území jednotlivých zemí. Jednotlivé země jsou řazeny chronologicky dle roku uzavření konkordátní smlouvy.

3.1 Současný systém německého konkordátního práva

Německo představuje zemi s rozvinutou konkordátní tradicí. První vlnu konkordátních smluv po 1. světové válce představují konkordáty s Bavorskem (1924), Pruskem (1929), Bádenskem (1932) a Německou říší (1933). Za druhou vlnu můžeme považovat smlouvy uzavřené v rozmezí od skončení 2. světové války do znovusjednocení Německa. Třetí vlnu posléze tvoří smlouvy uzavřené po tomto sjednocení.

V Německu jsou tak tradičně uzavírány smlouvy jak na úrovni státu, tak na úrovni jednotlivých zemí. Těžiště konkordátní úpravy přitom zcela jistě spočívá právě na úrovni smluv uzavíraných mezi Svatým stolcem a jednotlivými spolkovými zeměmi. Německý systém je postaven na třech základních principech: neutralitě, toleranci a paritě.⁸¹ Právě princip parity je zdůrazněn ve třetí vlně uzavřených (a stále uzavíraných) konkordátních smluv v podobě zvláštního ustanovení zařazeného zpravidla v závěrečné části předmětných smluv. Nutno dodat, že smlouvy uzavírané na základě tohoto principu s ostatními náboženskými společnostmi a církvemi jsou odlišného charakteru

⁷⁹ Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi, in: *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 283.

⁸⁰ Srv. ŠMID, Marek, *Medzinárodnoprávna subjektivita Svätej stolice*, s. 373.

⁸¹ Viz ROBBERS, Gerhard, *Stát a církev ve Spolkové republice Německo*, in: ROBBERS, Gerhard (ed.), *Stát a církev v zemích EU*, Academia, Praha, 2001, s. 65, ISBN: 80-200-0967-1.

od smluv konkordátních a je nutné je chápat jako smlouvy sui generis. Dalším typickým znakem třetí vlny smluv, který se postupným vývojem prosadil, je zařazení tzv. klauzule o přátelství na závěr daných konkordátních smluv. Tato klauzule symbolizuje přátelský systém kooperace, na kterém je vzájemný vztah státu a církve v německém systému založen.

V souvislosti s německým systémem se nabízí otázka, do jaké míry jsou platné konkordáty uzavřené před 2. světovou válkou. Existují v zásadě dva pohledy na tuto problematiku. Svatý stolec plně uznává všechny tyto konkordátní smlouvy a zpočátku požadoval po zemích bývalé Německé demokratické republiky, aby tuto skutečnost také oficiálně uznaly. Naopak tyto spolkové země se tomuto pojetí bránily, což vedlo k přijetí kompromisního řešení, které je zasazeno zejména do preambulí smluv ze třetí vlny. Na jednu stranu je na tyto smlouvy sice odkazováno, nicméně v praxi je většina ustanovení těchto konkordátů nahrazena novou úpravou, případně výslovně zrušena.⁸² Ze strany Svatého stolce tento postoj vyjadřuje chápání německé státní jednoty, kvůli které Svatý stolec nikdy oficiálně neuznal existenci Německé demokratické republiky.⁸³ Konkordát pruský (1929) a říšský (1933) tak na území nových německých spolkových zemí platí, ovšem ve značně limitovaném rozsahu.⁸⁴ Nadto přirozeně stále platí konkordát s Bavorskem ve znění pozdějších smluv.

Jednotlivé spolkové země lze rozdělit do dvou základních kategorií: na ty, které mají uzavřenu jednu komplexní konkordátní smlouvu (zejména postkomunistické spolkové země) a na ty, jejichž konkordátní systém čítá smluv více (Bavorsko, Dolní Sasko). Následující kapitoly se věnují úpravám na úrovni jednotlivých spolkových zemí. Větší pozornost byla věnována komplexním konkordátním smlouvám. Není zde pojednáno pouze o Berlínu (smlouva pouze na úrovni biskupství), Bádensku-Württembersku (od roku 1932 žádná další smlouva nebyla uzavřena) a Hesensku (rovněž smlouva pouze na úrovni biskupství).

⁸² Typicky se ruší např. přísaha biskupů při ujmání se úřadu.

⁸³ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 72-79.

⁸⁴ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 81.

3.2 Dolní Sasko

Konkordát mezi Svatým stolicem a Dolním Saskem byl uzavřen dne 26.2.1965 a v průběhu následujících let se dočkal několika úprav a doplnění. Tyto změny byly provedeny dílčími konkordátními smlouvami v letech 1973, 1989, 1993, 2010 a 2012.

Veřejnému výkonu a vyznávání katolické víry, charitativní činnosti církve, nedělím a církevním svátkům je poskytována zákonná ochrana.⁸⁵ Stát se zavazuje zřídit v dohledné době katolickou teologickou fakultu při univerzitě v Göttingenu.⁸⁶ Katolické náboženství se vyučuje jako řádný předmět na veřejných školách, učitelé náboženství musí mít církevní zmocnění k výuce náboženství na školách.⁸⁷ V hromadných sdělovacích prostředcích je církvi vymezen přiměřený vysílací čas.⁸⁸ Rozdíly ve výkladu smlouvy se smluvní strany zavazují řešit přátelskou cestou.⁸⁹

Smlouva z roku 1973 je technického rázu a pozměňuje některé ustanovení přílohy původního konkordátu, stejně tak dílčí smlouva z roku 1989 je technického rázu (zabývá se právním postavením gymnázia Josephinum v Hildesheimu). Následující dílčí smlouva z roku 1993 se rovněž zabývá oblastí školství, její nedílnou součástí je implementační protokol zabývající se postavením vysokých škol. Stejně tak dílčí smlouva z roku 2010 je technického rázu a opět se zabývá oblastí školství. Smlouva z roku 2012 posléze pouze ruší jeden odstavec původního konkordátu. V případě Dolního Saska se nabízí srovnání s Bavorskem, jelikož obě spolkové země mají platnou konkordátní smlouvu staršího data, která je měněna smlouvami rázu technického, a to výhradně v oblasti školství a vzdělávání.

3.3 Svobodný stát Bavorsko

V Bavorsku platí doposud konkordát z roku 1924. Vzhledem k datu uzavření této konkordátní smlouvy bylo nutné v průběhu následujících let přistoupit ke změnám původní smlouvy, stalo se tak zatím v letech 1968, 1974, 1978, 1988 a 2007.

Smlouva z roku 1968 mění a doplňuje články 5 a 6 původního konkordátu.

⁸⁵ Viz Konkordat zwischen dem Heiligen Stuhle und dem Lande Niedersachsen, čl. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, EDB, Bologna, 2003, s. 1312, ISBN: 88-1024103-7.

⁸⁶ Viz ibid. čl. 4 odst. 1, s. 1316.

⁸⁷ Viz ibid. čl. 7, s. 1316-1318.

⁸⁸ Viz ibid. čl. 10, s. 1320.

⁸⁹ Viz ibid. čl. 7, s. 1324.

Článek 5 se zabývá zřizováním profesur na státních vysokých školách na území Bavorska. Článek 6 mj. stanoví, že přiměřený vliv církve na vzdělávání mládeže nezasahuje do práv rodičů v této oblasti a že školní třídy navštěvované výlučně žáky hlásícími se ke katolické církvi budou vyučovány v souladu s učenými katolické církve. V případech smíšených tříd je výuka koncipována s ohledem na zúčastněná vyznání.⁹⁰

Smlouva uzavřená v roce 1974 se rovněž věnuje problematice vzdělávání a nahrazuje další články původního konkordátu. Výuka náboženství zůstává na všech školách řádným předmětem. Svobodný stát Bavorsko podporuje církevní školy finančními prostředky i prostřednictvím výměny učitelů.⁹¹ Dílčí smlouva z roku 1978 je převážně technického rázu (mění některá ustanovení např. doplněním či výměnou jednoho pojmu ve formulaci ustanovení) a také je zaměřena na oblast školství a vzdělávání.

Smlouva z roku 1988 se zabývá Katolickou univerzitou v Eichstättu. „Sídlem Katolické univerzity je Eichstätt.“⁹² Dále se jedná pouze o změny technického rázu. Prozatím poslední změna konkordátu z roku 1924 byla provedena prostřednictvím doplňkového protokolu z roku 2007. Tento protokol reaguje, jak uvádí v preambuli, na pokles počtu studentů teologie, který vede na některých školách k nepřiměřenému poměru učitelů vůči studentům, přičemž smluvní strany společně podporují studium teologie na bavorských univerzitách a přejí si toto studium zachovat.⁹³ Doplňkový protokol se zabývá opět problematikou technického rázu: stanoví totiž přechodné období, po které je možné na univerzitách v Bambergu a Pasově snížit počet profesur katolické teologie na pouhých pět míst. Snahou je zachování výuky teologie na těchto školách, byť v redukované míře. Bavorský stát se zavazuje k finanční podpoře a zachování výuky teologie na příštích patnáct let. Další ustanovení doplňkového

⁹⁰ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern zur Änderung und Ergänzung der Artikel 5 und 6 des Bayerisches Konkordates vom 29. März 1924, čl. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1378-1380.

⁹¹ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern zur Änderung und Ergänzung der Artikel 5 und 6 des Bayerisches Konkordates vom 29. März 1924, geändert durch den Vertrag vom 7. Oktober 1968, čl. 8 odst. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1466.

⁹² Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Freistaat Bayern zur Änderung und Ergänzung der Artikel 5 und 6 des Bayerisches Konkordates vom 29. März 1924, zuletzt geändert durch den Vertrag vom 7. Juli 1978, čl. I, in: *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1654.

⁹³ Viz Zusatzprotokol zum Bayerischen Konkordat vom 29. März 1924, zuletzt geändert durch den Vertrag vom 8. Juni 1988, preambule, dostupné na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/bayern-2007.pdf>.

protokolu se věnují zbývajícím univerzitám, na kterých nebylo nutné snižovat počet profesur.⁹⁴ Smluvní strany touto cestou reagovaly poměrně rychlým způsobem a dočasně stabilizovaly výuku katolické teologie na úrovni bavorských vysokých škol.

Původní bavorský konkordát v řadě svých ustanovení zůstává v platnosti v původním znění. Všechny změny a doplnění formou dílčích smluv se dotýkají oblasti školství a vzdělávání. Pro úplnost dodejme, že do systému bavorského konkordátního práva řadíme ještě zvláštní smlouvy v oblasti školství týkající se jednotlivých škol, kde ovšem smluvními stranami jsou Svobodný stát Bavorsko a Svatý stolec. Mezi tyto smlouvy patří Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Bavorsko o katolické teologické fakultě univerzity v Regensburgu (1966), dále Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Bavorsko o zrušení Filozoficko-teologické vysoké školy ve Freisingu a o dalším vzdělávání studentů katolické teologie na univerzitě v Mnichově (1966) a Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Bavorsko o zřízení katolické teologické fakulty při univerzitě v Augsbuergu (1970).

3.4 Sársko

Sársko ve zkoumaném období neuzavřelo komplexní konkordátní smlouvu se Svatým stolcem. Na rozdíl od Bavorska nebo Dolního Saska nemůže Sársko navazovat na dřívější úpravu, protože žádnou konkordátní smlouvu samostatně se Svatým stolcem neuzavřelo. Na území Sárska tak platí v možné míře konkordát pruský a říšský, které jsou doplněny řadou samostatných dílčích smluv v oblasti školství a vzdělávání. Tyto dílčí smlouvy však nejsou přijímány jako změny a doplnění některé původní smlouvy, nýbrž samostatně. V tomto ohledu má spolková země Sársko unikátní postavení v rámci celého Německa. Samostatné smlouvy se věnují zřízení katedry katolické teologie (1968), vzdělávání učitelů (1969), soukromým církevním školám (1975 a 2001) a vzdělávání učitelů a výuce katolického náboženství na školách (1985).

Smlouva mezi Svatým stolcem a Sárskem o zřízení katedry katolické teologie při Sárské univerzitě z roku 1968 představuje první ze zvláštních smluv. Touto

⁹⁴ Viz Zusatzprotokol zum Bayerischen Konkordat vom 29. März 1924, zuletzt geändert durch den Vertrag vom 8. Juni 1988, čl. 1-4, dostupné na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/bayern-2007.pdf>.

smlouvou je příslušná katedra zřízena,⁹⁵ zodpovědným biskupem je biskup trevírský, v dalším se přiměřeně aplikují ustanovení pruského konkordátu.⁹⁶

Smlouva mezi Svatým stolcem a Sárskem o vzdělávání učitelů z roku 1969 je také velmi stručná. Církvi se garantuje právo uvádět námítky k obsazení fakulty katolické teologie při Sárské univerzitě,⁹⁷ učební materiály pro předměty katolické teologie a náboženské didaktiky jsou schvalovány po dohodě s církevní autoritou,⁹⁸ k výuce náboženství je potřeba církevního zmocnění.⁹⁹ Případné spory vzniklé v budoucnosti budou smluvními stranami řešeny přátelskou cestou.¹⁰⁰

Smlouva mezi Svatým stolcem a Sárskem o soukromých školách ve vlastnictví církve z roku 1975 stanoví, že právo církve zřizovat a provozovat vlastní školy je zachováno.¹⁰¹ Další ustanovení této smlouvy se zabývají především poskytovanou finanční podporou ze strany státu. Závěrečné ustanovení je stejné jako v případě spolkové země Porýní-Falc:¹⁰² v případě názorových rozdílů týkajících se výkladu ustanovení této smlouvy nebo v případě, že nové pedagogické poznatky povedou k nutné úpravě struktury vzdělávacího systému, budou smluvní strany hledat přátelské řešení těchto záležitostí.¹⁰³ Tato smlouva doznala malých změn prostřednictvím pozměňovací smlouvy z roku 2001.

Poslední ze smluv patřících do systému konkordátního práva spolkové země Sársko představuje Smlouva mezi Svatým stolcem a Sárskem o vzdělávání učitelů katolického náboženství z roku 1985. Smlouva např. stanovuje konkrétní podmínky pro

⁹⁵ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Saarland über die Errichtung eines Lehrstuhls für katholische Theologie an der Univerzität des Saarlandes, § 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1368.

⁹⁶ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Saarland über die Errichtung eines Lehrstuhls für katholische Theologie an der Univerzität des Saarlandes, § 2, in: *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1368.

⁹⁷ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Saarland über die Lehrerbildung, čl. 1 odst. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1392.

⁹⁸ Viz ibid. čl. 2, s. 1392.

⁹⁹ Viz ibid. čl. 3, s. 1392.

¹⁰⁰ Viz ibid. čl. 4, s. 1392.

¹⁰¹ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Saarland über die Privatschulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche, čl. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1478.

¹⁰² Srv. Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Land Rheinland-Pfalz über Fragen des Schulwesens und der Lehrerfort- und -weiterbildung, čl. 3, in: *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1404.

¹⁰³ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Saarland über die Privatschulen in Trägerschaft der Katholischen Kirche, čl. 10, in: *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1480-1482.

jmenování profesora katolické teologie,¹⁰⁴ či upravuje režim schvalování učebních materiálů, které vybírá příslušná církevní autorita, nicméně podléhají schválení příslušného ministra zemské vlády.¹⁰⁵ Tato smlouva nahrazuje dílčí smlouvy z let 1968 a 1969.¹⁰⁶

3.5 Porýní-Falc

Spolková země Porýní-Falc neuzavřela ve zkoumaném období komplexní konkordátní smlouvu. Na jejím území platí částečně bavorský, pruský a říšský konkordát, které jsou doplněny o dvě dílčí smlouvy z let 1969 a 1973.

Smlouva mezi Svatým stolcem a zemí Porýní-Falc o změně a doplnění konkordátních ustanovení v zemi Porýní-Falc ze dne 29.4.1969 se zabývá především vzděláváním učitelů. Na každé státní vysoké škole se zřizují určité katedry (např. pro katolickou teologii či výuku náboženství),¹⁰⁷ stát garantuje stejné akademické svobody pro církevní a státní vysoké školy.¹⁰⁸ V případě sporů ze smlouvy vzešlých se smluvní strany zavazují nalézt přátelské řešení.¹⁰⁹

Smlouva mezi Svatým stolcem a Porýní-Falcí o vzdělání, výuce učitelů a jejich dalším vzdělávání ze dne 15.5.1973 ve svém článku 1 ponechává katolické církvi právo zřizovat soukromé školy.¹¹⁰ Studentům církevních škol je garantována stejná svoboda v oblasti vzdělávání jako studentům ostatních škol.¹¹¹ V případě názorových rozdílů týkajících se výkladu ustanovené této smlouvy nebo v případě, že nové pedagogické

¹⁰⁴ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Saarland über die Ausbildung von Lehrkräften für das Fach Katholische Religion und über die Erteilung katholischen Religionsunterrichts an den Schulen im Saarland, čl. 5, *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1630.

¹⁰⁵ Viz ibid. čl. 8, s. 1630.

¹⁰⁶ Viz ibid. čl. 11, s. 1632.

¹⁰⁷ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Land Rheinland-Pfalz zur Ergänzung und Änderung der konkordatären Bestimmungen im Land Rheinland-Pfalz, čl. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1384.

¹⁰⁸ Viz ibid. čl. 2 odst. 2, s. 1384.

¹⁰⁹ Viz ibid. čl. 3, s. 1384-1386.

¹¹⁰ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Land Rheinland-Pfalz über Fragen des Schulwesens und der Lehrerfort- und -weiterbildung, čl. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1404.

¹¹¹ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Land Rheinland-Pfalz über Fragen des Schulwesens und der Lehrerfort- und -weiterbildung, čl. 9, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1406.

poznatky povedou k nutné úpravě struktury vzdělávacího systému, budou smluvní strany hledat přátelské řešení těchto záležitostí.¹¹²

3.6 Severní Porýní-Vestfálsko

Spolková země Severní Porýní-Vestfálsko uzavřela první konkordátní smlouvu se Svatým stolcem v roce 1956. Nejednalo se o komplexní smlouvu, nýbrž o úpravu postavení biskupství v Essenu a spřízněných otázek. Na tuto smlouvu dále navazuje dílčí smlouva z roku 1984.

Smlouva mezi Severním-Porýním Vestfálskem a Svatým stolcem ze dne 18.9.1984 se věnuje otázkám vysokých škol a výuce teologie na těchto školách. Tato smlouva také nahrazuje dřívější úpravu v této oblasti. Článek 1 deklaruje, že rozvoj katolické teologie prostřednictvím výzkumu a studia přísluší vysokým školám.¹¹³ Vzdělávání duchovních se věnují katolické teologické fakulty při univerzitách v Bonnu, Münsteru a Bochumu.¹¹⁴ Další ustanovení se zabývají otázkami technického rázu (obsazování profesorských míst, definice katolické teologie). Závěrečné ustanovení obsahuje modifikace klauzule o přátelství: „Smluvní strany zůstanou v kontaktu ve vztahu ke všem otázkám vyplývajícím z ustanovení této smlouvy. Názorové rozdíly týkající se výkladu ustanovení této smlouvy budou strany v budoucnu řešit přátelským způsobem.“¹¹⁵ Toto znění je možné považovat za inspirační zdroj při formulaci klauzule o přátelství používané v konkordátních smlouvách uzavíraných s německými spolkovými zeměmi po znovusjednocení Německa.

V současné době nemá spolková země Severní Porýní-Vestfálsko uzavřenu komplexní konkordátní smlouvu moderního typu. Doposud platný pruský a říšský konkordát a dvě dílčí smlouvy tak tvoří systém konkordátního práva v této spolkové zemi.

¹¹² Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Land Rheinland-Pfalz über Fragen des Schulwesens und der Lehrerfort- und -weiterbildung, čl. 12, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1408.

¹¹³ Viz Vertrag zwischen dem Land Nordrhein-Westfalen und dem Heiligen Stuhl, čl. I, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1616.

¹¹⁴ Viz Vertrag zwischen dem Land Nordrhein-Westfalen und dem Heiligen Stuhl, čl. II odst. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1616.

¹¹⁵ Vertrag zwischen dem Land Nordrhein-Westfalen und dem Heiligen Stuhl, čl. X odst. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1620.

3.7 Svobodný stát Sasko

Svobodný stát Sasko uzavřel konkordátní smlouvu se Svatým stolcem v roce 1996 a tato smlouva vstoupila v platnost dne 30.4.1997. Ke smlouvě byl posléze uzavřen dodatkový protokol ze dne 2.7.1996. Vzhledem ke značné podobnosti jednotlivých smluv uzavřených s bývalými zeměmi Německé demokratické republiky, se budeme podrobněji věnovat zejména té úpravě, která je pro danou spolkovou zemi specifická. Některé oblasti (církevní hřbitovy, ochrana svátků a nedělí, církevní daně apod.) jsou totiž upraveny takřka totožným způsobem.

Preambule Smlouvy mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Sasko obsahuje odkaz na říšský konkordát z roku 1933 a konkordát pruský z roku 1929.¹¹⁶ Svobodě vyznávat a veřejně vykonávat katolické náboženství je poskytnuta zákonná ochrana.¹¹⁷ Je zaveden režim spolupráce mezi zemskou vládou a diecézními biskupy formou společných rozhovorů na témata související se vzájemnými vztahy církve a státu.¹¹⁸ Náboženství se vyučuje na veřejných školách jako řádný předmět. Učební materiály podléhají udělení souhlasu ze strany církve.¹¹⁹ Co se vyučujících náboženství týče, je zde stanovena standardní povinnost mít církevní pověření (*missio canonica*), přičemž u kněží se toto pověření presumuje.¹²⁰ Dále je v oblasti školství zajištěna existence církevních škol,¹²¹ výslovně je upraveno zachování výuky náboženství na technické univerzitě v Drážďanech.¹²² Úprava svátečních dnů je pouze v obecné rovině: „Ochrana nedělí a církevních svátků se zaručuje.“¹²³ Konkrétní dny, které jsou považovány za zákonné a církevní svátky, upravuje zemské zákonodárství.¹²⁴

Unikátním je článek 10: „Katolická církev uchovává a chrání lužickosrbské katolické kulturní dědictví. Svobodný stát je v této činnosti Katolické církvi v rámci svých možností nápomocen.“¹²⁵ Jedná se o ustanovení specifické pouze pro Sasko. Zajímavé je, že Lužičtí Srbové v současnosti obývají v poměrně rovnoměrném

¹¹⁶ Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Sasko, preambule, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 330.

¹¹⁷ Viz ibid. čl. 1, s. 330.

¹¹⁸ Viz ibid. čl. 2, s. 330-331.

¹¹⁹ Viz ibid. čl. 3, s. 331.

¹²⁰ Viz ibid. čl. 3 odst. 3, s. 331.

¹²¹ Viz ibid. čl. 4, s. 332.

¹²² Viz ibid. čl. 5 odst. 1, s. 332.

¹²³ Ibid. čl. 8, s. 334.

¹²⁴ Viz ibid. dodatkový protokol k čl. 8, s. 334.

¹²⁵ Ibid. čl. 10, s. 334.

rozložení území dvou spolkových zemí: Saska a Braniborska. Braniborská smlouva z roku 2003 se ale o zájmech Lužických Srbů vůbec nezmiňuje. Vstup církve do hromadných sdělovacích prostředků se garantuje v podobě vyhrazení dostatečné vysílací doby a přiměřeného zastoupení v dozorčích a programových orgánech rozhlasech a televizích.¹²⁶ V souladu s chápáním církví německým právním řádem se stanoví: „Diecéze, biskupské stolce, dómské kapituly, farnosti a církevní obce i z nich vytvořené svazy jsou korporacemi veřejného práva; jimi vykonávaná služba je veřejnou službou.“¹²⁷

Drobné změny diecézí se oznamují zemské vládě, ostatní změny podléhají dohodě se zemskou vládou.¹²⁸ Nedotknutelnost posvátných míst není ve smlouvě výslovně řešena, pouze je uvedeno, že církevní hřbitovy požívají stejné ochrany státu jako hřbitovy obecní.¹²⁹ Tradiční materií, která je v konkordátních smlouvách se spolkovými zeměmi řešena, je problematika církevní daně: „Diecéze jsou oprávněny na základě ustanovení zemského práva vybírat církevní daně na úrovni diecézní nebo místní. Církevními daněmi se rozumějí církevní daň z příjmu a majetku, církevní poplatek stanovený v pevných nebo odstupňovaných částkách, jakož i zvláštní církevní poplatek v případě rodin, kde manželé vyznávají odlišnou víru. Různé druhy daní mohou být vybírány jednotlivě nebo i vedle sebe.“¹³⁰ Smlouva se věnuje i správě a exekuci církevních daní.¹³¹ Pro německé země je typický tzv. klauzule o přátelství: „Smluvní strany budou vzájemně názorové rozdíly týkající se výkladu a aplikace této smlouvy nebo dodržování příkazu parity v souvislosti s úpravami této smlouvy urovnávat smírnou cestou.“¹³² Není tak stanoven nejběžnější režim řešení sporů ze smlouvy diplomatickou cestou, popř. cestou vzájemných konzultací.

3.8 Svobodný stát Durynsko

Svobodný stát Durynsko uzavřel konkordátní smlouvu dne 11.7.1997, který vstoupila v platnost spolu se závěrečným protokolem dne 7.10.1997. Preambule

¹²⁶ Viz ibid. čl. 11, s. 334-335.

¹²⁷ Ibid. čl. 15 odst. 1, s. 336.

¹²⁸ Viz ibid. čl. 15 odst. 2, s. 337.

¹²⁹ Viz ibid. čl. 18 odst. 1, s. 338.

¹³⁰ Ibid. čl. 21 odst. 1, s. 339.

¹³¹ Viz ibid. čl. 22, s. 340.

¹³² Ibid. čl. 26, s. 341.

obsahuje odkazy na říšský i pruský konkordát.¹³³ Svobodné vyznávání katolické víry se zaručuje.¹³⁴ Neděle a státem uznané církevní svátky podléhají ochraně.¹³⁵ Smlouva upravuje režim utajení zpovědního tajemství i tajemství pastoračního: „duchovní, jejich pomocníci a osoby, vykonávající v rámci přípravy na budoucí povolání činnost odpovídající určitému povolání, jsou oprávněni zachovávat povinnost mlčenlivosti o tom, co jim bylo svěřeno jakožto pastoračním pracovníkům nebo co se jako takoví dozvěděli. Svobodný stát Durynsko se bude zasazovat o zachování této ochrany pastoračního a zpovědního tajemství.“¹³⁶ Ochrana takto získaných informací je tedy poměrně široká a lze si v rámci této úpravy představit i případy ad hoc ochrany, kdy daná osoba byla např. pověřena pastorační činností pouze v jednom případě (tj. nemusí se ani jednat o činnost souvislou).

Změny diecézních hranic se provádí uzavřením smlouvy, výjimku tvoří malé změny v zájmu výkonu místní duchovní péče.¹³⁷ Zřizování církevních škol,¹³⁸ včetně škol vysokých,¹³⁹ se zaručuje. Katolické náboženství se vyučuje jako řádný předmět na veřejných školách, učební materiály se vydávají na základě dohody zemských orgánů s církví. Učitelé náboženství musí mít církevní pověření (*missio canonica*), přičemž je výslovně uvedeno, že se zánikem tohoto pověření zaniká právo vyučovat náboženství.¹⁴⁰ Vstup církve do hromadných sdělovacích prostředků je také zaručen formou vlastních vysílacích pořadů, zastoupením v dozorčích orgánech a Zemském úřadu pro soukromý rozhlas a také zaručením vlastního vysílacího času v rozhlasu pro tzv. náboženské vysílání.¹⁴¹ Dodatkový protokol uvádí, že náboženské vysílání se neomezuje pouze na přenosy bohoslužeb a liturgie.¹⁴² Rovněž je uveden závazek pro provozovatele rozhlasových stanic „dbát ve svém vysílání na mravní a náboženské přesvědčení nebo světový názor ostatních lidí.“¹⁴³ Souhrn oprávnění církve v této

¹³³ Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Durynsko, preambule, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 343.

¹³⁴ Viz *ibid.* čl. 1 odst. 1, s. 343.

¹³⁵ Viz *ibid.* čl. 3, s. 344.

¹³⁶ *Ibid.* čl. 2, s. 343-344.

¹³⁷ Viz *ibid.* čl. 4, s. 344.

¹³⁸ Viz *ibid.* čl. 8, s. 346-347.

¹³⁹ Viz *ibid.* čl. 10, s. 347.

¹⁴⁰ Viz *ibid.* čl. 12, s. 347-348.

¹⁴¹ Viz *ibid.* čl. 16, s. 349-350.

¹⁴² Viz *ibid.* dodatkový protokol k čl. 16 odst. 1, s. 350.

¹⁴³ *Ibid.* čl. 16 odst. 2, s. 350.

oblasti je tedy širší, než např. v případě Saska.¹⁴⁴ Stát chrání církevní hřbitovy.¹⁴⁵

Právo vybrat církevní daň je garantováno.¹⁴⁶ Obdobně jako v případě Saska¹⁴⁷ je zaveden režim vzájemné spolupráce formou společných rozhovorů na témata související s obsahem konkordátní smlouvy. Strany rozhovorů jsou zemská vláda a biskupové.¹⁴⁸ „Před úpravou záležitostí, které se podstatně dotýkají zájmu obou stran, strany zahájí jednání o těchto záležitostech a vyjdou si při jejich projednání navzájem vstříc.“¹⁴⁹ Rozlišují se tak dva obsahové okruhy, první a běžnější agenda se projednává během pravidelných rozhovorů, agenda závažnější dotýkající se podstatným způsobem zájmu obou stran si může vyžádat zahájení jednání mimo pravidelné rozhovory. Do této druhé kategorie nepochybně spadá např. otázka změny diecézních hranic, která ostatně vyžaduje uzavření samostatné dohody, jak stanoví tato konkordátní smlouva.¹⁵⁰ „Smluvní strany budou vzájemně názorové rozdíly týkající se výkladu a aplikace této smlouvy urovnávat přátelským způsobem.“¹⁵¹ V tomto ohledu je možné poznamenat, že německé konkordátní smlouvy v těchto závěrečných ustanoveních obecně nehovoří o potencionálních sporech, pouze o názorových rozdílech a kladou důraz na přátelské řešení výkladových problémů.

S Durynskem byla uzavřena ještě jedna konkordátní smlouva v roce 2002 (podepsána 19.11.2002, platná od 16.12.2002) značně technického charakteru zabývající se postavením erfurtské teologické fakulty. Ta se stává Katolickou teologickou fakultou státní univerzity Erfurt.¹⁵² Cílem fakulty je studium katolické teologie a příprava kněží v této oblasti, jakož i vyučujících katolického náboženství na veřejných školách.¹⁵³ Smlouva se podrobněji zabývá vyučovanými studijními obory,¹⁵⁴

¹⁴⁴ Srv. Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Sasko, čl. 11, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 334-335.

¹⁴⁵ Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Durynsko, čl. 17, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 350.

¹⁴⁶ Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Durynsko, čl. 25, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 354.

¹⁴⁷ Srv. Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Sasko, čl. 2, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 330-331.

¹⁴⁸ čl. 29 odst. 1

¹⁴⁹ Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Durynsko, čl. 29 odst. 2, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 355.

¹⁵⁰ Viz ibid. čl. 4, s. 344.

¹⁵¹ Ibid. čl. 31, s. 356.

¹⁵² Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Durynsko, čl. 1, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 376.

¹⁵³ Viz ibid. čl. 2, s. 377.

¹⁵⁴ Viz ibid. čl. 3, s. 377-378.

předpoklady pro výkon povolání profesora,¹⁵⁵ či právu erfurtského biskupa zasahovat do jmenování profesorů pomocí námitek.¹⁵⁶ Smlouva obsahuje opět ustanovení o řešení názorových rozdílů.¹⁵⁷

3.9 Meklenbursko-Přední Pomořansko

Další z bývalých zemí Německé demokratické republiky, která uzavřela konkordátní smlouvu se Svatým stolcem, je Meklenbursko-Přední Pomořansko. K podpisu smlouvy došlo 15.9.1997 a v platnost vstoupila dnem výměny ratifikačních listin, tj. 22.12.1997. Preambule obsahuje již tradiční odkazy na říšský a pruský konkordát a také zmiňuje charitativní činnost církve.¹⁵⁸ Důraz na charitu se projevuje i v úvodním článku: „Spolková země zaručuje ústavní a zákonnou ochranu svobodě vyznávat a vykonávat katolickou víru i charitativní činnosti Katolické církve.“¹⁵⁹ Článek 3 upravuje režim spolupráce formou společných setkání, oproti jiným spolkovým zemím se v případě Meklenburska-Předního Pomořanska setkávají zemská vláda a arcibiskupové. Zemská vláda má informační povinnost vůči arcibiskupům pokud jde o projednávání legislativy, která se dotýká zájmů církve, arcibiskupové mohou vládě podávat podněty a mají designovaného společného zmocněnce v sídle zemské vlády.¹⁶⁰ Katolické náboženství má i zde povahu řádného předmětu na veřejných školách, učební materiály pro výuku náboženství podléhají schválení církve a pedagogové vyučující náboženství musí mít církevní pověření.¹⁶¹ Důsledky odebrání pověření nejsou výslovně uvedeny, pouze je potvrzena možnost odebrání pověření arcibiskupem.¹⁶² Provoz církevních škol se zaručuje,¹⁶³ stejně jako ochrana nedělí a církevních svátků.¹⁶⁴

„Duchovní jsou v procesním řízení konaném podle zemského práva oprávněni

¹⁵⁵ Viz ibid. čl. 5, s. 378.

¹⁵⁶ Viz ibid. čl. 6, s. 378-379.

¹⁵⁷ Viz ibid. čl. 8, s. 379.

¹⁵⁸ Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Meklenbursko-Přední Pomořansko, preambule, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 357.

¹⁵⁹ Ibid. čl. 1, s. 357.

¹⁶⁰ Viz ibid. čl. 3, s. 358.

¹⁶¹ Viz ibid. čl. 4, s. 358.

¹⁶² Viz ibid. čl. 4 odst. 3, s. 358.

¹⁶³ Viz ibid. čl. 5, s. 358.

¹⁶⁴ Viz ibid. čl. 7, s. 358.

odepřít svědectví o záležitostech, které jim byly jako duchovním svěřeny.¹⁶⁵ Ochrana je pojata restriktivně, zejména ve výčtu osob, na které se vztahuje. Církevním hřbitovům se poskytuje stejná ochrana jako obecním.¹⁶⁶ Hromadné sdělovací prostředky vyhražují „dostatečnou vysílací dobu pro přenos bohoslužeb a slavností, jakož i vysílání o otázkách poslání církve“¹⁶⁷; církev je přiměřeně zastoupena v dozorčích orgánech.¹⁶⁸ Právo na vybírání církevní daně je rovněž garantováno.¹⁶⁹ Názorové rozdíly ze smlouvy případně vzniklé řeší smluvní strany přátelským způsobem.¹⁷⁰

Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Meklenbursko-Přední Pomořansko se vyznačuje dvěma specifickými rysy: důrazem na charitativní činnost církve a specifickým zdůrazněním významu arcibiskupů s ohledem na jejich vztah k zemské vládě. V ostatních zemích tuto roli plní diecézní biskupové.

3.10 Sasko-Anhaltsko

Sasko-Anhaltsko podepsalo konkordátní smlouvu dne 15.1.1998, v platnost vstoupila dne 23.4.1998. Preambule jako jediná odkazuje na znovusjednocení Německa, které umožňuje zakotvit nový režim vzájemných vztahů státu a církve. Následují tradiční odkazy na říšský a pruský konkordát.¹⁷¹ Zákonná ochrana svobody vyznávání a veřejného výkonu katolické víry se zaručuje.¹⁷² Ochrana zpovědního tajemství a tajemství týkajícího se duchovní péče¹⁷³ je upravena takřka totožně jako v případě Durynska.¹⁷⁴ Režim vzájemné spolupráce existuje v podobě společných rozhovorů mezi zemskou vládou a diecézními biskupy. Církev se vyjadřuje k připravované legislativě, která se dotýká jejich zájmů.¹⁷⁵ „Pro zabezpečení těchto úkolů vůči spolkové zemi a pro zlepšení vzájemné informovanosti jmenují diecézní biskupové pověřenou osobu a v

¹⁶⁵ Ibid. čl. 9, s. 359.

¹⁶⁶ Viz ibid. čl. 11, s. 359-360.

¹⁶⁷ Ibid. čl. 12 odst. 1, s. 360.

¹⁶⁸ Viz ibid. čl. 12 odst. 1, s. 360.

¹⁶⁹ Viz ibid. čl. 18, s. 361-362.

¹⁷⁰ Viz ibid. čl. 24, s. 363.

¹⁷¹ Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Sasko-Anhaltsko, preambule, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 364.

¹⁷² Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Sasko-Anhaltsko, čl. 1 odst. 1, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 364.

¹⁷³ Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Sasko-Anhaltsko, čl. 1 odst. 3, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 364.

¹⁷⁴ Srv. Smlouva mezi Svatým Stolcem a Svobodným státem Durynsko, čl. 2, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 343-344.

¹⁷⁵ Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Sasko-Anhaltsko, čl. 2, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 365.

sídle zemské vlády zřídí katolickou kancelář fungující jako komisařství biskupů spolkové země Sasko-Anhaltsko.¹⁷⁶ Tradičně se zaručuje ochrana nedělí a církevních svátků.¹⁷⁷ Katolické náboženství se vyučuje jako řádný předmět na veřejných školách, učební materiály se vydávají po dohodě s diecézními biskupy. Církevní pověření je nutné pro výuku náboženství, u kněží je presumováno a jeho odebrání způsobuje zánik oprávnění vyučovat náboženství.¹⁷⁸ Dále je zajištěno církevní školství¹⁷⁹ i na úrovni vysokých škol.¹⁸⁰

U hromadných sdělovacích prostředků se garantuje dostatečná vysílací doba,¹⁸¹ bez bližšího určení povahy vysílání,¹⁸² a také přiměřené zastoupení v dozorčích orgánech těchto prostředků.¹⁸³ Církevní hřbitovy požívají stejné ochrany jako obecní hřbitovy.¹⁸⁴ Právo vybírat církevní daně a poplatky je garantováno,¹⁸⁵ smlouva se vyjadřuje i v otázce církevních sbírek a darů: „Katolická církev, její církevní obce a jednotky jsou oprávněny žádat od svých členů dary a jiná dobrovolná plnění pro církevní účely, bez ohledu na církevní daň a církevní poplatky.“¹⁸⁶ „Vzájemné názorové rozdíly týkající se výkladu a aplikace této smlouvy nebo dodržování ustanovení této smlouvy budou v budoucnu smluvní strany urovnávat smírnou cestou.“¹⁸⁷

3.11 Braniborsko

Braniborsko a Svatý stolec uzavřely konkordátní smlouvu v roce 2003. Tato smlouva vstoupila v platnost 25.5.2004. Svoji celkovou systematikou se příliš neliší od ostatních smluv uzavřených s bývalými spolkovými zeměmi Německé demokratické

¹⁷⁶ Viz ibid. čl. 2 odst. 3, s. 365.

¹⁷⁷ Viz ibid. čl. 3, s. 365.

¹⁷⁸ Viz ibid. čl. 4, s. 365-366.

¹⁷⁹ Viz ibid. čl. 6, s. 367.

¹⁸⁰ Viz ibid. čl. 7, s. 367.

¹⁸¹ Viz ibid. čl. 11 odst. 1, s. 368.

¹⁸² Srv. Smlouva mezi Svatým stolicem a Spolkovu zemí Meklenbursko-Přední Pomořansko, čl. 12, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 360.

¹⁸³ Viz Smlouva mezi Svatým stolicem a Spolkovu zemí Sasko-Anhaltsko, čl. 11 odst. 1, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 368.

¹⁸⁴ Viz ibid. čl. 16, s. 371.

¹⁸⁵ Viz ibid. čl. 19, s. 373.

¹⁸⁶ Ibid. čl. 22 odst. 1, s. 374.

¹⁸⁷ Ibid. čl. 24, s. 374.

republiky. Preambule nicméně kromě tradičních odkazů na říšský a pruský konkordát obsahuje i specifitější formulace, vyzdvihující charitativní činnost církve a zdůrazňující zvláštní povahu vztahu státu a církve.¹⁸⁸ Zákonná ochrana svobodě vyznání a výkonu katolické víry se zaručuje,¹⁸⁹ stejně jako ochrana nedělí a církevních svátků.¹⁹⁰

Zajímavější je braniborská úprava katolické výuky náboženství, kde kromě klasického požadavku na církevní zplnomocnění neboli *missio canonica* u vyučujících náboženství,¹⁹¹ nalezneme i ustanovení specifické povahy. Předně i u samotného zplnomocnění je výslovně stanoveno, že jej mohou obdržet pouze „osoby s dostatečným vzděláním.“¹⁹² Dále je stanovena integrace výuky náboženství do pravidelné vyučovací doby.¹⁹³ „Je věcí Katolické církve vydávat rámcové učební plány, vybírat a povolovat učební pomůcky, které jsou rovnocenné s učebními pomůckami státní výuky.“¹⁹⁴ Tento režim výběru učebních pomůcek je velmi podobný polskému, zejména ve značné volnosti církevních autorit v této oblasti. Dokonce zde není výslovně stanovena ani povinnost církve seznámit státní orgány s používanými pomůckami, jako je tomu v polském konkordátu.¹⁹⁵ Zřizování církevních škol se přirozeně umožňuje, přičemž v případě, kdy chce státní vysoká škola zřídit studijní obor v rámci teologie katolické církve, pak uzavírá zvláštní dohodu s církví.¹⁹⁶

Proklamativní charakter má článek 7 upravující charitativní činnost církve.¹⁹⁷ Právo odmítnout výpověď se vztahuje na duchovní, pomocníky duchovních a osoby v rámci přípravy na toto povolání, právo se váže ke skutečnostem svěřeným či jinak sděleným osobám v rámci pastorační činnosti.¹⁹⁸ Církvi se poskytují „přiměřené vysílací časy pro účely hlásání a duchovní služby, jakož i pro jiná náboženská vysílání, a to i ohledně otázek veřejné odpovědnosti Katolické církve. Dále se spolková země

¹⁸⁸ Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Braniborsko, preambule, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 381.

¹⁸⁹ Viz ibid. čl. 1, s. 381.

¹⁹⁰ Viz ibid. čl. 2, s. 381.

¹⁹¹ Viz ibid. čl. 4 odst. 2, s. 382.

¹⁹² Ibid. čl. 4 odst. 2, s. 382.

¹⁹³ Viz ibid. čl. 4 odst. 1, s. 382.

¹⁹⁴ Ibid. čl. 4 odst. 3, s. 382.

¹⁹⁵ Srv. Konkordát s Polskou republikou, čl. 12 odst. 3 in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007, s. 214, ISBN: 978-80-7380-039-0.

¹⁹⁶ Viz Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Braniborsko, čl. 6, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 383.

¹⁹⁷ Viz ibid. čl. 7, s. 383.

¹⁹⁸ Viz ibid. čl. 9, s. 384.

zasadí o to, aby v programech poskytovatelů veřejnoprávního rozhlasového a televizního vysílání bylo dbáno na mravní a náboženské přesvědčení obyvatelstva.¹⁹⁹ I v tomto ohledu je úprava v případě Braniborska specifická důrazem na zohlednění náboženského přesvědčení obyvatelstva i mimo náboženské vysílání. Církevní hřbitovy jsou chráněny jako obecní hřbitovy, deklaruje se právo církve konat na těchto místech bohoslužby.²⁰⁰

Režim vzájemné spolupráce je založen na pravidelných setkáních. Strany těchto setkání jsou vymezeny jen jako spolková země a arcidiecéze. U budoucích zákonů dotýkajících se zájmů církve je dáno právo církve na vyjádření se k těmto legislativním návrhům. Za tímto účelem se zřizuje katolická kancelář při sídle zemské vlády.²⁰¹ „Smluvní strany budou vzájemné názorové rozdíly týkající se výkladu a aplikace ustanovení této smlouvy urovnávat smírnou cestou.“²⁰²

3.12 Svobodné hanzovní město Brémy

Konkordátní smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným hanzovním městem Brémy z roku 2003 se vyznačuje vůbec nejstručnější preambulí ze všech německých spolkových zemí, která kromě přání upevňovat, rozvíjet a podporovat přátelské vztahy mezi smluvními stranami obsahuje již pouze odkaz na říšský a pruský konkordát.²⁰³ Zákonná ochrana výkonu a vyznávání katolické víry, jakožto i ochrana charitativní činnosti církve je zaručena.²⁰⁴ Ochrana nedělí a církevních svátků se rovněž garantuje.²⁰⁵ „Stát poskytuje práci katolické církve s mládeží ochranu a podporu.“²⁰⁶ Jedná se o specifické ustanovení i v rámci německého konkordátního práva. I další články se věnují specifické úpravě: pokračování studijního oboru náboženské hudby na brémské vysoké škole umění (Hochschule für Künste) se zaručuje,²⁰⁷ a odborné vzdělávání vyučujících náboženství může být v budoucnu upraveno budoucí dílčí

¹⁹⁹ Ibid. čl. 10 odst. 1, s. 384-385.

²⁰⁰ Viz ibid. čl. 13, s. 386.

²⁰¹ Viz ibid. čl. 22, s. 389.

²⁰² Viz ibid. čl. 23, s. 389.

²⁰³ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Freien Hansestadt Bremen, preambule, dostupná na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/bremen-2003.pdf>.

²⁰⁴ Viz ibid. čl. 1.

²⁰⁵ Viz ibid. čl. 2.

²⁰⁶ Ibid. čl. 5 odst. 1.

²⁰⁷ Viz ibid. čl. 7.

smlouvou.²⁰⁸ Úprava práva odmítnout vypovídat je prakticky shodná s formulací v případě Braniborska a opět se tak vztahuje na duchovní, jejich pomocníky a osoby připravující se na toto povolání, pokud se daná informace týká pastorační činnosti.²⁰⁹ „Svobodné hanzovní město Brémy a katolická církev spolupracují pro dobro mladých lidí a jejich rodin.“²¹⁰ Toto ustanovení má rovněž proklamativní charakter, nicméně i v něm se projevuje důraz této konkordátní smlouvy na mládež a mladé lidi obecně.

Co se hromadných sdělovacích prostředků týče je opět zajištěn přiměřený vysílací čas pro účely náboženského vysílání, kázání i dalších pastoračních programů. Církev je přiměřeně zastoupena v dozorčích orgánech předmětných subjektů.²¹¹ Církevní hřbitovy požívají stejné ochrany jako hřbitovy státní. Církvi se zaručuje právo vykonávat bohoslužby i pohřební mše na hřbitovech.²¹² K vyjasnění otázek ohledně vztahu mezi státem a církví slouží společné rozhovory mezi biskupy a zemskou vládou. K předkládaným návrhům zákonů se má právo církev vyjádřit, za tímto účelem se zřizuje katolická kancelář při sídle zemské vlády.²¹³ Na závěr je zasazena tradiční klauzule o přátelství zavazující smluvní strany řešit názorové rozdíly ohledně výkladu smluvních ustanovení přátelskou cestou.²¹⁴

3.13 Svobodné a hanzovní město Hamburk

Konkordátní smlouva s dalším německým hanzovním městem, Hamburkem z roku 2005 obsahuje již preambuli klasického rozsahu. Preambule zmiňuje kromě podpory a dalšího rozvoje přátelských vztahů smluvních stran i charitativní činnost církve a přání přispět k mírumilovnému základu, který představuje stále více se sjednocující Evropa. Následují odkazy na říšský a pruský konkordát.²¹⁵ Zákonná ochrana se vztahuje na veřejný výkon a vyznávání katolické víry, jakož i na charitativní činnost církve.²¹⁶ Nedělím a církevním svátkům se poskytuje ochrana.²¹⁷ „Arcibiskup a

²⁰⁸ Viz ibid. čl. 6.

²⁰⁹ Viz ibid. čl. 9.

²¹⁰ Ibid. čl. 10 odst. 1.

²¹¹ Viz ibid. čl. 12.

²¹² Viz ibid. čl. 16.

²¹³ Viz ibid. čl. 22.

²¹⁴ Viz ibid. čl. 24.

²¹⁵ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Freien und Hansestadt Hamburg, preambule, dostupná na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/hamburg-2005.pdf>.

²¹⁶ Viz ibid. čl. 1.

Senát Svobodného a hanzovního města Hamburku se pravidelně setkávají k vyjasnění otázek a prohlubování vzájemných vztahů.²¹⁸ Také je zavedena stálá reprezentace církve při zemské vládě v podobě katolické kanceláře. Informační právo a právo vyjadřovat se k návrhům zákonů dotýkajících se bezprostředně zájmů církve je garantováno.²¹⁹ Náboženství je vyučováno jako řádný předmět na veřejných školách, k výuce náboženství je nutné církevní zmocnění udělované hamburským arcibiskupem.²²⁰ Existence církevního školství, se zvláštním důrazem na katolické školy, se zaručuje.²²¹ Zpovědní tajemství je garantováno, stejně jako informace, které byly sděleny nebo jinak uděleny duchovním, pomocníkům duchovním, jakož i osobám připravujícím se na toto povolání během pastorační činnosti.²²² V případě úpravy vstupu církve do hromadných sdělovacích prostředků je v celém rozsahu následován model braniborský.²²³ Včetně zajištění přiměřeného vysílacího času, dbaní na mravní a náboženské přesvědčení obyvatelstva a adekvátního zastoupení církve v dozorčích orgánech.²²⁴

Církevním hřbitovům je poskytována stejná úroveň ochrany jako hřbitovům ostatním, státní legislativa upravující církevní hřbitovy bude s církví projednána. Právo církve konat na hřbitovech bohoslužby se zaručuje, přičemž v případě pohřbů mají na církevních hřbitovech přednost zesnulí hlásící se ke katolické církvi.²²⁵ Církev má právo pořádat sbírky a přijímat dobrovolné dary od věřících.²²⁶ V tomto směru je zajímavé, že rozsah sbírek není nijak omezen, jako je tomu např. v Braniborsku,²²⁷ nebo v Durynsku.²²⁸ Většinou je zaveden systém rozlišující dary odevzdávané věřícími např. v rámci mše svaté a podomní a veřejné sbírky sloužící zpravidla ke specifickému účelu. V tomto případě je všeobecnou normou ze strany zemské vlády garantovat dvě takové

²¹⁷ Viz ibid. čl. 3.

²¹⁸ Ibid. čl. 4 odst. 1.

²¹⁹ Viz ibid. čl. 4.

²²⁰ Viz ibid. čl. 5.

²²¹ Viz ibid. čl. 6 odst. 1.

²²² Viz ibid. čl. 9.

²²³ Srv. Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Braniborsko, čl. 10, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 384-385.

²²⁴ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Freien und Hansestadt Hamburg, čl. 11, dostupná na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/hamburg-2005.pdf>.

²²⁵ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Freien und Hansestadt Hamburg, čl. 15, dostupná na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/hamburg-2005.pdf>.

²²⁶ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Freien und Hansestadt Hamburg, čl. 18, dostupná na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/hamburg-2005.pdf>.

²²⁷ Srv. Smlouva mezi Svatým stolcem a Spolkovou zemí Braniborsko, čl. 19, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi*, s. 338.

²²⁸ Srv. Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Durynsko, čl. 27, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi*, s. 355.

podomní sbírky ročně, příp. vícero po dohodě smluvních stran. V případě Hamburku ovšem není přítomen žádný prvek státního souhlasu pro provozování zvláštních sbírek (tj. zejména sbírek mimo bohoslužebné prostory).

Závěrem je přítomna klauzule o přátelském řešení rozdílných výkladů ustanovení smlouvy²²⁹ a ujištění, že v případě materií ve smlouvě obsažené se jedná o konečnou úpravu věcí.²³⁰ Toto ustanovení má vztah zejména k technické smlouvě o zřízení arcidiecéze a církevní provincie Hamburk, o které je blíže pojednáno v kapitole věnované smlouvám o zřízení partikulárních církví po znovusjednocení Německa.

3.14 Šlesvicko-Holštýnsko

Zatím poslední uzavřenou konkordátní smlouvu se spolkovou zemí Německa představuje smlouva uzavřená se Šlesvickem-Holštýnskem z roku 2009. Podepsána byla dne 12.1.2009 a v platnost smlouva vstoupila dne 19.6.2009. Preambule této smlouvy je velmi podobná chronologicky předcházející konkordátní smlouvě, tj. smlouvě uzavřené se Svobodným a hanzovním městem Hamburk. Preambule zmiňuje charitativní činnost církve, přání nadále zlepšovat vzájemné vztahy mezi státem a církví i snahu přispět k mírumilovnému základu, který tvoří neustále více se sjednocující Evropa.²³¹ Odkaz na říšský a pruský konkordát není uveden v preambuli, nicméně je vyčleněn na závěr samotné smlouvy.²³² Článek 1 obsahuje tradiční zákonnou ochranu poskytovanou veřejnému výkonu a vyznávání katolické víry, jakož i charitativní činnosti církve.²³³ Ochrana nedělí a církevních svátků se zaručuje.²³⁴ K vyjasnění otázek se setkávají hamburský arcibiskup a zemská vláda. Hamburské arcibiskupství totiž zahrnuje kromě samotné spolkové země Hamburk i celé Šlesvicko-Holštýnsko a Meklenbursko (tedy polovinu spolkové země Meklenbursko-Přední Pomořansko). Rovněž je zakotveno informační právo církve vzhledem k připravované legislativě, arcibiskup má při sídle zemské vlády pověřenou osobu určenou pro styk s vládou a

²²⁹ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Freien und Hansestadt Hamburg, čl. 21, dostupná na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/hamburg-2005.pdf>.

²³⁰ Viz Vertrag zwischen dem Heiligen Stuhl und der Freien und Hansestadt Hamburg, čl. 22 odst. 3, dostupná na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/hamburg-2005.pdf>.

²³¹ Viz Vertrag zwischen dem Land Schleswig-Holstein und dem Heiligen Stuhl, preambule, dostupná na: <http://www.kirchenrecht-online.de/conc/schleswig-holstein-2009.pdf>.

²³² Viz ibid. čl. 23.

²³³ Viz ibid. čl. 1.

²³⁴ Viz ibid. čl. 3.

výkon tohoto práva církve.²³⁵ Katolické náboženství se vyučuje jako řádný předmět na veřejných školách, učitelé tohoto předmětu musí mít církevní zmocnění udělené arcibiskupem hamburským.²³⁶ Učební materiály pro výuku katolického náboženství podléhají schválení ze strany církve.²³⁷ Právo zřizovat církevní školy²³⁸ i na škol vysokých je zaručeno.²³⁹ Úprava práva odmítnout výpověď a zpovědního tajemství je rovněž velmi podobná úpravě hamburské. Vyloženě je uvedeno: „Země Šlesvicko-Holštýnsko respektuje zpovědní tajemství.“²⁴⁰ I personální rozsah práva odmítnout výpověď je totožná: vztahuje se na duchovní, jejich pomocníky a osoby připravující se na toto povolání.²⁴¹

Vstup církve do hromadných sdělovacích prostředků je založen opět na principu poskytnutí přiměřeného vysílacího času a zastoupení církve v dozorčích orgánech. Nicméně nad rámec této úpravy zde nalezneme určité odlišení v podobě modifikace tradiční klauzule o právo církve zřizovat své vlastní sdělovací prostředky, která je rozšířena o „moderní komunikační prostředky“. Smlouva tak reaguje na neustále se rozvíjející nová média, který postupně nahrazují tradiční rozhlas a televizi. Vzhledem k odstupu jednotlivých smluv (chronologicky předcházející smlouva s Hamburkem podepsána roku 2005, předmětná smlouva se Šlesvickem-Holštýnskem podepsána roku 2009) je očividné, že Svatý stolec této problematice začíná věnovat zvýšenou pozornost. V části o dbání na morální a náboženské přesvědčení není přímo zmiňováno obyvatelstvo, ale pouze morální a náboženské hodnoty.²⁴² V tomto bodě se jedná tedy o více neutrální formulaci.

„Hřbitovy katolické církve podléhají stejné ochraně jako obecní a jiné veřejné hřbitovy.“²⁴³ Právo konat bohoslužby i pohřební mše na těchto místech se zaručuje,²⁴⁴ v případě úmrtí mají, v souladu s právním řádem, přednost pohřbu zesnulí hlásící se ke katolické církvi.²⁴⁵ Úprava dobrovolných darů od věřících a církevních sbírek je

²³⁵ Viz ibid. čl. 4.

²³⁶ Viz ibid. čl. 5.

²³⁷ Viz ibid. čl. 4 odst. 4.

²³⁸ Viz ibid. čl. 6.

²³⁹ Viz ibid. čl. 7.

²⁴⁰ Ibid. čl. 9.

²⁴¹ Viz ibid. čl. 9.

²⁴² Viz ibid. čl. 11.

²⁴³ Ibid. čl. 15 odst. 1.

²⁴⁴ Viz ibid. čl. 15 odst. 5.

²⁴⁵ Viz ibid. čl. 15 odst. 4.

založena bez dalšího na hamburském modelu.²⁴⁶ V závěru smlouvy je obsažena klauzule o přátelství.²⁴⁷

Smlouva mezi Šlesvickem-Holštýnskem a Svatým stolcem je z velké části vystavěna (systematicky i obsahově) na předcházející smlouvě se Svobodným a hanzovním městem Hamburkem. Menší odchylky se týkají především oblasti hromadných sdělovacích prostředků a ochrany církevních hřbitovů. Značnou podobnost těchto smluv je možné zčásti přisoudit i faktu, že obě spolkové země spadají pod totožné arcibiskupství.

3.15 Smlouvy o zřízení diecézí a arcidiecézí

Spolu s opětovným sjednocením Německa bylo nutné přistoupit k obnově partikulárních církví a novému vymezení hranic na území zaniknuvší Německé demokratické republiky. Svatý stolec proto v poměrně krátkém období přistoupil k uzavření několika dílčích konkordátních smluv, kterými byli zřízeny nové diecéze a arcidiecéze. Jedná se o smlouvy technického rázu. Do této kategorie patří následující smlouvy uzavřené v roce 1994: Smlouva mezi Saskem-Anhaltskem, Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Magdeburg, Smlouva s Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Görlitz, Smlouva s Durynskem o zřízení diecéze Erfurt a Smlouva s Hamburkem, Meklenburskem-Předním Pomořanskem a Šlesvickem-Holštýnskem o zřízení arcidiecéze a církevní provincie Hamburk.

4. Kolumbijská republika

V této části se budeme zabývat konkordátním právem upravujícím vztahy mezi Kolumbijskou republikou a Svatým stolcem. Kolumbijská republika je, jak bude blíže rozebráno dále, v mnoha ohledech mezi latinskoamerickými státy určitým unikátem, a proto je účelné věnovat dané právní úpravě zvýšenou pozornost.

²⁴⁶ Viz ibid. čl. 18.

²⁴⁷ Viz ibid. čl. 22.

4.1 Historický vývoj

Kolumbie je v kontextu Latinské Ameriky státem s dlouhou konkordátní tradicí. Vztah státu a církve prošel v Kolumbii značně specifickým vývojem, přesto je možné nalézt určité podobnosti mezi Kolumbií a některými evropskými státy, zejména Španělskem a Itálií. Tyto tři země spojuje hned několik faktorů: majoritní podíl katolíků spolu s existencí více či méně vyhraněných náboženských menšin, dále historické střídání nepřátelsky naladěných sekulárních vlád a konfesních režimů a také dlouhodobá a ustálená tradice uzavírání konkordátních smluv se Svatým stolcem.²⁴⁸ I přes tyto podobnosti je ovšem nutné pochopit, že současný kolumbijský systém je do značné míry unikátní, přinejmenším způsobem, jakým konkordátní praxe přímo ovlivňuje vztah k ostatním církvím a náboženským společnostem, o čemž bude pojednáno níže.

Kolumbijská ústava z roku 1886 prohlašovala římskokatolickou církev za státní náboženství a základní prvek společenského pořádku.²⁴⁹ Na stejném základě byla postavena i konkordátní smlouva z roku 1887. V současné době platná a účinná konkordátní smlouva z roku 1973 již reflektovala dokumenty Druhého vatikánského koncilu, nicméně proces přerodu Kolumbie v plně sekulární stát byl dokončen až s přijetím nové ústavy v roce 1991.

4.1 Konkordát z roku 1973 a jeho vliv na úpravu vztahů mezi státem a církvemi

Nyní se zaměříme na současnou úpravu. Konkordát byl podepsán dne 12.7.1973 a ratifikován dne 2.7.1975. Významný je čl. I, který plně v souladu s dokumenty II. vatikánského koncilu zakotvuje svobodu ostatních náboženství.²⁵⁰ Další úvodní články vymezují nezávislost kanonického práva na právu státu²⁵¹, uznávají právní status

²⁴⁸ Viz PRIETO, Vicente, *Law and Religion in Colombia: Legal Recognition of religious Entities*, in: Brigham Young University Law Review č. 3/2011, Provo, s. 694-695.

²⁴⁹ Viz PRIETO, Vicente, *Religion and the Secular State in Colombia*, in: MARTINEZ-TORRÓN, Javier, DURHAM, W. Cole Jr. (ed.), *Religion and the Secular State: National Reports*, The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University - Provo, Utah, Provo, 2010, s. 237, ISBN: 978-1-934537-91-6.

²⁵⁰ Viz Concordato fra la Santa Sede e la Repubblica di Colombia, čl. I, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1421.

²⁵¹ Viz ibid. čl. III, s. 1421.

katolické církve a jejích částí²⁵² a zdůrazňují nezávislost církve a nedotknutelnost kanonického práva pro správu vnitřních věcí církve.²⁵³

Katolická církev se v Kolumbii tradičně zapojovala do nejrůznějších charitativních projektů, plnila roli primárního poskytovatele vzdělání a rovněž se zabývala právy dělníků a venkovských zemědělců.²⁵⁴ Není proto divu, že i konkordát se těmto oblastem věnuje. Článek VI. zakládá spolupráci mezi státem a církví za účelem zlepšení životních a sociálních podmínek domorodých obyvatel a lidí žijících v hraničních oblastech. K plánování a prosazování přijatých opatření se zřizuje zvláštní stálá komise složená z vládou vybraných úředníků a prelátů vybraných biskupskou konferencí.²⁵⁵

Zajímavé je pojetí problematiky trestního stíhání církevních představitelů. V tomto směru jsou církvi garantována poměrně široká privilegia ze strany státu. Konkordát rozlišuje mezi biskupy a kněžími. Biskupy, a osoby stejné hodnosti dle kanonického práva, nelze stíhat podle norem trestního práva Kolumbie, spadají totiž výhradně pod pravomoc Svatého stolce.²⁵⁶ Kněze je sice možné stíhat dle trestního práva státu, ovšem existuje zde řada odchylek ve prospěch takto stíhaných osob. Řízení není veřejné. Pokud se stíhaná osoba ocitne ve vazbě po dobu trestního řízení, pak není umístěna do běžné věznice, ale do zvláštního zařízení. Až v případě vydání odsuzujícího rozsudku nastupuje výkon trestu bez odchylek oproti ostatním odsouzeným.²⁵⁷ Výkon rozhodnutí vydávaných církevními soudy je možný i s pomocí státních úřadů.²⁵⁸ Neoprávněné využívání funkcí církevních představitelů bez příslušného zmocnění se považuje za zneužití moci veřejného činitele.²⁵⁹

Financování církve je založeno částečně na příspěvku ze strany státu, který převzal své závazky vůči církvi vyplývající z konkordátu z roku 1887 a dohodě o misiích z roku 1953.²⁶⁰ V praxi se tak děje formou jednorázového ročního příspěvku,

²⁵² Viz ibid. čl. IV, s. 1421.

²⁵³ Viz ibid. čl. II, s. 1421.

²⁵⁴ Sr. GROS, Jeffrey, *The Challenge of Pluralism and Peace. The Changing Relationships Among the Churches in Colombia*, in: *Cuestiones Teológicas* č. 84-35/2008, Medellín, s. 326.

²⁵⁵ Viz Concordato fra la Santa Sede e la Repubblica di Colombia, čl. VI, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1423.

²⁵⁶ Viz ibid. čl. XIX, s. 1427.

²⁵⁷ Viz ibid. čl. XX, s. 1427.

²⁵⁸ Viz ibid. čl. XXI, s. 1429.

²⁵⁹ Viz ibid. čl. XXII, s. 1429.

²⁶⁰ Viz ibid. čl. XXVI, s. 1429.

který je součástí rozpočtu kolumbijského Ministerstva zahraničních věcí.²⁶¹ Dále je církvi a jejím představitelům umožněno volné nakládání s movitými i nemovitými věcmi za stejných podmínek, jaké jsou k dispozici všem ostatním občanům Kolumbie.²⁶² Církevní majetek podléhá zdanění, ale existují výjimky např. pro kostely, farní domy, sídla biskupů a kněžské semináře.²⁶³ Stát rovněž uznává právo církve na vybírání dobrovolných příspěvků od věřících.²⁶⁴

Na aplikaci jednotlivých článků konkordátu mělo vliv i přijetí nové kolumbijské ústavy v roce 1991 a následné ustanovení Ústavního soudu, který v několika případech posuzoval ústavněprávní konformitu ustanovení konkordátu. Ačkoliv samotný konkordát byl sepsán v duchu Druhého vatikánského koncilu a princip náboženské svobody vyjádřený v *Dignitatis humanae* je zde přítomný, kolumbijská společnost byla i nadále značně orientovaná na římskokatolickou církev. Přijetí nové ústavy poprvé pevně zakotvilo jasně deklarovanou úplnou náboženskou svobodu pro všechny. V tomto novém prostředí začal tedy působit i Ústavní soud, který se v rozhodnutí č. C-027 z roku 1993 vyslovil pro rozpor některých částí konkordátu s ústavou.²⁶⁵ V praxi je ale většina článků konkordátu aplikována i v důsledku později přijaté zákonné úpravy v oblasti ochrany svobody náboženského vyznání.²⁶⁶

Kolumbijská konkordátní úprava přímo ovlivnila a stále ovlivňuje přístup kolumbijského státu k ostatním církvím a náboženským společnostem. Dlouhá tradice uzavírání konkordátních smluv pomohla k pochopení zvláštní povahy vztahů mezi státem a církvemi, který je odlišný od vztahů státu s jinými osobami.²⁶⁷ Z tohoto hlediska je kolumbijský systém skutečně unikátní. V současné době má každá církev a náboženská společnost působící na území Kolumbie možnost volby. Buď se rozhodne, že základní práva garantovaná ústavou a zákony jsou pro ni dostatečné nebo si zvolí cestu podrobnější úpravy svých vztahů se státem. Ta má formu dohod uzavíraných na

²⁶¹ Viz PRIETO, Vicente, *Religion and the Secular State in Colombia*, , s. 246.

²⁶² Viz Concordato fra la Santa Sede e la Repubblica di Colombia, čl. XXIII, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1429.

²⁶³ Viz Concordato fra la Santa Sede e la Repubblica di Colombia, čl. XXIV, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1429.

²⁶⁴ Viz Concordato fra la Santa Sede e la Repubblica di Colombia, čl. XXV, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1429.

²⁶⁵ Viz HOYOS, Viviane A. Morales, *Religious Liberty and Cultural and Ethnic Pluralism in the Colombian Constitution of 1991*, in: *Brigham Young University Law Review* č. 2/1999, Provo, s. 566-567.

²⁶⁶ Viz PRIETO, Vicente, *Religion and the Secular State in Colombia*, , s. 243.

²⁶⁷ Viz PRIETO, Vicente, *Religion and the Secular State in Colombia*, s. 245.

nejvyšší úrovni na základě prezidentského dekretu č. 782 z roku 1995.²⁶⁸ Doposud byla uzavřena jediná taková dohoda, a sice v roce 1997.²⁶⁹ Vztahuje se na celkem třináct nekatolických církví a náboženských společností, podepsána byla v Bogotě 2.12.1997. Její obsah se příliš neliší od materie, kterou pokrývá konkordát se Svatým stolcem, mezi hlavní oblasti úpravy patří manželství, výuka náboženství, přístup k duchovní pomoci osobám sloužícím v ozbrojených složkách a osobám ve výkonu trestu odnětí svobody či programy sociální pomoci.²⁷⁰ Přístup státu k ostatním církvím a náboženským společnostem vycházející z konkordátní tradice je tak dostatečně citlivý a zohledňuje specifickou povahu vztahů mezi státem a církvemi.

5. Španělské království

Španělsko je jednou z evropských zemí, která spolupracovala s katolickou církví po mnoho staletí. Míra této spolupráce zásadním způsobem formovala i samotnou španělskou národní identitu. Do vzájemných vztahů se přirozeně promítly i události turbulentního 20. století, kdy došlo k několika důležitým předělům v dějinách těchto vztahů. Pro ilustraci těchto změn proto provedeme v následující části srovnání klasického konkordátu z roku 1953 a pozdější, již moderní úpravy v podobě konkordátních smluv z roku 1979.

5.1 Historický vývoj španělské národní identity a konkordát z roku 1953

Po bitvě u Jerez de la Frontera roku 711, ve které zvítězili arabští conquistadoři (označování také jako Maurové) nad vizigótským vojskem, lze hovořit o soužití tří velkých monoteistických náboženství na Pyrenejském poloostrově: křesťanství, židovství a islámu.²⁷¹ V rámci procesu reconquisty, tedy postupného vytlačování Maurů z Pyrenejského poloostrova katolíky, došlo ke zformování současné španělské národní identity. Reconquista vyvrcholila v roce 1492 dobytím Granady, posledního chalífátu na území Pyrenejského poloostrova, Isabelou Kastilskou a Ferdinandem II. Aragonským.

²⁶⁸ Viz PRIETO, Vicente, *Religion and the Secular State in Colombia*, s. 243.

²⁶⁹ Viz PRIETO, Vicente, *Law and Religion in Colombia: Legal Recognition of religious Entities*, s. 716.

²⁷⁰ Viz PRIETO, Vicente, *Religion and the Secular State in Colombia*, s. 244.

²⁷¹ Viz SELTENREICH, Radim a kol., *Dějiny evropského kontinentálního práva*, Leges, Praha, 2010, s. 127, ISBN: 978-80-87212-54-7.

Tento historický mezník je literaturou všeobecně považován za počátek etapy formování španělsko-katolické identity.²⁷² V následujících staletích se ve Španělsku vytvořil specifický systém vztahů mezi státem a katolickou církví zvaný regalismus. „Regalismus je, zjednodušeně řečeno, celek intervenčních technik absolutního monarchy, jimiž zasahuje do záležitostí Katolické církve ve své zemi.“²⁷³ Regalismus zahrnoval široké spektrum nástrojů; patřilo sem právo panovníka navrhnout biskupy a další církevní představitele, potvrzení účinnosti kanonického práva panovníkem nebo napadání rozhodnutí církevních soudů před soudy civilními. Španělský regalismus se etabloval i ve všech zámořských koloniích Španělska a byl tak ze strany Svatého stolce, coby nástroj prosazování vlivu katolické církve v těchto koloniích, trpěn.²⁷⁴

I v rámci dalšího historického vývoje měla katolická církev své postavení na území Španělska zaručeno. Dlouhodobý status katolictví jako státního náboženství byl zpochybněn pouze dvakrát, a to vždy pouze na přechodnou dobu. První výjimku představovala ústava z roku 1869 (zrušena roku 1876) a výjimku druhou pak silně protikatolická republikánská ústava tzv. Druhé španělské republiky z roku 1931.²⁷⁵ Období Druhé republiky se vyznačovalo i antiklerikálním radikalismem. Ještě před vypuknutím občanské války docházelo na území Španělska k proticírkevním bouřím. „Hlavní obětí krvežíznivé zběsilosti se stala církev. Antiklerikální radikalismus, který vypukl v roce 1931, vyústil na celém republikánském území (kromě Baskicka) v systematické pronásledování náboženského cítění: chrámy byly rozbořeny nebo srovnány se zemí a tisíce kněží a řeholníků obou pohlaví zahynuly mučednickou smrtí.“²⁷⁶ Po vítězství v občanské válce se v dubnu 1939 chopil moci generál Francisco Franco. Franco usiloval o novou úpravu vztahů mezi Španělskem a Svatým stolicí, tato úprava dostala podobu konkordátu uzavřeného v roce 1953.

Jedná se konkordát klasický, založený na vzájemné výměně privilegií, celkově je však silně procírkevní: „Římskokatolické náboženství je i nadále jediným

²⁷² Srv. MARTÍNEZ-TORRÓN, Javier, *Freedom of Religion in the Case Law of the Spanish Constitutional Court*, in: Brigham Young University Law Review č. 2/2001, s. 715-716.

²⁷³ IBÁN, Iván C, *Stát a církev ve Španělsku*, in: ROBBERS, Gerhard (ed.), *Stát a církev v zemích EU*, Academia, Praha, 2002, s. 105, ISBN: 80-200-0967-1.

²⁷⁴ Viz IBÁN, Iván C, *Stát a církev ve Španělsku*, s. 105.

²⁷⁵ Tato ústava přestala formálně platit až se zánikem Druhé španělské republiky v roce 1939, nicméně po vypuknutí španělské občanské války v roce 1936 nebyla její ustanovení reálně vynutitelná.

²⁷⁶ ARTETA, Antonio Ubieto, CAMPISTOL, Juan Reglá, ZÁMORA, José Maria Jover, SERRANO, Carlos Seco, *Dějiny Španělska*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1999, s. 1171, ISBN: 978-80-7106-562-3.

náboženstvím španělského národa a požívá všechna práva a privilegia, která mu náleží dle božského práva a kanonického práva.²⁷⁷ Procírkevní charakter se projevuje i ustanoveních zakotvujících jednostranné závazky španělského státu vůči církvi resp. přímo v jejich formulaci: „stát uznává za sváteční dny ty dny, které odpovídají svátečním dnům v pojetí kanonického práva církve“.²⁷⁸ Při změnách hranic diecézí a církevních provinciích sice platí zásada, že nesmí tyto partikulární církve přesahovat státní hranice Španělska a rovněž, že tyto změny jsou prováděny po vzájemné dohodě smluvních stran, nicméně v případě menších změn pro dobro věřících může Svatý stolec provést tyto změny sám.²⁷⁹ Režim trestního stíhání církevních představitelů byl také benevolentní, někteří byli ze stíhání před civilním soudem vyloučeni zcela (pokud nebyl poskytnut souhlas Svatého stolce); pokud bylo řízení zahájeno, pak se k takto stíhaným osobám muselo přistupovat s respektem vůči jejich postavení a výkon trestu nebyl možný v běžných zařízeních, nýbrž se tak dělo výhradně v církevních zařízeních.²⁸⁰ Konkordát dále obsahoval široce pojaté výjimky ze zdanění,²⁸¹ obdobně extenzivně řešenou nedotknutelnost posvátných míst²⁸² a v neposlední řadě zaručoval konformitu celého vzdělávacího systému (na všech úrovních a v obou sektorech) s učením katolické církve.²⁸³ Tento model byl ovšem dlouhodobě neudržitelný a Druhý vatikánský koncil potvrdil, že ani samotná církev nehodlá nadále na tomto konkrétním modelu vzájemných vztahů trvat. „Po Druhém vatikánském koncilu byl konkordát z roku 1953 vnímán jako anachronistický nástroj, který nebylo možné adaptovat na nový právní kontext, v rámci něhož hodlaly stát a římskokatolická církev nadále upravovat své vztahy, ani nevyhovoval požadavkům španělské společnosti.“²⁸⁴ Avšak teprve po Francově smrti bylo možné provést revizi konkordátu z roku 1953 a posléze i k přijetí nové úpravy.²⁸⁵

²⁷⁷ Concordato tra la santa Sede e la Spagna, čl. I, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1099.

²⁷⁸ Ibid. čl. V, s. 1101.

²⁷⁹ Viz ibid. čl. IX, s. 1103-1105.

²⁸⁰ Viz ibid. čl. XVI, s. 1107-1109.

²⁸¹ Viz ibid. čl. XX, s. 1111-1113.

²⁸² Viz ibid. čl. XXII, s. 1113-1115.

²⁸³ Viz ibid. čl. XXVI, s. 1117.

²⁸⁴ BLANCO, Miguel Rodríguez, *Religion and Law in Dialogue: the Covenantal and Non-Covenantal cooperation of State and Religions in Spanish Law*, in: PUZA, Richard, DOE, Norman (ed.), *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-Covenantal Cooperation between State and Religion in Europe*, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, 2006, s. 201, ISBN: 90-429-1705-9.

²⁸⁵ Franco zemřel v nemocnici dne 20.11.1975 ve věku 82 let.

Tato revize byla provedena mimořádně rychle, a to dohodou z 28.7.1976. Formálně se jedná o značně stručnou dohodu, obsahující kromě preambule pouhé dva články. Právě preambule je ale důležitá, protože zde obě strany vyjadřují svůj úmysl ohledně budoucí úpravy vzájemných vztahů. Preambule začíná slovy: „Svatý stolec a španělská vláda vědomy si zásadního procesu proměny, který prodělala španělská společnost v posledních letech v oblasti vztahů mezi politickým uspořádáním a náboženskými vyznáními a mezi katolickou církví a státem“²⁸⁶ preambule v tomto bodě tak zřetelně uznává, že se politická mapa Španělska s koncem frankismu nenávratně změnila. Dále je v preambuli zmíněn II. vatikánský koncil a nutnost adaptace vzájemných vztahů na základě základních zásad vytyčených tímto koncilem. V závěrečné části preambule je vyjádřena nutnost přijetí nové úpravy ve formě jednotlivých smluv, které budou upravovat ty oblasti, které tuto úpravu vyžadují. Tyto smlouvy mají být přijaty co nejdříve²⁸⁷ a postupně tak nahradit ustanovení stávajícího konkordátu.²⁸⁸ Byl tak zvolen právě model nahrazení staré úpravy novou, což bylo v dané situaci jediné přijatelné řešení. Pokud by měl být stávající konkordát zachován, a to formou dodatečných revizí, pak je možné předpokládat, že by stejně musela být změněna či rovnou zrušena převážná část jeho ustanovení. Uzavření nových smluv se tak jevílo jako jednodušší řešení. V daném přechodném období do uzavření nových smluv pak revizní dohoda ve svých dvou člancích řešila problematiku nejcitlivějších předkoncilních privilegií. První článek se zabývá navrhovacím privilegiem: „Jmenování arcibiskupů a biskupů podléhá výlučné pravomoci Svatého stolce“²⁸⁹ Španělský stát tímto reagoval na výzvu církve obsaženou v č. 20 Dekretu o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*. Církev se na oplátku vzdala procesních výhod v případě trestního stíhání církevních představitelů.²⁹⁰ Zároveň ale zakotvuje systém ochrany všech informací, které mohl klerik nebo řeholník získat při výkonu svého povolání.²⁹¹ Tento systém bývá označován za problematický, z důvodu nerozlišování mezi

²⁸⁶ *Accordo fra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo*, preambule, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1491.

²⁸⁷ Doslovná formulace „quanto prima“ a „quanto antes“.

²⁸⁸ Viz *Accordo fra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo*, preambule, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1491.

²⁸⁹ *Accordo fra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo*, čl. I, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1493.

²⁹⁰ Viz *Accordo fra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo*, čl. II, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1493.

²⁹¹ Viz *Accordo fra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo*, čl. II odst. 2, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1493.

zповědním tajemstvím a ostatními kategoriemi informací.²⁹² Po odstranění těchto privilegií se již začaly připravovat nové smlouvy.

5.2 Konkordátní smlouvy přijaté v roce 1979

Ještě před přijetím nové španělské ústavy v roce 1978 začaly práce na nových konkordátních smlouvách, které měly podle preambule revizní dohody nahradit stávající konkordát z roku 1953. Ve výsledku došlo dne 3.1.1979 k uzavření celkem čtyř konkordátních smluv.²⁹³ Jedná se o dohodu o právních záležitostech, o dohodu o školství a kulturních záležitostech, o dohodu o duchovní péči v armádě a o branné povinnosti duchovních a řeholníků a o dohodu o hospodářských záležitostech. Z hlediska systematického dělení konkordátních smluv se jedná o jeden konkordát existující v podobě vzájemně provázaného souboru rovnocenných dílčích smluv.²⁹⁴ Pro toto pojetí hovoří i fakt, že tyto smlouvy byly sjednávány ve stejnou dobu, ze stejného důvodu a na základě dříve vyjádřeného úmyslu. Již preambule revizní dohody počítala s tím, že nová úprava bude přijata ve formě několika smluv. O jejich provázanosti, i vzhledem k okolnostem jejich vzniku, posléze nemůže být pochyb.

Dohoda o hospodářských záležitostech upravuje především způsob financování církve a daňové výjimky. V článku I. upravuje právo církve na vybírání příspěvků od věřících a organizování veřejných sbírek.²⁹⁵ Systém přímého financování zavedený touto dohodou se postupně vyvíjel. Původně byl založen na dvou prvcích, a sice na rozpočtové dotaci a daňové asignaci. Rozpočtová dotace pocházela přímo ze státního rozpočtu a sloužila k případnému dorovnání částky, nutné pro adekvátní provoz církve, kterou nepokryly daňové odpisy. Daňová asignace byla přenosem části celkové daně z příjmu fyzických osob na potřeby církve. Právo volby ohledně tohoto přesunu bylo na

²⁹² Srv. PALOMINO, Rafael, *Právna ochrana spovedného tajomstva a náboženskej komunikácie prostredníctvom konkordátov*, in: ŠMID, Marek, MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.), *Clara pacta - boni amici. Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami*, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava, 2009, s. 265, ISBN: 978-80-89096-38-1.

²⁹³ Pro úplnost dodejme, že do španělského konkordátního práva řadíme ještě Dohodu mezi Svatým stolcem a španělskou vládou o věcech společného zájmu ve Svaté zemi ze dne 21.12.1994 (v platnost vstoupila dne 4.7.1995), tou se vzhledem k jejímu značně technickému charakteru (administrativní režim některých památek) nebudeme blíže zabývat. V podrobnostech Viz *Accordo tra la Santa Sede e il Regno di Spagna su questioni di comune interesse in Terra Santa*, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1875-1879.

²⁹⁴ Srv. IBÁN, Iván C, *Stát a církve ve Španělsku*, s. 108

²⁹⁵ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni economiche*, čl. I, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1543.

daňovém poplatníkovi. S přijetím zákona o státním rozpočtu na rok 2007 došlo ke zrušení dotace a zvýšení procentuální částky u daňové asignace z původních 0,52% na 0,7%.²⁹⁶ Daňové výjimky upravuje čl. IV dohody, patří sem mj. vynětí některých nemovitostí (kostely, kaple, farní domy, rezidence biskupů, kněžské semináře, církevní univerzity, nemovitosti patřící řeholním řádům a náboženským organizacím aj.) z placení daně z nemovitostí a další výjimky z placení daně z příjmů či daně z kapitálových výnosů.²⁹⁷

Služba duchovních ve španělských ozbrojených složkách má dlouhou tradici, zejména co se katolických vojenských kaplanů týče.²⁹⁸ Dohoda o duchovní péči v armádě a o branné povinnosti duchovních a řeholníků stanoví, že duchovní péče v ozbrojených složkách bude i nadále prováděna vojenským vikariátem.²⁹⁹ Druhý článek se zabývá organizační strukturou vojenského vikariátu, coby personální nikoliv teritoriální diecéze; v čele vikariátu stojí arcibiskup,³⁰⁰ v případě uvolnění je zastoupen generálním provikářem.³⁰¹ Na biskupy a další církevní představitele obdobné hodnosti se nevztahuje branná povinnost za všech okolností.³⁰² Takto nastavený systém prošel určitým vývojem na základě rozsudku španělského Ústavního soudu z roku 1982. Zákonem o postavení vojenského personálu č. 17/1989 byla založena Služba duchovní péče. Členy této služby mohou být nejen katolíci; spadají pod vojenské arcibiskupství, ovšem propojení mezi těmito subjekty je pouze v církevní a pastorační rovině.³⁰³ Duchovní péče realizovaná jinde, např. v nemocnicích a ve vězeních, je upravena v

²⁹⁶ Srv. GONZÁLES-VARAS IBÁÑEZ, Alejandro, *Clara pacta - boni amici - Španielsko*, in: ŠMID, Marek, MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.), *Clara pacta - boni amici. Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami*, Ústav pre vzťahy štátu a cirkvi, Bratislava, 2009, s. 128, ISBN: 978-80-89096-38-1.

²⁹⁷ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni economiche*, čl. IV, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1545-1547.

²⁹⁸ Srv. MARTÍNEZ-TORRÓN, Javier, *Church autonomy and religious liberty in Spain*, in: ROBBERS, Gerhard (ed.), *Church Autonomy: A Comparative Survey*, Peter Lang GmbH, 2001, s. 120, ISBN: 978-3-631-36223-5.

²⁹⁹ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa l'assistenza religiosa alle forze armate ed il servizio militare degli ecclesiastici e religiosi*, čl. I, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1535.

³⁰⁰ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa l'assistenza religiosa alle forze armate ed il servizio militare degli ecclesiastici e religiosi*, čl. II, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1535.

³⁰¹ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa l'assistenza religiosa alle forze armate ed il servizio militare degli ecclesiastici e religiosi*, čl. IV, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1535.

³⁰² Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa l'assistenza religiosa alle forze armate ed il servizio militare degli ecclesiastici e religiosi*, čl. VI, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1537.

³⁰³ Viz GONZÁLES-VARAS IBÁÑEZ, Alejandro, *Clara pacta - boni amici - Španielsko*, s. 130.

dohodě o právních záležitostech.

Dohoda o právních záležitostech v čl. I odst. 1 respektuje specifické poslání církve a garantuje církvi bezplatný a veřejný výkon činností s ní spjatých, včetně vzdělávání, jurisdikce a bohoslužby.³⁰⁴ Zajímavý je odst. 5 totožného článku, který zakotvuje nedotknutelnost kostelů; ty mohou být zbourány pouze v případě, že jsou odsvěceny.³⁰⁵ Neděle je považována za svátek.³⁰⁶ Duchovní péče ve vězeních, nemocnicích, sanatoriích, sirotčincích a podobných zařízeních, ať veřejných či soukromých, je garantována.³⁰⁷ Toto právo je realizováno na základě smluv, které uzavírá Španělská biskupská konference s příslušnými resorty španělské vlády. V oblasti vězeňství se tak stalo smlouvou mezi ministerstvem spravedlnosti a Španělskou biskupskou konferencí ze dne 20.5.1993. Touto smlouvou zanikl Sbor kaplanů nápravných ústavů. Jejich funkci nyní plní kněží jmenovaní místním ordinářem s oficiálním povolením Generálního ředitelství nápravných ústavů. V nemocničních zařízeních je duchovní péče realizována prostřednictvím smlouvy uzavřené mezi předsedou Španělské biskupské konference, ministrem spravedlnosti a ministrem zdravotnictví a ochrany spotřebitele. Nabízí se dva modely; první je v zásadě shodný s modelem používaným v oblasti vězeňství; druhý model spočívá v uzavření smlouvy mezi nemocničním zařízením a duchovním, čímž mezi nimi vzniká pracovněprávní vztah.³⁰⁸ Manželstvím se zabývá čl. VI odst. 1: „Kanonické manželství má občanskoprávní účinky. Občanskoprávní účinky vznikají od okamžiku uzavření manželství. Pro jejich plné uznání musí být manželství zapsáno do matriky, to může být provedeno předložením církevního osvědčení o existenci manželství.“³⁰⁹ Odstavec 3 stejného článku obsahuje upozornění Svatého stolce na závažnost uzavření svátosti manželství.³¹⁰

³⁰⁴ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni giuridiche*, čl. I odst. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1517.

³⁰⁵ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni giuridiche*, čl. I odst. 5, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1519.

³⁰⁶ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni giuridiche*, čl. III, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1521.

³⁰⁷ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni giuridiche*, čl. IV odst. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1521.

³⁰⁸ Viz GONZÁLES-VARAS IBÁÑEZ, Alejandro, *Clara pacta - boni amici - Španělsko*, s. 131.

³⁰⁹ *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni giuridiche*, čl. VI odst. 1, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1521.

³¹⁰ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni giuridiche*, čl. VI odst. 3, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1521.

Poslední ze smluv uzavřených v roce 1979 je dohoda o školství a kulturních záležitostech. Tato dohoda ve své preambuli vyjadřuje přesvědčení obou stran o důležitosti záležitostí týkajících se vzdělání. Stát uznává základní právo na náboženské vzdělání a církve se zavazují provádět svou činnost na poli vzdělávání v souladu s právy jednotlivých rodin, studentů a učitelů, a to bez diskriminace.³¹¹ Čl. I se zabývá základním právem všech rodičů rozhodnout o náboženské a morální výchově svých dětí v rámci jejich vzdělávání a dodává, že výuka ve veřejných školách bude za všech okolností respektovat křesťanské hodnoty.³¹² Následující článek hovoří o zajištění náboženské výuky na všech úrovních vzdělávacího systému (základní, střední i vysoké školy), přičemž k této výuce nemůže být nikdo nucen, ale možnost ji využít musí být garantována. Samotné využití práva na náboženskou výuku nesmí být v žádném případě dané osobě na újmu, tj. diskriminace v tomto ohledu je zakázána.³¹³ Osoby, které náboženskou výuku poskytují musí disponovat příslušnou kvalifikací. Vedle akademických titulů zde přistupuje i hledisko jejich vhodnosti, které se realizuje prostřednictvím zahrnutí do seznamu kandidátů na výuku náboženství, ze kterých jsou posléze jednotliví učitelé vybíráni příslušným vzdělávacím zařízením. Seznam sestavuje diecézní ordinář.³¹⁴ Používané učební texty i celkový obsah výuky si určuje církev sama.³¹⁵ Kulturní záležitosti, kterými se rozumí především umělecké památky ve vlastnictví církve, jsou upraveny v čl. XV, kde se církve zavazují společně se státem uchovávat, studovat a předcházet škodám na tomto majetku.³¹⁶

6. Polská republika

V této části se budeme zabývat konkordátním právem upravujícím vztahy mezi Polskou republikou a Svatým stolcem. Polsko je i současnosti jedním z nejhomonějších evropských států, co se národnostního složení obyvatelstva i

³¹¹ Viz *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa l'insegnamento e le questioni culturali*, preambule, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1525.

³¹² Viz *ibid.* čl. I, s. 1525.

³¹³ Viz *ibid.* čl. II, s. 1525-1527.

³¹⁴ Viz *ibid.* čl. III, s. 1527.

³¹⁵ Viz *ibid.* čl. VI, s. 1527-1529.

³¹⁶ Viz *ibid.* čl. XV, s. 1531.

náboženského vyznání týče.³¹⁷ Polsko bylo rovněž první zemí bývalého východního bloku, která přistoupila na novou úpravu vztahů mezi státem a církví a stala se v tomto ohledu do určité míry vzorem pro ostatní postkomunistické státy. Nejprve shrneme konkordátní smlouvu z roku 1925 a nestandardní způsob jejího vypovězení ze strany Polska. Dále se budeme již zabývat v současnosti platnou a účinnou úpravou v podobě konkordátu uzavřeného v roce 1993 a ratifikovaného v roce 1998.

6.1 Historický vývoj – konkordát z roku 1925 a okolnosti jeho zrušení

První konkordátní smlouva, kterou Polsko se Svatým stolicem uzavřelo, pochází z roku 1925. Vzhledem k době jeho vzniku se jednalo o konkordát patřící mezi *concordata defensionis*. „Polský konkordát se – stejně jako jiné předkoncilní konkordáty – zakládal na principu „výměny privilegií“ mezi Apoštolským stolicem a nejvyššími představiteli státu. Omezena ovšem byla svoboda církve při nominaci biskupů – Apoštolský stolec přiznal státu „privilegium“ práva veta ohledně kandidátů na sídelní biskupy, které jmenoval Apoštolský stolec.“³¹⁸ Přesto se jednalo o poměrně komplexní smlouvu, která měla pro tehdejší Polsko význam i z toho důvodu, že byla i tímto způsobem uznána poměrně nedávno nabytá mezinárodní suverenita samostatného polského státu.³¹⁹ Po konci 2. světové války se nová politická reprezentace v Polsku, silně ovlivněná Sovětským svazem, snažila o změnu úpravy vzájemných vztahů mezi státem a církví. Platný konkordát přestal vyhovovat a hledala se cesta, kterou by mohl být odstraněn. Stalo se tak na základě údajného porušení konkordátu ze strany Svatého stolce, který ještě v průběhu 2. světové války učinil několik administrativních opatření sporné povahy. Polská vláda tak dne 19.10.1945 deklarovala zrušení konkordátu vinou Svatého stolce.³²⁰ Stalo se tak formou oznámení v denním tisku, k oficiálnímu doručení

³¹⁷ Z nejnovějších dat polského Hlavního statického úřadu vyplývá, že k římskokatolické církvi latinského obřadu se hlásí 33 382 861 polských obyvatel z celkového počtu cca. 38 516 000 obyvatel. Viz DMOCHOWSKA, Halina (ed.), *Mały rocznik statystyczny polski/Consise Statistical Yearbook of Poland 2013*, Zakład wydawnictw statystycznych, Varšava, 2013, s. 116-138.

³¹⁸ KRUKOWSKI, Józef, *Aktuální problémy polského konfesního práva*, in: *Revue církevního práva* č. 11-3/1998, Praha, s. 152.

³¹⁹ Viz NĚMEC, Damián, *Některé aspekty konkordátních smluv obecně a konkordátních smluv s postkomunistickými zeměmi speciálně*, in: *Revue církevního práva* č. 43-2/2009, Praha, s. 95.

³²⁰ Viz NĚMEC, Damián, *Některé aspekty konkordátních smluv obecně a konkordátních smluv s postkomunistickými zeměmi speciálně*, s. 95.

Svatému stolci, i z důvodu tehdejší neexistence diplomatických styků, nikdy nedošlo.³²¹ Jakkoliv bylo toto zrušení konkordátu v rozporu s polským právním řádem, vyjadřovalo nový postoj polského komunistického režimu vůči církvi. Následovalo období dalších proticírkevních zásahů. „Mezera v polském právním systému, která vznikla po vypovězení konkordátu, byla vyplňována pomocí správních aktů nebo soudních rozsudků, které neměly odůvodnění v zákonech. Tato politika sloužila ateizaci celé společnosti prostřednictvím státního aparátu a státních fondů. Projevy této politiky byly následující: sekularizace manželského práva, likvidace náboženské formy soudní přísahy; likvidace náboženských symbolů z veřejných prostor, laicizace školství omezováním vyučování náboženství ve veřejných školách až k jeho úplné eliminaci v roce 1961; zrušení soukromých škol zřízených církevními institucemi; zestátnění nemocnic a domovů sociální péče, které byly majetkem církevních institucí; zestátnění církevní charitativní organizace „Caritas“; likvidace církevních spolků; zásahy do vnitřních záležitostí církve, např. při obsazování církevních úřadů; úsilí dohlížet na kněžské semináře; postupná likvidace katolického tisku a církevních vydavatelství; omezení majetkových práv církve.“³²² Tento vyčerpávající výčet zdárně ilustruje postoj k církvi během daného období. I přes veškerou snahu nebyla církev mezi obyvatelstvem potlačena a v Polsku vznikla, v rámci celého východního bloku, poměrně unikátní situace. Na jednu stranu byly přijímány silně proticírkevní zákony a převládala snaha vytlačit církev zcela z veřejné sféry života občanů, na stranu druhou byly v letech 1950-1956 uzavřeny rámcové dohody mezi vládou a katolickým episkopátem³²³ a v roce 1976 dokonce i rámcová dohoda se Svatým stolcem.³²⁴ Katolická církev byla příliš silně spjata s nejširšími vrstvami obyvatelstva na to, aby mohla být ze strany komunistického režimu zcela potlačena. V průběhu dlouhých čtyř desetiletí tak církev tvořila legitimní opozici vůči režimu a snažila se o ochranu lidských práv nejen věřících, ale všech obyvatel Polska. Mezi její úspěchy na tomto poli patří např. zmaření pokusů o

³²¹ Viz RYNKOWSKI, Michal, *Religion and Law in Dialogue: Poland*, in: PUZA, Richard, DOE, Norman (ed), *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-Covenantal Cooperation between State and Religion in Europe*, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, 2006, s. 144, ISBN: 90-429-1705-9.

³²² KRUKOWSKI, Józef, *Aktuální problémy polského konfesního práva*, s. 153.

³²³ Episkopátem se v tomto kontextu rozumí „souhrnné označení pro všechny katolické biskupy, nebo pro katolické biskupy určité země nebo území“. TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 43.

³²⁴ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 66-67.

znárodnění soukromého zemědělství, které bylo nakonec v Polsku po celé 20. století zachováno.³²⁵

6.2 Konkordát (1993/1998)

Po pádu komunistického režimu došlo k obnově vztahů mezi církví a polským státem. Nejprve byly přijaty tzv. zákony 17. května 1989, jednalo se o zákon o garanci svobody svědomí a vyznání, zákon o vztahu státu ke katolické církvi a zákon o sociálním zabezpečení duchovních. Touto formou došlo k základní úpravě vztahů mezi státem a církví.³²⁶ Snaha o znovuzavedení normality se projevila i rychlým vypracováním nové konkordátní smlouvy, jejíž text byl dokončen v roce 1993. Jednalo se o vůbec první konkordátní smlouvu uzavíranou se postkomunistickou zemí. V této souvislosti je některými autory zmiňován význam uzavírání konkordátních smluv pro úspěch procesu demokratizace probíhající v postkomunistických státech. Je možné si všimnout určité symboliky, protože v případě konkordátního práva se navazovalo na dřívější tradici tzn. na konkordátní smlouvy uzavřené před nástupem komunistických režimů ve střední a východní Evropě. Tento symbolický prvek navázání na zpřetrhanou tradici vhodně doplňoval ryze pragmatický účel uzavírání nových konkordátních smluv, a sice nutnou potřebu nové úpravy vzájemných vztahů mezi státem a církví.³²⁷ Z hlediska symboliky je důležité i použití samotného pojmu konkordát v názvu této smlouvy, které jak bylo již řečeno, je velmi výjimečným jevem. Ze strany polské vlády se v tomto případě jednalo o promyšlený krok, kterým se dávala najevo právě ona kontinuita s dřívější úpravou,³²⁸ byť není konkordátní smlouva z roku 1925 přímo zmíněna.³²⁹

Text smlouvy byl sice vypracován za krátkou dobu, nicméně k ratifikaci došlo,

³²⁵ Viz DANIEL, Krystyna, *The Church-State Situation in Poland After the Collapse of Communism*, Brigham Young University Law Review č. 2-1995, Provo, s. 404.

³²⁶ Viz KRUKOWSKI, Józef, *Aktuální problémy polského konfesního práva*, s. 154

³²⁷ Srv. SUCHOCKA, Hanna, *The Polish Concordat with the Holy See*, in: *Oikonomia. Rivista di etica e scienze sociali/Journal of Ethics and Social Sciences* č. 1/2010, Řím, s. 20.

³²⁸ Srv. KRUKOWSKI, Józef, *Konkordat polski: znaczenie i realizacja*, Verba, Lublin, 1999, s. 19-20, ISBN: 83-87497-07-X.; SUCHOCKA, Hanna, *The Polish Concordat with the Holy See*, s. 21.

³²⁹ Oproti tomu např. konkordátní smlouvy uzavírané v této době s novými spolkovými zeměmi sjednoceného Německa vyloženě na dřívější úpravu odkazují. Podrobnosti viz kapitola 3 této práce.

v důsledku změny politického uspořádání v polském parlamentu, až v roce 1998.³³⁰ Poměrně dlouhé období předcházející ratifikaci je většinou vysvětlováno politickým složením polského parlamentu, který byl až do roku 1997 ovládán postkomunistickými elitami (zejména Svazem demokratické levice a Uníí práce). Vládnoucí politickou reprezentací byly posléze šířeny různé názory na ratifikaci konkordátu a účinky s touto ratifikací spojené. Byl namítán rozpor s ústavou, možnost, že se Polsko stane konfesním státem³³¹ či hrozící diskriminace občanů hlásících se k jiné, než katolické církvi.³³² „Nechyběla politická stanoviska, které si církev nemohla vyložit jinak, než jako chuť zavřít ji do sakristie. Vyskytla se i úřední vyjádření expertů, redukující záruky svobody a volnosti působení na pouhé připuštění činnosti církví, tedy na pouhé tolerování náboženství.“³³³ Tyto domněnky se nakonec ukázaly jako liché a po volbách do dolní komory parlamentu v roce 1997 bylo konečně možné pokračovat v procesu ratifikace.

Preambule konkordátu vyjadřuje přání obou stran na nové úpravě vzájemných vztahů, která bude harmonická a trvalá,³³⁴ zohledňuje, že většina občanů Polské republiky se hlásí k římskokatolické církvi³³⁵ a výslovně uvádí odkaz na dokumenty Druhého vatikánského koncilu.³³⁶ Výjimečným je bod třetí preambule: „podtrhující poslání Katolické církve, úlohu, již církev sehrála v tisícileté historii polského státu, jakož i význam pontifikátu Jeho Svatosti Jana Pavla II. pro současné dějiny Polska“.³³⁷ Odkazování na dlouholetou historii církve na polském území má svůj význam a zmínění pontifikátu Jana Pavla II. je formou projevu úcty k tomuto papeži s polskými kořeny.³³⁸ Článek I obsahuje potvrzení, že stát i církev jsou každý ve své oblasti nezávislí a

³³⁰ I proto je v odborných pracích používána zkratka Polsko (1993/1998), popř. polský konkordát (1993/1998).

³³¹ Konfesním státem se myslí stát, v němž vykonavatelé státní moci upřednostňují jedno náboženství nebo jen jedno vyznání (konfesi) v rámci určitého náboženství; vyznávání jiných náboženství a vyznání nebo existenci stavu bez vyznání buď zcela vylučují (netoleranční konfesní stát) anebo pouze tolerují (toleranční konfesní stát). TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 67

³³² Viz KRUKOWSKI, Józef, *Konkordat polski: znaczenie i relizacja*, s. 53-54.

³³³ SOBAŃSKI, Remigiusz, *Teoretické základy a praktické uskutečňování vztahu státu a církve v některých evropských zemích*, s. 87.

³³⁴ Viz Konkordát s Polskou republikou, bod 1 preambule, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, Aleš Čeněk, Plzeň, 2007, s. 211, ISBN: 978

³³⁵ Viz Konkordát s Polskou republikou, bod 2 preambule, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 211.

³³⁶ Viz Konkordát s Polskou republikou, bod 9 preambule, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 211.

³³⁷ Viz Konkordát s Polskou republikou, bod 3 preambule, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 211.

³³⁸ Srv. NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 99.

autonomní a hodlají uznávat tuto zásadu ve svých vztazích. Jejich spolupráce je zaměřená na rozvoj člověka a obecného dobra.³³⁹ Následující článek upravuje diplomatické zastoupení v podobě apoštolského nuncia se sídlem ve Varšavě a velvyslance Polska se sídlem v Římě.³⁴⁰ Výlučné uznání právní subjektivity církve nalezneme v čl. 4³⁴¹, garanci práva na náboženskou svobodu ze strany státu v čl. 5.³⁴²

Důležitým je článek zabývající se vnitřními strukturami církve a jejich zřizováním, proměnami a rušením. Konkordát obsahuje výslovné zákazy ohledně hranic diecézí a církevních provincií. „Žádná oblast polského území nesmí být včleněna do diecéze nebo církevní provincie se sídlem vně hranic Polské republiky.“³⁴³ „Žádná polská diecéze nebude rozšířena za hranice polského státu.“³⁴⁴ Uplatňuje se tak zásada shody hranic vnitrostátních církevních struktur a hranic státních. Obdobné zákazy se projevují i v rovině obsazování biskupských úřadů. Navrhovací privilegium státu neexistuje, pravomoc v této oblasti náleží výlučně Svatému stolci³⁴⁵, nicméně přeci je zde přítomna určitá limitace: „V Polsku bude Apoštolský stolec vybírat mezi duchovními, kteří jsou polskými občany.“³⁴⁶ Výběr dané osoby je tedy ponechán ve výlučné pravomoci Svatého stolce, nicméně je vázán pouze na osoby s polskou státní příslušností. Toto řešení je v konkordátních smlouvách spíše výjimečné a je projevem určité tradice národní identity.³⁴⁷ Na toto pravidlo přirozeně navazují i ustanovení týkající se Polské biskupské konference, které určují, že členem Polské biskupské konference může být pouze polský občan³⁴⁸, který nesmí zároveň náležet k biskupské konferenci jiného státu.³⁴⁹ Konkordát se vyslovuje i v otázce posvátných míst. Standardně jsou konkordátním právem za posvátná místa považovány kostely a kaple (tj. místa sloužící k výkonu bohoslužeb), nejedná se však o závazné pravidlo a některé smlouvy tento výčet rozšiřují. Děje se tomu tak i v případě Polska, kdy jsou do

³³⁹ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 1, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 211.

³⁴⁰ Viz ibid. čl. 2, s. 211.

³⁴¹ Viz ibid. čl. 4, s. 212.

³⁴² Viz ibid. čl. 5, s. 212.

³⁴³ Ibid. čl. 6 odst. 2, s. 212.

³⁴⁴ Ibid. čl. 6 odst. 3, s. 212.

³⁴⁵ Viz ibid. čl. 7 odst. 2, s. 212.

³⁴⁶ Ibid. čl. 6 odst. 3, s. 212.

³⁴⁷ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 141-142.

³⁴⁸ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 6 odst. 5, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 212.

³⁴⁹ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 6 odst. 4, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 212.

posvátných míst zahrnuty i místa určená k pohřbívání zesnulých.³⁵⁰

Polský konkordát obsahuje i úpravu svátečních dnů. V případě Polska byla zvolena metoda taxativního výčtu, do kterého spadají všechny neděle a celkem sedm církevních svátků, s možností rozšíření v závislosti na případné dohodě smluvních stran.³⁵¹ Svátečním dnem se rozumí den, kdy se nemusí osoba zdržovat na svém pracovišti a kdy nemusí vykonávat práci za úplatu. Slouží především k regeneraci duchovních a fyzických sil.³⁵² Obdobné řešení bylo přijato i v dalších postkomunistických státech.³⁵³ Co se manželství týče, polský právní řád umožňuje volbu mezi civilní a církevní formou sňatku. Kanonické manželství je platné dle polského práva za předpokladu splnění některých podmínek, jakými jsou absence překážek v manželství dle polského práva, existence souhlasného projevu vůle uzavřít manželství a následný zápis manželství do občanské matriky.³⁵⁴ Ani v případě Polska nebyla zakotvena zásada nerozlučitelnosti manželství ve smyslu kanonického práva: „Příprava na uzavření manželství zahrnuje poučení budoucích manželů o nerozlučitelnosti kanonického manželství a o ustanoveních polského práva ohledně účinků manželství.“³⁵⁵ „Stát pak nemění svůj postoj v otázce trvalosti manželství ani neakceptuje principy nerozlučitelnosti svátostného manželství, je tak tedy potvrzen sekulární charakter státu v této otázce.“³⁵⁶ Zásada nerozlučitelnosti je tak připomínána pouze odkazem na ni, obdobně jako v případě Španělska.³⁵⁷ Nerozlučitelnost manželství je ze strany Svatého stolce opětovně potvrzena ještě na dalším místě.³⁵⁸

³⁵⁰ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 8 odst. 3, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 213.

³⁵¹ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 9, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 213.

³⁵² Viz KRUKOWSKI, Józef, *Konkordat polski: znaczenie i realizacja*, s. 125.

³⁵³ Oproti tomu CIC/1983 upravuje v c. 1246 celkem deset zasvěcených svátků, kterými jsou Narození Páně, Zjevení Páně, Nanebevstoupení Páně, Těla a krve Páně, Matky Boží Panny Marie, Panny Marie počaté bez poskvrny prvotního hříchu, Nanebevzetí Panny Marie, Svatého Josefa, Svatých apoštolů Petra a Pavla a svátek Všech svatých. Ne všechny církevní svátky uvedené v CIC/1983 jsou tedy zakotveny jako sváteční dny v polském konkordátu. Zasvěceným svátkem se rozumí „v latinské církvi takový svátek, který je postaven na roveň neděli“ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 125.

³⁵⁴ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 10 odst. 1, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 213.

³⁵⁵ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 10 odst. 2, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 213.

³⁵⁶ KRUKOWSKI, Józef, *Aktuáln problémy polského konfesního práva*, s. 164.

³⁵⁷ Srv. *Accordo tra la Santa Sede e lo Stato Spagnolo circa questioni giuridiche*, čl. VI odst. 3, in: *Enchiridion di concordati. Due secoli di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, s. 1521.

³⁵⁸ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 11, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 214.

Výuka náboženství ve školách je garantována v rámci vzdělávacího systému, od mateřské školy až po druhý stupeň veřejných škol.³⁵⁹ Učební texty a program celé výuky je ponechán na církvi, která s nimi příslušnou veřejnou autoritu pouze seznamuje.³⁶⁰ Jedná se tak o poměrně volný režim, kde stát nemá možnost ovlivňovat podobu učebních textů a program výuky, a to ani formou určité autorizace.³⁶¹ Vyučující náboženství musí mít vedle příslušného vzdělání i pověření od diecézního biskupa. Ztráta tohoto pověření s sebou nese i zánik oprávnění vyučovat náboženství.³⁶² Zvláštností je kazuistické ustanovení garantující výkon náboženských úkonů ve vztahu k mládeži: „Katolickým dětem a mládeži, účastníci se táborů pro mládež nebo jiných forem společného letního pobytu, je zaručeno vykonávání náboženských úkonů, zejména účast na mši svaté o nedělích a svátcích.“³⁶³ Právo církve na zřízení a provoz škol je zaručeno.³⁶⁴ Financování Papežské teologické akademie v Krakově a Katolické univerzity v Lublině je podporováno státem.³⁶⁵ Duchovní péče v ozbrojených složkách je vykonávána vojenským biskupem³⁶⁶, zaručena je také v „nápravných, výchovných a resocializačních zařízeních, jakož i domovech sociální péče a pomoci a v jiných ústavech a střediscích tohoto druhu“.³⁶⁷

Polský konkordát je považován za příklad dobře vyvážené smluvní úpravy, která se svou komplexností i důrazem na principy vzešlé z dokumentů Druhého vatikánského koncilu stala skutečným vzorem pro ostatní postkomunistické země.

7. Česká republika

Závěrečné kapitoly této práce věnujeme konkordátnímu právu v České republice a Slovenské republice. Vzhledem ke společné historii považujeme za přínosné zmínit výchozí pozici, na kterou mohlo konkordátní právo po roce 1989 navazovat v podobě

³⁵⁹ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 12 odst. 1, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 214.

³⁶⁰ Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 12 odst. 2, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 214.

³⁶¹ Obdobně je tomu i v případě spolkové země Braniborsko.

³⁶² Viz Konkordát s Polskou republikou, čl. 12 odst. 3, in: HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, s. 214.

³⁶³ Viz *ibid.* čl. 13, s. 214.

³⁶⁴ Viz *ibid.* čl. 15 odst. 1, s. 214.

³⁶⁵ Viz *ibid.* čl. 15 odst. 3, s. 215.

³⁶⁶ Viz *ibid.* čl. 16 odst. 1, s. 215.

³⁶⁷ *Ibid.* čl. 17 odst. 1, s. 215.

Modu vivendi z roku 1928. Jelikož v případě České republiky nemáme doposud platnou a účinnou konkordátní smlouvu se Svatým stolcem uzavřenu, je jenom logické zabývat se úpravou v podobě neratifikované smlouvy z roku 2002. Již jenom proto, že bude jistě v budoucnu sloužit přinejmenším jako inspirační zdroj pro vytváření další úpravy.

7.1 Vztahy mezi státem a církví v období První republiky a Modus vivendi z roku 1928

Vztahy mezi novým československým státem a Svatým stolcem nebyly zpočátku zcela harmonické. Církevní představitelé byli převážně konzervativní a prohabsburští, což katolické církvi v nově utvořeném státě vytvořilo nesnadnou pozici.³⁶⁸ „Zpočátku došlo k mnoha projevům protikatolického afektu, který byl v českém prostředí důsledkem domnělého i skutečného sepětí místních představitelů Katolické církve s padlým mocnářstvím.“³⁶⁹ Tyto projevy měly formu četných útoků v tisku, proticírkevně naladěných proslovů v parlamentu a také obrazoboreckých činů. Z posledně jmenovaných je nejznámějším příkladem zničení mariánského sloupu na pražském Staroměstském náměstí, které bylo navíc provedeno z mylného důvodu.³⁷⁰ Navíc pokračoval i proces vnitřního štěpení českých katolíků, který na československém území vyústil ve vytvoření Církve československé v roce 1920.³⁷¹ Přesto nelze říci, že by na obou stranách nebyla patrná snaha o zlepšení vzájemných vztahů. „Ze strany Apoštolského stolce byl nový československý stát rychle diplomaticky uznán, což mělo význam pro mezinárodní prestiž ČSR.“³⁷² Dále byly navázány diplomatické vztahy a diplomatickou cestou byly řešeny i nejpálčivější problémy nově vzniklé republiky. Proběhla výměna některých církevních představitelů a celkově se začínaly vzájemné vztahy stabilizovat. Proces stabilizace narušila tzv. Marmaggiho aféra z roku 1925, spojená s oslavami výročí upálení mistra Jana Husa.³⁷³

³⁶⁸ Srv. HALAS, František X., *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, s. 547-548.

³⁶⁹ TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, s. 35, ISBN: 80-7192-707-4.

³⁷⁰ Viz HALAS, František X., *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, s. 551-552.

³⁷¹ Viz SUCHÁNEK, Drahomír, *Modus vivendi 1928*, in: *Revue církevního práva* č. 23-3/2002, s. 207.

³⁷² TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, s. 36.

³⁷³ V podrobnostech např. HALAS, František X., *Fenomén Vatikán: idea, dějiny a současnost papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, s. 575-577.

Nakonec ovšem k určité dílčí úpravě vzájemných vztahů mezi ČSR a Svatým stolicem došlo, a to uzavřením Modu vivendi. Po dvou kolech vyjednávání byly dne 9.12.1927 vyměněny diplomatické nóty. „Dohodnuté podmínky soužití, známé do budoucna pod názvem Modus vivendi, bylo třeba ještě potvrdit na nejvyšší úrovni. 20. ledna 1928 s nimi souhlasila ministerská rada, 31. ledna poslala československá strana svůj souhlas do Říma a 2. února zaslal svoji potvrzující nótu i Apoštolský stolec. Modus vivendi se stal skutečností.“³⁷⁴ Modus vivendi má pouhých šest článků, oficiálním jazykem je francouzština.³⁷⁵ První článek se zabývá nejdůležitější otázkou vnější delimitace diecézí: „Svatá stolice a vláda Československá dohodly se o zásadě, že žádná část Československé republiky nebude podřízena ordináři, jehož sídlo jest za hranicemi Československého státu a že rovněž žádná československá diecéze nebude přesahovati státních hranic.“³⁷⁶ Realizace sjednocení hranic státních a diecézních proběhla o necelých deset let později. „2. září 1937 došlo k vydání papežské buly „*Ad ecclesiastici regiminis incrementum*“, kterou se provádí zevní delimitace československých diecézí tak, že jejich hranice se přizpůsobují hranicím státu. Právě ve chvílích ohrožení republiky znamenalo potvrzení hranic ČSR Apoštolským stolicem pro náš stát morální podporu.“³⁷⁷

Druhý článek se věnoval problematice majetku pod nucenou správou,³⁷⁸ tedy majetku nacházejícího se na území slovenské části republiky, který spravovala zvláštní komise. Majetek byl v tomto zvláštním režimu z obavy, aby nedošlo k jeho zabavení ze strany Maďarska. Předmětný majetek byl již před uzavřením Modu vivendi předán nové církevní komisi, takže článek potvrzoval faktický stav a vlastně ho tímto legalizoval.³⁷⁹ Dalším článkem bylo upraveno postavení řeholních řádů a řeholníků. Na řády na území ČSR se nesměla vztahovat pravomoc zahraničních řeholních představených, za tímto účelem musely být vytvořeny nové národní provincie³⁸⁰ na československém území. Pro

³⁷⁴ SUCHÁNEK, Drahomír, *Modus vivendi 1928*, s. 219.

³⁷⁵ SUCHÁNEK, Drahomír, *Modus vivendi 1928*, s. 219.

³⁷⁶ Modus vivendi. Úmluva mezi republikou československou a Svatou stolicí, čl. I, in: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církve a státu. Sborník textů.*, Centrum pro ekonomiku a politiku, Praha, 2004, s. 121, ISBN: 80-86547-31-2.

³⁷⁷ TRETERA, Jirí Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesi právo a církevní právo*, s. 96.

³⁷⁸ Viz Modus vivendi. Úmluva mezi republikou československou a Svatou stolicí, čl. II, in: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církve a státu. Sborník textů.*, s. 122.

³⁷⁹ Viz SUCHÁNEK, Drahomír, *Modus vivendi 1928*, s. 220.

³⁸⁰ Řeholní provincií se rozumí „řeholní, střední útvar centralisticky řízených řeholních institutů zasvěceného života, spojující několik řeholních domů resp. konventů (převorství); v jehož čele stojí provinciál (provinciálka), provinční rada a případně též provinční kapitula.“ Nutno odlišovat od církevní

případ, že by tak nebylo možné učinit, podléhali by řeholníci přímo generálnímu představenému svého řádu. Rovněž byl v tomto případě stanoven požadavek, aby představení podléhající přímo svému generálnímu představenému byli občany ČSR.³⁸¹

Články IV a V tvoří vedle delimitace diecézí nejdůležitější materii *Modus vivendi*, protože se věnují otázce obsazování nejdůležitějších církevních úřadů. Navrhovací privilegium, které patřilo habsburské monarchii odmítal Svatý stolec přenést na nástupnické státy. Přitom byla situace, zejména na Slovensku, značně kritická a československý stát potřeboval tyto důležité úřady obsadit lidmi, kteří budou věrni novému státu a nebudou se ho snažit rozvrátit zevnitř (což by v případě biskupů maďarského původu přicházelo v úvahu).³⁸² Proto čl. IV stanovil: „Svatá stolice, dříve než přikročí k jmenování arcibiskupů, diecézních biskupů, koadjukturů *cum iure successionis* a armádního ordináře, oznámí Československé vládě jméno kandidátovo, aby se ujistila, že vláda nemá důvodu rázu politického proti této volbě. Uvedení prelátů musí být českoslovenští státní příslušníci.“³⁸³ Československý stát si tímto zajistil určitý vliv na obsazování církevních úřadů. Ze strany Svatého stolce se jednalo o vstřícný krok a další potvrzení snahy o dosažení stability ve vzájemných vztazích.³⁸⁴ Námitky politického rázu je nutno vykládat extenzivně, *modus* nabízí pouze demonstrativní výčet do kterého zahrnuje činnost namířenou proti ústavě, veřejnému pořádku či činnost separatistickou a irredentistickou. Jednání o kandidátech na tyto úřady včetně případných vznesených námitek se zachovávají v tajnosti.³⁸⁵ V tomto duchu se nese i text přísahy, který obsahuje čl. V: „Přisahám a slibuji, jakož sluší biskupovi, věrnost republice Československé, a že nic neučiním, co by bylo proti blahu, bezpečnosti a integritě republiky.“³⁸⁶ I tuto přísahu je možné chápat jako projev

provincie, která je „svazem diecézí a jim na roveň postavených partikulárních církví v čele s metropolitou.“ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 109.

³⁸¹ Viz *Modus vivendi*. Úmluva mezi republikou československou a Svatou stolicí, čl. III, in: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církvi a státu. Sborník textů.*, s. 122.

³⁸² Viz DEJMEK, Jindřich, *Vztahy mezi ČSR a Vatikánem v meziválečném období*, in: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církvi a státu. Sborník textů.*, Centrum pro ekonomiku a politiku, Praha, 2004, s. 77, ISBN: 80-86547-31-2.

³⁸³ *Modus vivendi*. Úmluva mezi republikou československou a Svatou stolicí, čl. II, in: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církvi a státu. Sborník textů.*, s. 122.

³⁸⁴ Srv. PŘIBYL, Stanislav, *Konfesionálněprávní studie*, L. Marek, Brno, 2007, s. 54. ISBN: 978-80-86263-95-3.

³⁸⁵ Viz *Modus vivendi*. Úmluva mezi republikou československou a Svatou stolicí, čl. IV, in: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církvi a státu. Sborník textů.*, s. 122.

³⁸⁶ *Modus vivendi*. Úmluva mezi republikou československou a Svatou stolicí, čl. V, in: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církvi a státu. Sborník textů.*, s. 123.

vstřícnosti Svatého stolce. Šestý článek posléze obsahoval pouze závazek ČSR přizpůsobit platnou legislativu Modu vivendi.³⁸⁷

Po skončení nacistické okupace a obnovení československého státu přistoupila ČSR opětovně k plnění svých závazků z mezinárodních smluv, včetně Modu vivendi. S nástupem komunistického režimu bylo ale jen otázkou času, než dojde k jeho zániku. Stalo se tak v důsledku legislativní činnosti v roce 1949. „K faktickému vypovězení modu vivendi došlo r. 1949 vydáním zákona č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, aniž by však byl modus vivendi formálně vypovězen.“³⁸⁸

Modus vivendi nepředstavoval komplexní úpravu vztahů mezi státem a církví, ani na tuto pozici nikdy neaspiroval. Modus vivendi je nutné chápat v dobovém kontextu jako výsledek spolupráce dvou stran, která měla za úkol především řešení aktuálních problémů. V tomto ohledu lze tento stručný dokument hodnotit pozitivně, jelikož mladému československému státu poskytl dostatečné záruky v problematických oblastech a i svou celkovou koncepcí byl pro ČSR velmi výhodným ujednáním. V důsledku dalšího vývoje dějin již nebylo bohužel možné na tento slibný počátek adekvátně navázat, nicméně z hlediska historie vztahů mezi státem a církví na československém území se doposud jedná o dokument značného významu.

7.2 Vývoj po roce 1989 a Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů

S obnovením demokratického právního státu po roce 1989 vyvstala otázka aplikovatelnosti Modu vivendi. „Konfesněprávní zákonodárné činnosti z ledna 1990 předcházelo jednání mezi federální vládou a Apoštolským stolcem. Při tomto jednání bylo konstatováno, že Modus vivendi z roku 1928 je považován za překonaný, a to podle zásady mezinárodního práva o zániku platnosti smlouvy při podstatné změně

³⁸⁷ Viz Modus vivendi. Úmluva mezi republikou československou a Svatou stolicí, čl. VI, in: LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah církví a státu. Sborník textů.*, s. 123.

³⁸⁸ NĚMEC, Damián, *Mezinárodní smlouvy mezi Apoštolským stolcem a Polskem, Rakouskem a Československem v období mezi dvěma světovými válkami*, in: Dialog Evropa XXI č. 2/3-1997, Brno, s. 14.

okolností (*clausula rebus sic stantibus*).³⁸⁹ Další podoba úpravy vzájemných vztahů státu a církve tak zůstala otevřená různým variantám. V první polovině devadesátých let 20. století je tak možné setkat se i s hlasy zpochybňujícími nutnost úpravy vztahů mezi státem a církví prostřednictvím konkordátního práva: „Díky nové legislativě, která konečně respektuje mezinárodní smlouvy týkající se náboženské svobody, bylo by nadbytečné uzavírat konkordát mezi státem a Svatým stolicem. A až dodnes Svatý stolec nepřipravil žádné opatření, které by mohl ke konkordátu vést.“³⁹⁰ Později v odborné literatuře převládá spíše přesvědčení o budoucí úpravě vztahů formou konkordátní smlouvy.³⁹¹ Nicméně cesta k praktické realizaci tohoto přesvědčení byla poměrně zdlouhavá.

Za první signál se považuje návštěva České republiky papežem Janem Pavlem II. roku 1997, který nabídl české vládě vytvoření komise pro řešení společné problematiky ČR a církve na úrovni mezinárodní. Následovala série jednání mezi zástupci Svatého stolce a českou vládou, nakonec byla vytvořena smíšená komise, kterou vedli za Českou republiku Jan Palouš, náměstek ministra zahraničí, a za Svatý stolec apoštolský nuncius, Giovanni Coppa (a po něm od roku 2001 Erwin Josef Ender). Výsledkem práce této komise, bez přizvání odborné veřejnosti, byl text návrhu Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů. Smlouva byla podepsána dne 25.7.2002, za Svatý stolec ji podepsal apoštolský nuncius Erwin Josef Ender, za ČR ministr zahraničních věcí Cyril Svoboda.³⁹² Ještě před samotným projednáváním v Poslanecké sněmovně zaznívaly kritické hlasy k obsahu smlouvy. Napadána byla její nevyváženost³⁹³ v neprospěch České republiky, ztráta suverenity

³⁸⁹ TRETERA, Jiří Rajmund, *Postavení církvi a náboženských společností v právním řádu České republiky*, in: Revue církevního práva č. 11-3/1998, Praha, s. 225.

³⁹⁰ LOBKOWICZ, František, *Länderbericht über das Staat-Kirche-Verhältnis in Tschechien*, in: Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche (Band 29), Aschendorff Verlag, Münster, 1995, s. 123, ISBN: 3-402-04360-2.

³⁹¹ Srv. TRETERA, Jiří Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesní právo a církevní právo*, s. 104.

³⁹² Viz NĚMEC, Damián, *Typologické zařazení smluv mezi Apoštolským stolicem na jedné straně a Slovenskou republikou (r. 2000) a Českou republikou (r. 2002) na straně druhé*, in: Revue církevního práva č. 24-1/2003, Praha, s. 22-23.

³⁹³ Zde se sluší dodat, že „rovné nebo též rovnoprávné smlouvy jsou takové mezinárodní dohody, v nichž právům a povinnostem jedné smluvní strany odpovídají rovnocenné, což neznamená nutně totožné povinnosti a práva druhé smluvní strany.“ POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan, *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část*, s. 178. Ke „zdánlivosti“ závazků církve např. v čl. 3 odst. 2 je možné uvést, že se jedná o ustanovení nacházející se ve vícero konkordátních smlouvách a vyjadřuje kvalifikovaný závazek Svatého stolce plně v intencích mezinárodního práva, byť je potřeba této úpravy spíše formální záležitostí (viz další výklad ke čl. 3 v této práci).

českého státu v některých oblastech³⁹⁴ i narušení principu nábožensky neutrálního³⁹⁵ státu.³⁹⁶

Smlouva nakonec nebyla Poslaneckou sněmovnou dne 21.5.2003 doporučena k ratifikaci a zůstává tak doposud neúčinnou. Reakce České biskupské konference³⁹⁷ i Svatého stolce na tento překvapivý krok byly přirozeně negativní. Za Českou biskupskou konferenci se vyjádřil její tehdejší tiskový mluvčí, Daniel Herman následovně: „Jedná se o nízkou míru politické kultury a nepochopitelný rozpor mezi bývalou sociálně-demokratickou vládou, který dokument vyjednala, a poslanci této strany, kteří smlouvu neschválili. ČR se tak v této oblasti dostává do izolace, protože všem zemím bývalého východního bloku se již vztah církve a státu vyřešit podařilo.“³⁹⁸ Svatý stolec byl v tomto případě rezervovanější: „Svatý stolec vyjadřuje své překvapení nad tím, že český parlament odmítl ratifikovat smlouvu mezi Svatým stolcem a ČR. Současně odsuzuje postoj těch, kteří iniciovali a podporovali tuto smlouvu a nyní ji odmítli.“³⁹⁹ Chování české politické reprezentace (zejména poslanců za ČSSD) se tak setkalo s oprávněným nepochopením ze strany Svatého stolce i České biskupské konference.

Samotná smlouva je rozdělena na 21 článků. Preambule hovoří o „prospěšnosti a

³⁹⁴ Smlouva je vystavěna (v souladu s dokumenty Druhého vatikánského koncilu) na principu spolupráce v oblastech společného zájmu, navíc prostor pro extenzivní výklad jednotlivých článků smlouvy je značně omezen (např. častým využíváním formulace „za splnění podmínek stanovených právním řádem České republiky).

³⁹⁵ Žádný z článků smlouvy nepřibližuje katolickou církev k postavení církve státní, či český stát k modelu státu konfesního. Smlouva se ostatně i celé řadě oblastí programově vyhýbá (sváteční dny, status kostelů a kaplí, zmínění nauky o nerozlučitelnosti manželství). Povaha ustanovení zakotvující postavení státní církve je, pro srovnání, výrazně přítomná např. ve španělském konkordátu z roku 1953. Rezervovanosti smlouvy si všimá i odborná literatura: Srv. SCHANDA, Balász, *Covenantal cooperation of state and religions in the post-communist member countries of the European Union*, in: PUZA, Richard, DOE, Norman (ed), *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-Covenantal Cooperation between State and Religion in Europe*, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, 2006, s. 255-256, ISBN: 90-429-1705-9.

³⁹⁶ Srv. PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky, svazek 3, Demokratický a laický stát*, Karolinum, Praha, 2009, s. 179-186, ISBN: 978-80-246-1642-1.

³⁹⁷ Biskupská konference je „sbor katolických biskupů zpravidla na území určité země (státu). Od právních změn učiněných r. 1964 na základě jednání Druhého vatikánského koncilu je více než pouhým koordinačním poradním orgánem; má pro své území také derivativní legislativní pravomoc (vydávat generální dekrety s mocí zákona) tam, kde je k tomu zmocněna celocírkevním zákonodárstvím obecně, případně pro jednotlivý případ. TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 30.

³⁹⁸ *Mluvčí ČBK k zamítnutí česko-vatikánské smlouvy*. Tiskové středisko České biskupské konference [online]. Poslední změna 22.5.2003. [cit. 9.4.2014]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/mluvci-cbk-k-zamitnuti-cesko-vatikanske-smlouvy/>.

³⁹⁹ *Stanovisko Svatého stolce k zamítnutí česko-vatikánské smlouvy*. Tiskové středisko České biskupské konference [online]. Poslední změna 28.5.2003. [cit. 9.4.2014]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/stanovisko-svateho-stolce-k-zamitnuti-cesko-vatikanske-smlouvy/>

nutnosti upravit vzájemné vztahy způsobem odrážejícím vývoj vztahu mezi státem a katolickou církví⁴⁰⁰ a výslovně uvádí dokumenty Druhého vatikánského koncilu.⁴⁰¹ Článek 1 obsahuje vzájemné uznání mezinárodně právní subjektivity obou smluvních stran,⁴⁰² článek 2 potvrzuje diplomatické zastoupení.⁴⁰³ Článek 3, odstavec 1 obsahuje členění na církev římskokatolickou a řeckokatolickou,⁴⁰⁴ což sice Svatý stolec v rámci uzavírání konkordátních smluv uznává, byť toto členění kanonické právo nezná.⁴⁰⁵ V kanonickoprávním pojetí je řeckokatolická církev východní církví byzantského obřadu, zcela odlišné je posléze chápání řeckokatolické církve ze strany církve pravoslavné.⁴⁰⁶ „Svatý stolec zabezpečí shodu hranic římskokatolických diecézí a apoštolských administratur,⁴⁰⁷ stejně jako řeckokatolických eparchií⁴⁰⁸ a exarchátu⁴⁰⁹ existujících v České republice se státními hranicemi České republiky.“⁴¹⁰ Jedná se v podstatě o doslovné převedení čl. I Modu vivendi. Toto ustanovení představuje sice mezinárodněprávní závazek Svatého stolce, nicméně vzhledem k současné situaci v mezinárodním společenství v porovnání s obdobím, ve kterém byl uzavřen Modus

⁴⁰⁰ Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, preambule, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, Praha, s. 163.

⁴⁰¹ Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, preambule, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 164.

⁴⁰² Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 1, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 164.

⁴⁰³ Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 2, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 164.

⁴⁰⁴ Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 3 odst. 1, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 165.

⁴⁰⁵ Kanonické právo naopak chápe katolickou církev jako „společenství křesťanů, kteří uznávají papeže za svého nejvyššího duchovního představitele, součástí je latinská církev, též římskokatolická, v jejímž čele stojí papež přímo, který se z tohoto důvodu tradičně nazýval patriarcha Západu a katolické církve východní: církve různých východních obřadů (tradicí) vlastního práva (sui iuris) pod nejvyšším vedením papežovým; jde o více než 20 církví pěti tradic (alexandrijské, antiochijské, arménské, chaldejské neboli syrsko-východní, konstantinopolské neboli byzantské). TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 63. V literatuře nacházíme i mylné chápání tohoto dělení. Srv. PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky, svazek 3, Demokratický a laický stát*, s. 185.

⁴⁰⁶ Srv. PŘIBYL, Stanislav, *Konfesionálněprávní studie*, s. 59-60.

⁴⁰⁷ Apoštolskou administraturou se rozumí „v latinské církvi jedna z partikulárních církví, zpravidla menší než diecéze, v jejímž čele stojí apoštolský administrátor“. Viz TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 21.

⁴⁰⁸ Eparchie je ekvivalentem diecéze v katolických církvích východních obřadů. Viz TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 43.

⁴⁰⁹ Exarchát je „ve východních katolických církvích jedna z partikulárních církví, zpravidla s menším počtem farností, než má eparchie; v jejím čele stojí papežem jmenovaný apoštolský eparcha; obdoba apoštolské administratury v latinské církvi.“ Viz TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, s. 22.

⁴¹⁰ Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 3 odst. 2, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 165.

vivendi, se jedná spíše o formální ustanovení. Svatý stolec rozhodně nemá potřebu prostřednictvím delimitace svých vnitřních struktur narušovat územní souvislost jakéhokoliv státu, i proto je toto ustanovení pouze potvrzením faktického stavu. Česká republika se definuje jako nekonfesní stát, katolická církev se řídí svými zásadami, zejména učením Druhého vatikánského koncilu.⁴¹¹

Výhrada ve svědomí ve vztahu k výkonu vojenské služby se zaručuje.⁴¹² Jedná se o bezmála doslovný přepis čl. 15 odst. 3 zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod,⁴¹³ nicméně vzhledem k zavedení profesionální armády a zrušení všeobecné branné povinnosti se tento článek stal obsoletním.⁴¹⁴ O úplné obsoletnosti ovšem není možné hovořit, jelikož branná povinnost jako taková nezanikla ani v souvislosti s profesionalizací české armády. Branná povinnost stále existuje, má nicméně latentní charakter; občan České republiky je povinen brannou povinností splnit pouze za určitých podmínek. První podmínku představuje věkové omezení. Branná povinnost vzniká dosažením 18 let věku a zaniká dosažením 60 let věku. Druhou podmínkou je existence mimořádného stavu v podobě stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.⁴¹⁵ Za této situace je stále možné uplatnit výhradu ve svědomí a mimořádnou vojenskou službu odmítnout, čímž dochází k zániku branné povinnosti.⁴¹⁶

Církevní formě sňatku jsou přiznány stejné účinky jako civilní formě,⁴¹⁷ přičemž se opět jedná o potvrzení faktického stavu, který byl již v té době upraven civilním právem. Nejpodrobnější úpravu obsahuje čl. 11, který se věnuje problematice školství a vzdělávání. „Katolická církev má právo v duchu svého apoštolského poslání a vlastních předpisů zřizovat a provozovat vlastní školy, předškolní a školská zařízení, jež se stávají součástí výchovně vzdělávací soustavy České republiky splněním podmínek stanovených právním řádem České republiky. Vysoké školy zřízené katolickou církví

⁴¹¹ Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 5, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 165.

⁴¹² Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 7, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 166.

⁴¹³ Srv. čl. 7 Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů: „Smluvní strany respektují, že nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud by to bylo v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním.“ a čl. 15 odst. 3 Listiny základních práv a svobod: „Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.“

⁴¹⁴ Viz PŘIBYL, Stanislav, *Konfesněprávní studie*, s. 61.

⁴¹⁵ Viz § 2 odst. 1 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).

⁴¹⁶ Viz § 6-7 zákona č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon).

⁴¹⁷ Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 9, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 166.

jsou oprávněny působit v České republice po splnění podmínek stanovených právním řádem České republiky.⁴¹⁸

Výuka náboženství ve veřejných školách následuje polský model⁴¹⁹ a je zajištěna „prostřednictvím učitelů, kteří na základě své odborné a pedagogické způsobilosti budou pověřeni výukou katolického náboženství dokumentem (missio canonica) vydaným místním ordinářem. Zrušení tohoto pověření má za důsledek ztrátu pověření příslušného učitele vyučovat katolické náboženství.“⁴²⁰

Ve své době problematický čl. 17 zakotvuje závazek České republiky vyřešit do budoucna otázku majetkového vyrovnání s katolickou církví.⁴²¹ Tento článek se vzhledem k probíhajícímu procesu restituce církevního majetku na základě zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, stal rovněž obsoletním. Článek 18 zdůrazňuje postavení České biskupské konference, která může jednat s ministerstvy a dalšími správními úřady a také může se souhlasem Svatého stolce uzavírat dohody k naplnění závazků vymezených ve smlouvě.⁴²² Závěrečné články je možné označit za ustanovení technického rázu. Zakládají režim řešení sporů ze smlouvy vzniklých diplomatickou cestou,⁴²³ možnost změny či doplnění smlouvy dodatkem v písemné formě,⁴²⁴ označení smlouvy za smlouvu uzavřenou na dobu neurčitou a výslovné sjednání zániku smlouvy výpovědí s šestiměsíční výpovědní dobou.⁴²⁵ V konkordátním právu jsou tato ustanovení spíše výjimečným jevem, zejména pak ustanovení o výpovědi smlouvy a výpovědní době.

Celkově je smlouva charakteristická jedním rysem, a sice proklamativní povahou řady svých ustanovení, což bylo i odbornou veřejností vytýkáno.⁴²⁶ A skutečně ustanovení o respektování náboženské svobody,⁴²⁷ roli hromadných sdělovacích

⁴¹⁸ Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 11 odst. 1, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 167.

⁴¹⁹ Srv. Konkordát mezi Apoštolským stolicem a Polskou republikou, čl. 12 odst. 3, in: *Revue církevního práva č. 9-1/1998*, s. XX.

⁴²⁰ Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 11 odst. 6, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 169-170.

⁴²¹ Viz ibid. čl. 17, s. 173.

⁴²² Viz ibid. čl. 18, s. 174.

⁴²³ Viz ibid. čl. 19, s. 174.

⁴²⁴ Viz ibid. čl. 19, s. 174-175.

⁴²⁵ Viz ibid. čl. 19, s. 175.

⁴²⁶ Srv. PŘIBYL, Stanislav, *Konfesněprávní studie*, s. 67.

⁴²⁷ Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 4, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 165.

prostředků,⁴²⁸ spolupráci při ochraně kulturního dědictví,⁴²⁹ nebo poskytování humanitární pomoci ze strany církve⁴³⁰ nelze označit za úpravu práv a povinností smluvních stran. V dalších případech se jedná o pouhé potvrzení faktického stavu založeného platnou a účinnou legislativní úpravou.⁴³¹ S odstupem času můžeme také konstatovat zjevnou obsolenci některých ustanovení, zejména co se výhrady svědomí⁴³² a církevních restitucí⁴³³ týče. Tvrzená disproporce práv a povinností jednotlivých smluvních stran je přinejmenším sporná, režim čl. 17 požadující urychlené vyřešení otázky církevního majetku je dle mého názoru nutné chápat v širším kontextu vypořádávání se s historickými křivdami, kam tato problematika nepochybně spadá.⁴³⁴

S ohledem na současný stav, kdy existuje podepsaná a neratifikovaná bilaterální smlouva, je nutné rovněž zohlednit závazky vyplývající pro Českou republiku z mezinárodního práva. Česká republika i Svatý stolec jsou totiž smluvními stranami Vídeňské úmluvy o smluvním právu.⁴³⁵ Tato úmluva ve svém čl. 18 obsahuje závazek nemařit předmět a účel smlouvy před jejím vstupem v platnost. V jedné z fází projednávání rekodifikace soukromého práva se tato otázka stala aktuální, jelikož původní návrh nového občanského zákoníku zaváděl výhradně civilní formu sňatku.⁴³⁶ Nakonec bylo od této koncepce upuštěno a současná právní úprava v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zachovává alternativní formu uzavření sňatku.

Neúspěch ratifikačního procesu Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů měl několik příčin. Zejména je nutné vyzdvihnout vpravdě nestandardní postup politické reprezentace, která v daném případě projevila dva naprosto odlišné názory na tutéž věc. Dále je možné vznášet výtky a připomínky k samotnému textu smlouvy, který nepochybně trpí určitými nedostatky. Nedostatečné pochopení role církve a celého systému uzavírání konkordátních smluv se ostatně odráží

⁴²⁸ Viz ibid. čl. 8, s. 166.

⁴²⁹ Viz ibid. čl. 12 odst. 1, s. 170.

⁴³⁰ Viz ibid. čl. 13 odst. 1, s. 171.

⁴³¹ Viz otázka kanonického manželství upravená čl. 9 Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů.

⁴³² Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 7, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 166.

⁴³³ Viz Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 17, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 173.

⁴³⁴ Srv. PŘIBYL, Stanislav, *Konfesněprávní studie*, s. 67-68.

⁴³⁵ V české Sbírce zákonů byl oficiální překlad publikován pod č. 15/1998 Sb.

⁴³⁶ Srv. HORÁK, Záboj, *Alternativní forma uzavření manželství v Českých zemích ohrožena*, in: *Revue církevního práva č. 33-1/2006*, Praha, s. 46-48.

i v diskusi vedené před hlasováním o návrhu smlouvy na půdě Poslanecké sněmovny.⁴³⁷ V této souvislosti je možné dodat: „Chápání církve jako společenství v západní Evropě šlo ruku v ruce s prohlubující se ekonomickou, kulturní a politickou integrací. Církev je tak chápána jako přístřeší duše a méně jako subjekt veřejného práva.“⁴³⁸ Odmítnutí smlouvy tak nesouviselo zcela s jejím obsahem, ale je projevem hlubšího problému spočívajícího v nepochopení podstaty církve.⁴³⁹

Tato smlouva měla potenciálně zvýšit prestiž českého státu na mezinárodní úrovni⁴⁴⁰ a do dnešních dnů tak bohužel zůstává promarněnou příležitostí.

8. Slovenská republika

Rozdíly mezi Českou republikou a Slovenskou republikou v přístupu k úpravě vzájemných vztahů státu a církve se začaly projevovat již nedlouho po rozpadu společného státu. Výsledkem je v současnosti rozvětvený systém konkordátních smluv, které komplexním způsobem upravují vybrané oblasti vzájemných vztahů státu a církve. Adekvátně k počtu těchto smluv je jim, v porovnání s Českou republikou, věnována i zvýšená pozornost ze strany odborné veřejnosti. V této kapitole se již nebudeme věnovat Modu vivendi z roku 1928, který jsme rozebrali v části věnované České republice. Začneme proto rovnou výkladem jednotlivých smluv v chronologickém pořadí jejich uzavírání. Tam, kde je to vhodné a možné, uvádíme srovnání s úpravou obsaženou v neratifikované Smlouvě mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů.

⁴³⁷ Srv. *Stenografický zápis 16. schůze, 21. května 2003*, Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Poslední změna 21.5.2003. [cit. 9.4.2014]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/016schuz/16-6.html#695>.

⁴³⁸ LAMPARTER, Michal, *Vládní návrh mezinárodní Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů*, in: *Revue církevního práva* č. 25-2/2003, Praha, s. 79.

⁴³⁹ Srv. TRETERA, Jiří Rajmund, *Concordatary agreements and public agreements in the Czech state ecclesiastical law*, in: PUZA, Richard, DOE, Norman, *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-Covenantal Cooperation between State and Religion in Europe*, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, 2006, s. 37, ISBN: 90-429-1705-9.

⁴⁴⁰ Viz TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem*, s. 74.

8.1 Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou

Počátek nové úpravy vztahů státu a církve ve Slovenské republice lze vztáhnout k roku 1995, kdy se odborná komise pro úpravu vztahu státu a církve vyslovila, že přijetí konkordátní smlouvy je možné. Následně byla vedena diskuse o podobě této úpravy. Forma konkordátní smlouvy komplexně upravující všechny relevantní oblasti byla zamítnuta oběma stranami, naopak přijetí se dostalo modelu základní smlouvy s navazujícími smlouvami dílčími, které tak tvoří provázaný systém.⁴⁴¹ Vypracovaný text byl velmi rychle přijat: 16.8.2000 schválila text smlouvy slovenská vláda, podepsána byla oběma stranami 24.11.2000, slovenská národní rada dala souhlas k ratifikaci 30.11.2000, prezident smlouvu ratifikoval 4.12.2000, výměna ratifikačních listin proběhla 18.12.2000 a téhož dne vstoupila smlouva v souladu se svým čl. 24 v platnost.⁴⁴² Srovnání s ratifikačním procesem v případě České republiky netřeba připomínat. V průběhu procesu ratifikace zaznívaly i kritické hlasy, nicméně tyto námítky byly z větší části věcně nepodložené.⁴⁴³

Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou obsahuje 25 článků. Preambule kromě výslovného odkazu na dokumenty Druhého vatikánského koncilu⁴⁴⁴ se odvolává na „významné postavení katolické církve v dějinách Slovenska, také na její aktuální úlohu v sociální, morální a kulturní oblasti“⁴⁴⁵ a hlásí se „k cyrilometodějskému duchovnímu dědictví“.⁴⁴⁶ Celkovou výstavbou je preambule podobná polskému konkordátu, zejména zahrnutím národnostně specifických prvků, zde v podobě cyrilometodějské tradice.⁴⁴⁷ Článek 1 obsahuje tradiční vzájemné uznání smluvních stran za nezávislé a autonomní subjekty mezinárodního práva⁴⁴⁸ a rovněž uznání právní subjektivity „všech právnických a fyzických osob, které ji mají podle

⁴⁴¹ Viz NĚMEC, Damián, *Typologické zařazení smluv mezi Apoštolským stolcem na jedné straně a Slovenskou republikou (r. 2000) a Českou republikou (r. 2002) na straně druhé*, s. 20.

⁴⁴² Viz ČEPLÍKOVÁ, Margita, *Postavenie cirkvi a náboženských spoločností v právnom poriadku Slovenskej republiky*, in: *Revue církevního práva* č. 19-2/2001, Praha, s. 119.

⁴⁴³ Srv. OLEKŠÁK, Peter, *Medzištátna zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou v ohlasoch masmédií*, Katolícka univerzita v Ružomberku. Filozofická fakulta, Ružomberok, 2005, s. 46-48, ISBN: 80-8084-031-8.

⁴⁴⁴ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, preambule, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 445-446.

⁴⁴⁵ Ibid. preambule, s. 446.

⁴⁴⁶ Ibid. preambule, s. 446.

⁴⁴⁷ Srv. odkaz na význam pontifikátu papeže Jana Pavla II. v polském konkordátu.

⁴⁴⁸ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 1 odst. 1, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 446.

právního řádu Slovenské republiky nebo podle kanonického práva.⁴⁴⁹ Specifickým je článek 2 odst. 2: „Svatý stolec garantuje, že katolická církev využije všechny vhodné prostředky na mravní formování obyvatelů Slovenské republiky ve prospěch společného dobra podle principů katolické nauky v souladu s právním řádem Slovenské republiky.“⁴⁵⁰ Toto ustanovení vyjadřuje důležité postavení katolické církve ve slovenské společnosti, ze strany Svatého stolce se jedná o zdůraznění základního závazku a poslání církve vyjádřeného i v dokumentech Druhého vatikánského koncilu, a sice úsilí o dosažení společného dobra (blaha). Ráz ustanovení vyvažuje zmínka o nutnosti sjednocení takové činnosti církve s právním řádem Slovenské republiky.

Následuje úprava garance práva církve na samostatné rozhodování v oblasti její vnitřní struktury,⁴⁵¹ v případě změn, zřízení nebo zrušení církevní provincie, diecéze, arcidiecéze, eparchie, exarchátu či apoštolské administratury je zaveden režim informování státu důvěrným způsobem.⁴⁵² Toto informační právo státu je časově vázáno na okamžik před zveřejněním prováděné změny, jinak stát nemá v této oblasti žádná další práva a nemůže tak rozhodnutí církve v této oblasti ovlivnit nebo dokonce zvrátit. I slovenská úprava zapracovává vlastní modifikaci článku I Modu vivendi z roku 1928, a činí tak ve srovnání s českou smlouvou⁴⁵³ takřka totožným způsobem: „Svatý stolec zabezpečí shodu hranic slovenských církevních římskokatolických diecézí a apoštolských administratur, stejně jako řeckokatolických eparchií a exarchátů se státními hranicemi Slovenské republiky.“⁴⁵⁴ Zajímavé je, že v případě Slovenska nedošlo k vyslovenému rozlišování římskokatolické církve a řeckokatolické církve,⁴⁵⁵ naopak v intencích čl. 2 se nadále hovoří pouze o katolické církvi jako o celku. Rozlišování římskokatolických a řeckokatolických partikulárních církví se zdá tedy být nadbytečným, uvážíme-li fakt, že opačné kombinace (např. římskokatolická eparchie apod.) nejsou myslitelné. V případě České republiky, kde je toto členění zakotveno, má odlišování partikulárních církví alespoň systematický význam.

⁴⁴⁹ Ibid. čl. 1 odst. 2, s. 446.

⁴⁵⁰ Ibid. čl. 2 odst. 2, s. 447.

⁴⁵¹ Viz ibid. čl. 3 odst. 1, s. 447.

⁴⁵² Viz ibid. čl. 3 odst. 2, s. 447.

⁴⁵³ Srv. Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 3 odst. 2, in: *Revue církevního práva* č. 22-2/2002, s. 165.

⁴⁵⁴ Základní smlouva mezi Svatým stolicem a Slovenskou republikou, čl. 3 odst. 3, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 448.

⁴⁵⁵ Srv. Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 3 odst. 1, in: *Revue církevního práva* č. 22-2/2002, s. 165.

Nedotknutelnost posvátných míst se zaručuje,⁴⁵⁶ je použita formulace „které jsou v souladu s kanonickým právem určené k výkonu náboženských úkonů“,⁴⁵⁷ čili slovenská úprava nerozšiřuje výčet posvátných míst nad rámec kaplí a kostelů.⁴⁵⁸ Obsazování církevních úřadů se věnuje čl. 6. Je zde zaveden režim výhradní pravomoci Svatého stolce v této oblasti. Obdobně jako u změn partikulárních církví je i v tomto případě dáno informační právo státu, a to opětovně důvěrnou formou před zveřejněním obsazení nebo změny církevního úřadu.⁴⁵⁹ Zároveň „důvěrnost této informace zahrnuje závazek Slovenské republiky nevyjadřovat mínění o osobě kandidáta ani stanovisko k rozhodnutím Svatého stolce.“⁴⁶⁰ Slovenská smlouva tak obsahuje poměrně přesnou a komplexní úpravu vymezující jasným způsobem postavení slovenského státu v rámci procesu obsazování církevních úřadů. Formulace nepřipouští alternativní výklad a dostatečným způsobem nahrazuje materii *Modu vivendi* v tomto ohledu.⁴⁶¹ Slovenská smlouva obsahuje i úpravu nedotknutelnosti zpovědního tajemství, včetně práva odmítnout výpověď před orgány slovenského státu. Rozlišují se dvě kategorie: zpovědní tajemství a informace sdělené písemně nebo ústně pod podmínkou mlčenlivosti osobě, která je pověřena pastorační péčí. Druhá kategorie je chráněna méně silně, je zaručena nedotknutelnost těchto informací, nicméně není zahrnuto právo na odeprání výpovědi.⁴⁶² Z hlediska jasného rozlišování mezi předmětnými kategoriemi je slovenská úprava některými autory považována za ideální model, protože předchází svou formulací případným výkladovým problémům.⁴⁶³ Sváteční dny upravuje čl. 9 dle polského vzoru metodou taxativního výčtu.⁴⁶⁴ Kromě nedělí zahrnuje deset dalších

⁴⁵⁶ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 5 odst. 2, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 449-450.

⁴⁵⁷ Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 5 odst. 2, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 449-450.

⁴⁵⁸ Viz Konkordát mezi Apoštolským stolcem a Polskou republikou, čl. 8 odst. 3, in: *Revue církevního práva č. 9-1/1998*, s. XX.

⁴⁵⁹ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 6 odst. 1, 2, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 450-451.

⁴⁶⁰ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 6 odst. 2, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 450-451.

⁴⁶¹ Oproti tomu Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů v této otázce zcela mlčí. Nepochybně je však dána výlučná pravomoc Svatého stolce v této oblasti.

⁴⁶² Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 8, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 451.

⁴⁶³ Srv. PALOMINO, Rafael, *Právna ochrana spovedného tajomstva a náboženskej komunikácie*, in: ŠMID, Marek, MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.), *Clara pacta - boni amici. Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami*, s. 265-266.

⁴⁶⁴ Srv. Konkordát mezi Apoštolským stolcem a Polskou republikou, čl. 9, in: *Revue církevního práva č. 9-1/1998*, s. XX.

svátečních dnů, i když ani v tomto případě neobsahuje všechny zasvěcené svátky ve smyslu c. 1246 CIC/1983.⁴⁶⁵ Možnost případného rozšíření tohoto výčtu není ve smlouvě sjednána.

Kanonickému manželství se přiznávají stejné účinky jako manželství uzavřenému civilní formou.⁴⁶⁶ Právo katolické církve na zřizování školských zařízení se zaručuje na všech úrovních vzdělávacího systému.⁴⁶⁷ Výuka náboženství ve školách je realizována prostřednictvím učitelů náboženství. „Nevyhnutelnou podmínkou pro výkon pedagogické činnosti učitele katolického náboženství ve všech školách je jeho pověření katolickou církví.“⁴⁶⁸ Jedná se o totožný systém jako v případě České republiky, byť slovenská úprava výslovně nezmiňuje zánik oprávnění vyučovat náboženství spojený se ztrátou pověření.⁴⁶⁹ Smlouva také neobsahuje úpravu vytváření a schvalování učebních materiálů. Působení církve v oblasti hromadných sdělovacích prostředků je věnována bližší pozornost. Církvi se garantuje právo na vlastnění těchto sdělovacích prostředků⁴⁷⁰ a dokonce je přímo zakotven vztah k veřejnoprávním sdělovacím prostředkům: „Katolická církev má právo vstupovat v přiměřeném rozsahu do vysílání veřejnoprávních společenských informačních prostředků.“⁴⁷¹ Česká úprava je v tomto ohledu mnohem skromnější.⁴⁷² Závěrečná ustanovení jsou technického rázu. Spory ze smlouvy se strany zavazují řešit diplomatickou cestou⁴⁷³ a smlouva podléhá změnám a doplněním výhradně formou písemných dodatků.⁴⁷⁴ Zánik smlouvy podáním

⁴⁶⁵ Přednost byla dána národně specifickým svátkům, jmenovitě slavnosti svatých Cyrila a Metoděje (5.7.) a zejména slavnosti Panny Marie Sedmibolestné, patronky Slovenska (15.9.).

⁴⁶⁶ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 10, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 452-453.

⁴⁶⁷ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 13 odst. 1, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 453.

⁴⁶⁸ Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 13 odst. 6, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 455.

⁴⁶⁹ Srv. Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 11 odst. 6, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 169-170.

⁴⁷⁰ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 18 odst. 3, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 459.

⁴⁷¹ Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 18 odst. 4, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 459.

⁴⁷² Srv. Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 8, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 166.

⁴⁷³ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 23, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 461.

⁴⁷⁴ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 25, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 462.

výpovědi upraven není.⁴⁷⁵

Proklamativnost vytykána v případě České republiky je v menší míře přítomna i v této smlouvě. Zejména v podobě ustanovení o právu církve na udržování vztahů se Svatým stolcem a dalšími osobami,⁴⁷⁶ právu církve vykonávat své apoštolské poslání,⁴⁷⁷ jakož i právu na výkon dalších činností,⁴⁷⁸ spolupráci smluvních stran na ochraně manželství,⁴⁷⁹ či povaze sdělovacích prostředků ve vztahu k ochraně práv člověka v oblasti náboženského přesvědčení a víry.⁴⁸⁰ Nejvýraznějším rysem Základní smlouvy mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou je ale její specifická povaha, vyplývající již z jejího názvu. V případě Slovenské republiky je skutečně na místě použití pojmu „pyramidální model“. Tato smlouva totiž předpokládá budoucí přijetí hned čtyř dílčích konkordátních smluv, blíže upravující oblasti, které základní smlouva upravuje pouze povšechně. V tomto ohledu je možné hovořit o tom, že má v těchto částech povahu smlouvy o smlouvě budoucí (pactum de contrahendo).⁴⁸¹ Lze se setkat i s označením smlouvy jako smlouvy normativního neboli všeobecného či rámcového charakteru.⁴⁸² Konkrétně se jedná o jednostranné závazky slovenského státu uzavřít se Svatým stolcem v daných oblastech dílčí konkordátní smlouvu. Uvedené čtyři oblasti zahrnují uplatňování výhrady ve svědomí,⁴⁸³ oblast školství a výuky náboženství,⁴⁸⁴ pastorační službu v ozbrojených silách a policejních sborech,⁴⁸⁵ a finanční zabezpečení církve.⁴⁸⁶ Prozatím došlo k uzavření smluv v oblasti pastorační služby a školství, text smlouvy o uplatňování výhrad ve svědomí je připraven, nicméně ratifikační proces nebyl doposud zahájen. V otázce finančního zabezpečení církve neexistuje ani připravený text smlouvy.

Slovenský model představuje svou koncepcí promyšlený systém postupného

⁴⁷⁵ Srv. Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 21 odst. 3, in: *Revue církevního práva* č. 22-2/2002, s. 175.

⁴⁷⁶ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 4, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 448.

⁴⁷⁷ Viz ibid. čl. 5 odst. 1, s. 449.

⁴⁷⁸ Viz ibid. čl. 17 odst. 1, s. 458.

⁴⁷⁹ Viz ibid. čl. 11, s. 453.

⁴⁸⁰ Viz ibid. čl. 18 odst. 1, s. 459.

⁴⁸¹ Viz PŘIBYL, Stanislav, *Konfesionálněprávní studie*, s. 68.

⁴⁸² Viz ČEPLÍKOVÁ, Margita, *Slovensko a zmluva cirkvi so štátom*, in: *Acta Iuridica Cassoviensia* č. 25/2004, Košice, s. 48.

⁴⁸³ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 7, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 451.

⁴⁸⁴ Viz ibid. čl. 13 odst. 9, s. 456.

⁴⁸⁵ Viz ibid. čl. 14 odst. 4, s. 457.

⁴⁸⁶ Viz ibid. čl. 20 odst. 1, s. 460.

vytváření smluvní struktury, která bude po dokončení zahrnovat všechny důležité oblasti, které může konkordátní právo upravovat. V současné době je tento systém již z jedné poloviny vybudován, druhá polovina představující úpravu řekněme problematičtějšího⁴⁸⁷ charakteru na svou definitivní podobu zatím čeká. Následující výklad bude věnován rozboru přijatých smluv i dosud neratifikovaného textu Smlouvy mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o právu uplatňovat výhrady ve svědomí.

8.2 Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech Slovenské republiky

Jako první z dílčích smluv, k jejichž uzavření se Slovenská republika zavázala, byla uzavřena smlouva upravující duchovní (pastorační) službu v ozbrojených složkách a sborech. Smlouva byla podepsána 21.8.2002, ratifikační listiny byly vyměněny 28.11.2002 a o měsíc později vstoupila smlouva v platnost.⁴⁸⁸ Již na základě samotného názvu této smlouvy můžeme upozornit na jedno porušení terminologické kontinuity, jelikož Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou používá výraz policejní sbory⁴⁸⁹ nikoliv ozbrojené sbory.

Preambule smlouvy hovoří o „potřebě specifické formy duchovní péče o příslušníky ozbrojených sil a ozbrojených sborů a o osoby zbavené svobody rozhodnutím státního orgánu“.⁴⁹⁰ Tímto se zdůrazňuje ona zvláštní povaha péče vykonávané v těchto případech. Zřizuje se ordinariát ozbrojených sil a ozbrojených sborů s postavením na úrovni diecéze, tento ordinariát má kanonickoprávní subjektivitu,

⁴⁸⁷ Zde tím myslíme zejména potřebu širší společenské diskuze v daných oblastech (duchovní péče v ozbrojených silách je dnes již evropským standardem a smluvně zajištěný vstup církve do školství je také v řadě zemí upraven konkordátními smlouvami). Uplatňování výhrad ve svědomí je určité unikum (v případě přijetí by se jednalo o vůbec první takovou smlouvu), které se bude nutně setkávat s výraznější společenskou odezvou, než kupříkladu ona úprava duchovní služby v ozbrojených silách. Otázka finančního vyrovnání s církvemi posléze vyžaduje kromě konkordátní smlouvy i přijetí dodatečné vnitrostátní legislativy a jedná se v mnoha postkomunistických zemích o citlivou a dosud nedořešenou otázku.

⁴⁸⁸ Viz ČEPLÍKOVÁ, Margita, *Konfesné právo v Slovenskej republike. Vybrané kapitoly z histórie a súčasnosti*, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava, 2011, s. 198, ISBN: 978-80-89096-54-1,

⁴⁸⁹ Viz Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou, čl. 14, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 456-457.

⁴⁹⁰ Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech Slovenské republiky, preambule, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 465.

je zvláštní strukturou v rámci ozbrojených sil a ozbrojených sborů Slovenské republiky a zároveň právnickou osobou dle platné slovenské legislativy.⁴⁹¹ V čele ordinariátu je ordinář ozbrojených sil a ozbrojených sborů se sídlem v Bratislavě, ordinář je členem Konference biskupů Slovenska, o obsazení úřadu rozhoduje výhradně Svatý stolec.⁴⁹² Pravomoc ordináře je stanovena poměrně široce, jelikož mu podléhají nejen katoličtí věřící, kteří jsou příslušníky předmětných ozbrojených sil a sborů, ale i jejich rodinní příslušníci, příbuzní bydlící ve společné domácnosti, posluchači a studenti škol připravující se na výkon povolání v ozbrojených silách a sborech, dále personál zdravotnických a sociálních zařízení patřící pod dané orgány státní správy i osoby omezené na své svobodě tj. osoby ve vazbě, výkonu trestu, osoby zadržené a zajištěné.⁴⁹³

Článek 9 se zabývá problematikou ukládání trestů: „Pokud by některý klerik pověřený duchovní službou měl být podroben ve své službě disciplinárnímu trestu nekanonického charakteru, jeho nadřízený z ozbrojených sil nebo ozbrojených sborů ho potrestá po předchozí dohodě s ordinářem.“⁴⁹⁴ V této oblasti tedy nadřízení duchovní i světští spolupracují. Finanční a materiální potřeby ordinariátu zabezpečuje Slovenská republika.⁴⁹⁵ Činnost ordinariátu posléze podrobněji určuje Status ordinariátu, který vydá Svatý stolec za podmínky souladu s právním řádem Slovenské republiky.⁴⁹⁶ Závěrečné články se opět věnují technické problematice. Případné spory se neřeší diplomatickou cestou, nýbrž formou vzájemných konzultací smluvních stran,⁴⁹⁷ změny smlouvy jsou možné pouze písemnými dodatky,⁴⁹⁸ smlouva je uzavřena na dobu neurčitou a její platnost je vázána na platnost Základní smlouvy.⁴⁹⁹

Tato smlouva se nesečkala s kritickým přijetím. V zásadě obsahuje materii, která představuje evropský standard v této oblasti. Jediným problémovým bodem se ukázala

⁴⁹¹ Viz ibid. čl. 1, s. 466-467.

⁴⁹² Viz ibid. čl. 2, s. 467.

⁴⁹³ Viz ibid. čl. 3, s. 468-469.

⁴⁹⁴ Ibid. čl. 9 odst. 1, s. 471.

⁴⁹⁵ Viz ibid. čl. 10, s. 471.

⁴⁹⁶ Viz ibid. čl. 11, s. 471.

⁴⁹⁷ Viz ibid. čl. 12, s. 472.

⁴⁹⁸ Viz ibid. čl. 13, s. 472.

⁴⁹⁹ Viz ibid. čl. 14 odst. 2, s. 472.

otázka principu jediného nadřízeného, která byla nakonec vyřešena dohodou. Ve služebních věcech rozhoduje světský nadřízený, v církevních věcech ordinář.⁵⁰⁰

8.3 Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o katolické výchově a vzdělávání

Další z uzavřených dílčích konkordátních smluv se věnuje oblasti školství a výuky náboženství. K jejímu přijetí došlo poměrně rychle, vzhledem k přijetí první dílčí smlouvy o duchovní službě. Smlouva byla podepsána dne 13.5.2004, ratifikační listiny vyměněny dne 9.7.2004 a téhož dne vstoupila smlouva v platnost. Stejně jako v případě předchozích dvou smluv se i nyní obešel ratifikační proces bez vážnějších komplikací. Preambule smlouvy se podobá preambuli Základní smlouvy, zejména zahrnutím národnostně specifických prvků. Výslovný odkaz na dokumenty Druhého vatikánského koncilu je konkretizován v podobě deklarace o křesťanské výchově *Gravissimus educationis*.⁵⁰¹ Tato smlouva již obsahuje dělení na církve dle obřadů: „odvolávající se na mezinárodně uznávané principy náboženské svobody, na významné poslání katolické církve latinského obřadu, jakož i byzantského obřadu, tedy římskokatolické církve a řeckokatolické církve“.⁵⁰² Stejně jako v Základní smlouvě se i zde vyskytuje odkaz na cyrilometodějské duchovní dědictví a závazek smluvních stran přispívat k duchovnímu a materiálnímu dobru člověka i společnosti.⁵⁰³

Článek I definuje katolickou školu jako „církevní školu a církevní školní zařízení, zřízené nebo uznané místním diecézním biskupem, jeho generálním vikářem nebo představeným náboženské společnosti v souladu s právním řádem Slovenské republiky“.⁵⁰⁴ Zřizovatel katolické školy jmenuje a odvolává jejího ředitele,⁵⁰⁵ schvaluje kritéria pro přijímání studentů,⁵⁰⁶ ředitel školy posléze schvaluje vnitřní řád

⁵⁰⁰ Viz JAMNICKÁ, Barbora, *Vatikánska zmluva ako politický problém*, in: *Politické vedy* č. 2/2006, Banská Bystrica, s. 103.

⁵⁰¹ Viz Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o katolické výchově a vzdělávání, preambule, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 475.

⁵⁰² Ibid. preambule, s. 476.

⁵⁰³ Viz ibid. preambule, s. 476.

⁵⁰⁴ Ibid. čl. I odst. 1, s. 476-477.

⁵⁰⁵ Viz ibid. čl. I odst. 2, s. 477.

⁵⁰⁶ Viz ibid. čl. I odst. 3, s. 477.

školy.⁵⁰⁷ Důležitá je ekvivalence předmětů vyučovaných na katolických školách a státních školách, totožnost jejich obsahové náplně se zaručuje u všech všeobecných i odborných předmětů.⁵⁰⁸ Tímto ustanovením se zejména garantuje stejná úroveň dosaženého vzdělání, ať se již rodiče rozhodnou dát své dítě do školy patřící do libovolné soustavy. Učební materiály vypracovává příslušný zřizovatel katolické školy, nicméně formou dohody s Ministerstvem školství Slovenské republiky.⁵⁰⁹ Stát si v tomto směru tedy ponechal autorizační pravomoc. Na druhou stranu: „Slovenská republika nebude požadovat, aby katolické školy uskutečňovaly takové výchovné a vzdělávací programy, které neodpovídají katolické výchově a vzdělávání.“⁵¹⁰ Z hlediska zajištění zvláštního postavení církevních škol se jedná o klíčové ustanovení, které církevním školám v tomto ohledu zaručuje nevměšování státu.

Náboženská výchova na státních školách odpovídá obsahově předmětům římskokatolické náboženství nebo řeckokatolické náboženství, které jsou vyučovány na školách církevních. Tyto předměty jsou svou povahou předměty povinně volitelnými.⁵¹¹ Alternativou k výuce náboženství je výuka etiky.⁵¹² Výuku náboženství provádí pouze učitelé s církevním pověřením (*missio canonica*), odvolání tohoto pověření s sebou nese ztrátu práva vyučovat náboženství.⁵¹³ Na Slovensku se tedy uplatnil stejný model, jako v případě České republiky.⁵¹⁴ Zřizuje se Katolická univerzita v Ružomberku, řídí se právním řádem Slovenské republiky a kanonickým právem. Vysokoškolští pedagogové vyučující teologické disciplíny musí mít rovněž církevní pověření.⁵¹⁵

Závěrečná ustanovení obsahují závazek smluvních stran řešit případné spory

⁵⁰⁷ Viz *ibid.* čl. I odst. 4, s. 477.

⁵⁰⁸ Viz *ibid.* čl. I odst. 5, s. 477-478.

⁵⁰⁹ Viz *ibid.* čl. I odst. 6, s. 478.

⁵¹⁰ *Ibid.* čl. I odst. 7, s. 478.

⁵¹¹ Viz *ibid.* čl. II odst. 1, s. 478-479.

⁵¹² Viz MORAVČÍKOVÁ, Michaela, *Religion, Law and Secular Principles in the Slovak republic*, in: MARTINEZ-TORRÓN, Javier, DURHAM, W. Cole Jr. (ed.), *Religion and the Secular State: National Reports*, The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University - Provo, Utah, Provo, 2010, s. 626, ISBN: 978-1-934537-91-6.

⁵¹³ Viz Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o katolické výchově a vzdělávání, čl. III, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 480-481.

⁵¹⁴ Srv. Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů, čl. 11 odst. 6, in: *Revue církevního práva č. 22-2/2002*, s. 169-170.

⁵¹⁵ Viz Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o katolické výchově a vzdělávání, čl. IV, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 481-482.

diplomatickou cestou⁵¹⁶ a možnost změny či doplnění smlouvy pouze prostřednictvím písemných dodatků ke smlouvě.⁵¹⁷

8.4 Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o právu uplatňovat výhrady ve svědomí

Třetí z dílčích smluv se doposud uzavřít nepodařilo, nicméně existuje její připravený text, který pouze nezapočal svůj ratifikační proces. Vzhledem ke specifickému předmětu úpravy a vzneseným námitkám ohledně neslučitelnosti této smlouvy se závazky Slovenské republiky vyplývajícími z členství v Evropské unii, považujeme za vhodné se jejímu obsahu alespoň ve stručnosti věnovat. Text smlouvy byl připraven během roku 2003. Následovalo připomínkové řízení, které vyvolalo širší společenskou debatu na úrovni odborné veřejnosti a návrh smlouvy se stal předmětem častých polemik i v hromadných sdělovacích prostředcích. Spory ohledně smlouvy nakonec vedly i k rozpadu tehdejší vládní koalice a k vypsání předčasných parlamentních voleb.⁵¹⁸ Výrazným tématem se ovšem návrh smlouvy stal i v očích širší veřejnosti, v důsledku čehož vznikly hned dvě petice. Jedna petice směřovala proti přijetí smlouvy a druhá naopak pro její přijetí, této se dostalo i oficiální podpory ze strany Konference biskupů Slovenska.⁵¹⁹ Ani v současné době není projednání této smlouvy prioritní záležitostí slovenské politické reprezentace a případné zahájení ratifikačního procesu, ať již o původním či pozměněném návrhu smlouvy, je prozatím odloženo na neurčito.

V preambuli smluvní strany prohlašují „vůli chránit právo na lidský život, lidskou důstojnost, lidskou fyzickou integritu, lidskou biologickou a psychologickou

⁵¹⁶ Viz Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o katolické výchově a vzdělávání, čl. VI odst. 1, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 483.

⁵¹⁷ Viz Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o katolické výchově a vzdělávání, čl. VI odst. 3, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 483.

⁵¹⁸ Viz ČEPLÍKOVÁ, Margita, *Konfesné právo v Slovenskej republike. Vybrané kapitoly z histórie a súčasnosti*, s. 214-216.

⁵¹⁹ Viz NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 160.

identitu, rodinu a manželství“.⁵²⁰ Toto široké vymezení působnosti smlouvy se promítá i v dalších člancích. „Smluvní strany uznávají svobodu svědomí ve vztahu k lidskému životu, lidské důstojnosti, smyslu lidského života, k rodině a manželství a právo každého na svobodné uplatňování výhrady ve svědomí k těmto všelidským hodnotám.“⁵²¹ Výhradu ve svědomí definuje článek 3 odst. 2 jako „námitku učiněnou na základě principu svobody svědomí, podle kterého může každý odmítnout konat to, co ve svém svědomí pokládá za nedovolené podle věroučných a mravoučných zásad.“⁵²² Opět se jedná o značně široce pojatou definici, čl. 4 posléze vymezuje okruh oblastí, ve kterých je možné výhrady ve svědomí uplatňovat. Jedná se o činnost v ozbrojených silách a sborech, oblast zdravotnictví (demonstrativním výčtem zahrnutý např. umělé ukončení těhotenství, eutanázie, klonování, sterilizace), dále oblast vzdělávání a výchovy, poskytování právních služeb a pracovněprávní i jiné pracovní vztahy týkající se předmětu smlouvy.⁵²³

Následující články obsahují limitace práva uplatňovat tyto výhrady. Především je jejich uplatnění možné pouze za předpokladu souladu s právním řádem Slovenské republiky.⁵²⁴ Konání v důsledku uplatnění výhrady zbavuje osobu právní odpovědnosti, ale nesmí docházet k šikanóznímu výkonu tohoto práva, tj. zneužití výhrady ve svědomí má za následek vznik právní odpovědnosti. Nepřekročitelnou hranici tvoří podmínka neuplatnění výhrady ve svědomí, pokud by došlo v důsledku jejího uplatnění k ohrožení lidského života nebo zdraví.⁵²⁵ Případné spory budou řešeny formou vzájemných konzultací.⁵²⁶ Vzhledem k obecným definicím je nutné při uvádění této smlouvy v život, aby smluvní strany blíže spolupracovaly, za tímto účelem se zřizuje společná komise, která mj. bude posuzovat dopady této smluvní úpravy a navrhopvat její změny či doplnění.⁵²⁷ Je tudíž očividné, že i samy smluvní strany v tomto případě vnímaly specifickou obsahovou náplň smlouvy a možné praktické problémy související s uplatňováním konceptu výhrad ve svědomí. I odborná literatura považuje smluvní

⁵²⁰ Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o právu uplatňovat výhrady ve svědomí, preambule, in: NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 519.

⁵²¹ Ibid. čl. 2, s. 520.

⁵²² Ibid. čl. 3 odst. 2, s. 520.

⁵²³ Viz ibid. čl. 4, s. 520-521.

⁵²⁴ Viz ibid. čl. 5, s. 522.

⁵²⁵ Viz ibid. čl. 6, s. 522.

⁵²⁶ Viz ibid. čl. 7 odst. 1, s. 522.

⁵²⁷ Viz ibid. čl. 7 odst. 2, s. 522-523.

úpravu za extenzivní: „V případě schválení uvedené smlouvy a její následné ratifikace by bylo Slovensko prvním státem světa, který by umožnil věřícím takto rozsáhlou možnost řídit se věroučnými principy církve ve své každodenní i profesní praxi.“⁵²⁸ Smlouvu je možné měnit pouze písemnými dodatky,⁵²⁹ uzavírá se na dobu neurčitou a její platnost skončí po dohodě smluvních stran, eventuelně v případě skončení platnosti Základní smlouvy.⁵³⁰

Kritika návrhu smlouvy zazněla i ze strany Evropské sítě nezávislých expertů v oblasti základních práv. Tato kritika se soustředila na oblast zdravotnictví, kde může docházet k diskriminaci některých osob. Evropská síť jmenovitě uváděla případy, kdy může mít žena nepřiměřeně ztížený přístup ke zdravotnickým službám v důsledku toho, že zdravotnická zařízení v jejím okolí budou uplatňovat právo na výhradu ve svědomí. Kritika poznamenala, že za situace, kdy cca. 70% slovenské populace je věřících, skutečně hrozí, a to zejména ve venkovských oblastech, že ženě bude přístup k určitým zdravotnickým službám ztížen nebo dokonce vyloučen. Návrh smlouvy také nezajišťuje dostatečným způsobem informační povinnost lékařů v případě uplatnění výhrady ve svědomí tj. pacientovi není doporučeno jiné zařízení, které by mohlo poskytnou pacientovi požadovanou zdravotnickou službu. Ztráta možnosti ženy přistoupit k potratu v případech, kdy je potrat legální dle vnitrostátního práva, je nutné považovat za nelidské a ponižující zacházení ve smyslu čl. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.⁵³¹ I tato kritika nepochybně přispěla k rozhodnutí nezahájit prozatím ratifikační proces.

⁵²⁸ ČEPLÍKOVÁ, Margita, *Konfesné právo v Slovenskej republike. Vybrané kapitoly z histórie a súčasnosti*, s. 216.

⁵²⁹ Viz Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o právu uplatňovat výhrady ve svědomí, čl. 8, in NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 523.

⁵³⁰ Viz Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o právu uplatňovat výhrady ve svědomí, čl. 9, in NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, s. 523.

⁵³¹ E.U. Network of independent experts on fundamental rights. *Opinion nr. 4-2005: The right to conscientious objection and the conclusion by EU member states of concordats with the Holy See*. European Commission [online]. Poslední změna 13.12.2003. [cit. 12.4.2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/cfr_cdfopinion4_2005_en.pdf.

Závěr

Konkordátní právo je tématem, které by vydalo na nejednu odbornou monografii. Účelem této práce nebylo, jak jsme naznačili v úvodu, komplexně zhodnotit vývoj konkordátního práva od roku 1964 až do dnešních dnů. Vydali jsme se cestou dílčí komparace a zhodnocení konkordátní úpravy v některých zemích, zejména středoevropského prostoru. K tomuto účelu bylo nezbytné započít vymezením základních pojmů, které byly posléze používány ve zbylých částech kvalifikační práce. Mimo srovnání jednotlivých možných systémů třídění konkordátních smluv, považujeme za nejzajímavější problematiku mezinárodněprávní subjektivity Svatého stolce a historický vývoj chápání této subjektivity. V dnešní době se jedná již o vyřešený problém, ale nebylo tomu tak vždy.

Za pozornost jistě stojí i Druhý vatikánský koncil a vliv dokumentů na tomto koncilu přijatých na konkordátní právo jako celek. Konkordátní smlouvy je nutné chápat jako velmi specifický nástroj úpravy vztahů mezi smluvními stranami a není možné řadit tyto smlouvy bez dalšího mezi ostatní mezinárodní smlouvy. Již samotné definiční omezení smluvních stran, kdy jednou stranou je nutně Svatý stolec a druhou v převážné většině případů stát, napovídá mnoho o jejich výjimečnosti. Jak je patrné z předchozího výkladu, konkordátní smlouvy často slouží jako nástroj legalizace faktického stavu, ať je již tento stav upraven vnitrostátní legislativou či nikoliv. Vytýkat těmto smlouvám (máme na mysli ovšem výhradně smlouvy moderního charakteru, tedy přijaté po Druhém vatikánském koncilu), že omezují státy v jejich suverenitě, je přinejmenším diskutabilní. V první řadě jsou tyto smlouvy uzavírány na základě principu smluvní svobody, tj. nelze hovořit o žádné podobě smluvního přímusu, v druhé řadě tyto smlouvy neobsahují žádné ustanovení sankční povahy v případě, že by se stát rozhodl své smluvní závazky neplnit. Naopak konkordátní smlouvy vždy zdůrazňují snahu o dialog mezi církví a státem v podobě ustanovení o řešení případných sporů ze smlouvy vzešlých diplomatickou cestou (zejména postkomunistické země), formou vzájemných konzultací (zejména dílčí konkordátní smlouvy) či rovnou přátelským způsobem (německé spolkové země).

I obsahová materie, tedy okruh oblastí, které konkordátní právo upravuje, se vyznačuje neobvyklou stabilitou. Za jediné skutečně moderní ustanovení (myšleno dobou vzniku), které se v konkordátních smlouvách objevuje, lze označit přístup církve

do hromadných sdělovacích prostředků, které dříve neexistovaly (rozhlas, televize). Existují oblasti tradičního styku mezi státem a církvemi, kde jejich spolupráce nevyvolává prakticky žádné kritické ohlasy (např. charitativní a sociální činnost církve), ale i oblasti, kde se již kritické hlasy ozývají (např. problematika uplatňování výhrad ve svědomí). Je posléze úkolem politické reprezentace každého jednotlivého státu, aby dokázala skloubit mírně protichůdné požadavky a nalézt prostor pro společnou úpravu vzájemných vztahů. Danou konkordátní úpravu lze tak chápat i jako ukazatel pokroku státu v této oblasti.

Seznam zkratk

c. - kánon

CIC/1983 - Corpus Iuris Canonici 1983

OSN - Organizace spojených národů

Sb. - Sbírka zákonů

Seznam použité literatury a pramenů

Prameny:

- Věřoučná konstituce o církvi (Lumen gentium)
- Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě (Gaudium et spes)
- Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi (Christus dominus)
- Deklarace o křesťanské výchově (Gravissimum educationis)
- Deklarace o náboženské svobodě (Dignitatis humanae)
- Konkordát mezi Svatým stolcem a Dolním-Saskem (1965) ve znění pozdějších smluv (1973, 1989, 1993, 2010 a 2012)
- Konkordát mezi Jeho Svatostí papežem Piem XI. a státem Bavorsko (1924) ve znění pozdějších smluv (1968, 1974, 1978, 1988 a 2007)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Bavorsko o fakultě katolické teologie při univerzitě v Regensburgu (1966)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Bavorsko o zrušení Filozoficko-Teologické Vysoké školy ve Freisingu a o vzdělávání studentů katolické teologie na univerzitě v Mnichově (1966)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Bavorsko o zřízení katolické teologické fakulty při univerzitě v Augsburgu (1970)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Bavorsko o
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Sárskem o zřízení katedry katolické teologie při Sárské univerzitě (1968)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Sárskem o vzdělávání učitelů (1969)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Sárskem o soukromých školách ve vlastnictví církve (1975)
- Smlouva o změně Smlouvy mezi Svatým stolcem a Sárskem o soukromých školách ve vlastnictví církve (2001)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Sárskem o vzdělávání učitelů katolického náboženství (1985)

- Smlouva mezi Svatým stolcem a Porýní-Falcem o změně a doplnění konkordátních ustanovení v zemi Porýní-Falc (1969)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Porýní-Falcem o vzdělání, výuce učitelů a jejich dalším vzdělávání (1973)
- Smlouva mezi Severním Porýním-Vestfálskem a Svatým stolcem (1956)
- Smlouva mezi Severním Porýním-Vestfálskem a Svatým stolcem (1984)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Sasko (1996)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Durynsko (1997)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným státem Durynsko (2002)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Meklenburskem-Předním Pomořanskem (1997)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Saskem-Anhaltskem (1998)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Braniborskem (2003)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným hanzovním městem Brémy (2003)
- Smlouva mezi Svatým stolcem a Svobodným a hanzovním městem Hamburk (2005)
- Smlouva mezi Šlesvicem-Holštýnskem a Svatým stolcem (2009)
- Smlouva se Saskem-Anhaltskem, Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Magdeburg (1994)
- Smlouva s Braniborskem a Saskem o zřízení diecéze Görlitz (1994)
- Smlouva s Durynskem o zřízení diecéze Erfurt (1994)
- Smlouva s Hamburkem, Meklenburskem-Předním Pomořanskem a Šlesvicem-Holštýnskem o zřízení arcidiecéze a církevní provincie Hamburk (1994)
- Konkordát mezi Svatým stolcem a Kolumbijskou republikou (1973)
- Konkordát mezi Svatým stolcem a Španělskem (1953)
- Dohoda mezi Svatým stolcem a Španělskem (1976)
- Dohoda mezi Svatým stolcem a Španělskem o hospodářských záležitostech (1979)
- Dohoda mezi Svatým stolcem a Španělskem o duchovní péči v armádě a o branné povinnosti duchovních a řeholníků (1979)

- Dohoda mezi Svatým stolcem a Španělskem o školství a kulturních záležitostech (1979)
- Dohoda mezi Svatým stolcem a Španělskem o právních záležitostech (1979)
- Konkordát mezi Svatým stolcem a Polskou republikou (1925)
- Konkordát mezi Svatým stolcem a Polskou republikou (1993/1998)
- Modus vivendi (1928)
- Smlouva mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů (2002)
- Základní smlouva mezi Svatým stolcem a Slovenskou republikou (2000)
- Smlouva o mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o duchovní službě katolickým věřícím v ozbrojených silách a ozbrojených sborech Slovenské republiky (2002)
- Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o katolické výchově a vzdělávání (2004)
- Smlouva mezi Slovenskou republikou a Svatým stolcem o právu uplatňovat výhrady ve svědomí (2005)
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon)

Literatura:

- *Enchiridion di concordati. Due secola di storia dei rapporti Chiesa-Stato*, EDB, Bologna, 2003, ISBN: 88-1024103-7.
- *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, ISBN: 80-7192-467-9.
- ALBERIGO, Giuseppe, *Stručné dějiny II. vatikánského koncilu*, Barrister & Principal, Brno, 2008, ISBN: 978-80-7364-047-7.
- ARTETA, Antonio Ubieto, CAMPISTOL, Juan Reglá, ZÁMORA, José Maria Jover, SERRANO, Carlos Seco, *Dějiny Španělska*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 1999, ISBN: 978-80-7106-562-3.

- ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel, *Mezinárodní právo veřejné*, C. H. Beck, Praha, 2008, ISBN: 978-80-7179-728-9.
- ČEPLÍKOVÁ, Margita, *Konfesné právo v Slovenskej republike. Vybrané kapitoly z histórie a súčasnosť*, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava, 2011, ISBN: 978-80-89096-54-1.
- DAVID, Vladislav, SLADKÝ, Pavel, ZBOŘIL, František, *Mezinárodní právo veřejné*, Linde, Praha, 2006, ISBN: 80-7301-628-8.
- DMOCHOWSKA, Halina (ed.), *Mały rocznik statystyczny polski/Consise Statistical Yearbook of Poland 2013*, Zakład wydawnictw statystycznych, Varšava, 2013.
- GLENDON, Mary Ann, ZACHER, Hans F. (ed.), *Universal rights in a World of Diversity - The Case of Religious Freedom*, The Pontifical Academy of Social Sciences, Vatikán, 2012, ISBN: 978-88-86726-28-3.
- HALAS, František X., *Fenomén Vatikán: idea, dejiny a súčasnosť papežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2013, ISBN: 978-80-7325-313-4.
- HALAS, František X., *Vztahy mezi státem a cirkví z hlediska jejich mezinárodního rozměru*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2002, ISBN: 80-244-0421-4.
- HRDINA, Antonín, *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, ISBN: 978-80-7380-152-6.
- HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, 2007, ISBN: 978-80-7380-039-0
- JEDIN, Hubert, *Malé dejiny koncilů*, Česká katolická charita, Praha, 1990.
- KRUKOWSKI, Józef, *Konkordaty współczesne: doktryna, teksty (1964-1994)*, Civitatis Christiana, Varšava, 1995, ISBN: 83-86368-03-9.
- KRUKOWSKI, Józef, *Konkordat polski: znaczenie i realizacja*, Verba, Lublin, 1999, ISBN: 83-87497-07-X.
- LOUŽEK, Marek (ed.), *Vztah cirkví a státu. Sborník textů.*, Centrum pro ekonomiku a politiku, Praha, 2004, ISBN: 80-86547-31-2.

- MALENOVSKÝ, Jiří, *Mezinárodní právo veřejné. Jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému.*, Doplněk, Praha, ISBN: 80-7239-160-7.
- MARTENS, Friedrich Fromhold, *Völkerrecht. Das internationale Recht der civilisierten Nationen (Bund II)*, Weidmann, Berlín, 1886.
- MARTINEZ-TORRÓN, Javier, DURHAM, W. Cole Jr. (ed.), *Religion and the Secular State: National Reports*, The International Center for Law and Religion Studies, Brigham Young University, Provo, 2010, ISBN: 978-1-934537-91-6.
- NĚMEC, Damián, *Konkordátní smlouvy Svätého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990-2008)*, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava, 2010, ISBN: 978-80-89096-45-9.
- OLEKŠÁK, Peter, *Medzištátna zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou v ohlasoch masmédií*, Katolícka univerzita v Ružomberku. Filozofická fakulta, Ružomberok, 2005, ISBN: 80-8084-031-8.
- OUTRATA, Vladimír, *Mezinárodní právo veřejné*, Orbis, Praha, 1960.
- PAVLÍČEK, Václav, *O české státnosti, úvahy a polemiky, svazek 3, Demokratický a laický stát*, Karolinum, Praha, 2009, ISBN: 978-80-246-1642-1.
- PESCH, Otto Hermann, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava, průběh, odkaz.*, Vyšehrad, Praha, 1996.
- POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan, *Mezinárodní právo veřejné. Zvláštní část.*, C. H. Beck, Praha, 2006, ISBN: 80-7179-536-4.
- PŘIBYL, Stanislav, *Konfesionálněprávní studie*, L. Marek, Brno, 2007, ISBN: 978-80-86263-95-3.
- PUZA, Richard, DOE, Norman (ed.), *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-Covenantal Cooperation between State and Religion in Europe*, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, 2006, ISBN: 90-429-1705-9.
- ROBBERS, Gerhard (ed.), *Church Autonomy: A Comparative Survey*, Peter Lang GmbH, 2001, ISBN: 978-3-631-36223-5.
- ROBBERS, Gerhard (ed.), *Stát a církev v zemích EU*, Academia, Praha, 2002, ISBN: 80-200-0967-1.
- SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz, *Mezinárodní právo veřejné*, ASPI, Praha, 2006, ISBN: 80-7357-178-1.

- SELTENREICH, Radim a kol., *Dějiny evropského kontinentálního práva*, Leges, Praha, 2010, ISBN: 978-80-87212-54-7.
- ŠMID, Marek, MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed.), *Clara pacta - boni amici. Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami*, Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, Bratislava, 2009, ISBN: 978-80-89096-38-1.
- TRETERA, Jiří Rajmund, *Synagoga a cirkve kdysi a dnes. Kapitoly z právnických dějin*, Jan Krigl, Praha, 1994.
- TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a cirkve v České republice*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2002, ISBN: 80-7192-707-4.
- TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Slovník církevního práva*, Grada, Praha, 2011, ISBN: 978-80-247-3614-3.
- TRETERA, Jiří Rajmund, PŘIBYL, Stanislav, *Konfesní právo a církevní právo*, Jan Krigl, Praha, 1997, ISBN: 80-902045-2-X.
- VALEŠ, Václav, *Konfesní právo: průvodce studiem*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň, ISBN: 978-80-7380-135-9.
- ZEDNÍČEK, Miroslav, *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny*, Zvon, Praha, 1994, ISBN: 80-7113-082-6.

Internetové zdroje:

<http://ec.europa.eu>

<http://www.holyseemission.org>

<http://www.kirchenrecht-online.de>

<http://www.psp.cz>

<http://www.radiovaticana.cz>

<http://tisk.cirkev.cz>

Články a studie:

- ARANGIO-RUIZ, Gaetano, *On the nature of the international personality of the Holy See*, in: *Revue belge de droit international* č. 2/1996, Bruylant, Brusel, 1996.

- ČEPLÍKOVÁ, Margita, *Postavenie cirkví a náboženských spoločností v právnom poriadku Slovenskej republiky*, in: Revue církevního práva č. 19-2/2001, Společnost pro církevní právo, Praha, 2001.
- ČEPLÍKOVÁ, Margita, *Slovensko a zmluvy cirkví so štátom*, in: Acta Iuridica Cassoviensia č. 25/2004, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Košice, 2004.
- ČERNÝ, Miroslav, *Právo vatikánského města - historie a současnost*, in: Revue církevního práva č. 55-2/2013, Společnost pro církevní právo, 2013.
- DANIEL, Krystyna, *The Church-State Situation in Poland After the Collapse of Communism*, Brigham Young University Law Review č. 2-1995, Brigham Young University, Provo, 1995.
- FILIP, Štěpán Martin, *K pojmu koncilu obecně a ekumenického koncilu zvláště*, in: Revue církevního práva č. 4-2/1996, Společnost pro církevní právo, Praha, 1996.
- GROS, Jeffrey, *The Challenge of Pluralism and Peace. The Changing Relationships Among the Churches in Colombia*, in: Cuestiones Teológicas č. 84-35/2008, Universidad Pontificia Bolivariana, Medellín, 2008.
- HORÁK, Záboj, *Alternativní forma uzavření manželství v Českých zemích ohrožena*, in: Revue církevního práva č. 33-1/2006, Společnost pro církevní právo, Praha, 2006.
- HOYOS, Viviane A. Morales, *Religious Liberty and Cultural and Ethnic Pluralism in the Colombian Constitution of 1991*, in: Brigham Young University Law Review č. 2/1999, Brigham Young University, Provo, 1999.
- JAMNICKÁ, Barbora, *Vatikánska zmluva ako politický problém*, in: Politické vedy č. 2/2006, Univerzita Mateja Bela v banskej Bystrici, Banská Bystrica, 2006.
- KRUKOWSKI, Józef, *Aktuální problémy polského konfesního práva*, in: Revue církevního práva č. 11-3/1998, Společnost pro církevní právo, Praha, 1998.
- LAMPARTER, Michal, *Vládní návrh mezinárodní Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů*, in: Revue církevního práva č. 25-2/2003, Společnost pro církevní právo, Praha, 2003.

- LISTL, Joseph, *Základy současných vztahů mezi státem a církví v moderních západních demokraciích*, in: Revue církevního práva č. 4-2/1996, Společnost pro církevní právo, Praha, 1996.
- LOBKOWICZ, František, *Länderbericht über das Staat-Kirche-Verhältnis in Tschechien*, in: Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche (Band 29), Aschendorff Verlag, Münster, 1995, ISBN: 3-402-04360-2.
- MARTINEZ-TORRÓN, Javier, *Freedom of Religion in the Case Law of the Spanish Constitutional Court*, in: Brigham Young University Law Review č. 2/2001, Brigham Young University, Provo, 2001.
- MRÁZEK, Josef, *Mezinárodněprávní suverenita Svatého stolce a Smlouva o úpravě vzájemných vztahů s Českou republikou*, in: Právní rádce č. 2/2002, Economica, Praha, 2002.
- NĚMEC, Damián, *Mezinárodní smlouvy mezi Apoštolským stolcem a Polskem, Rakouskem a Československem v období mezi dvěma světovými válkami*, in: Dialog Evropa XXI č. 2/3-1997, Moravsko-slezská křesťanská akademie, Brno, 1997.
- NĚMEC, Damián, *Některé aspekty konkordátních smluv obecně a konkordátních smluv s postkomunistickými zeměmi speciálně*, in: Revue církevního práva č. 43-2/2009, Společnost pro církevní právo, Praha, 2009.
- NĚMEC, Damián, *Typologické zařazení smluv mezi Apoštolským stolcem na jedné straně a Slovenskou republikou (r. 2000) a Českou republikou (r. 2002) na straně druhé*, in: Revue církevního práva č. 24-1/2003, Společnost pro církevní právo, Praha, 2003.
- PRIETO, Vicente, *Law and Religion in Colombia: Legal Recognition of religious Entities*, in: Brigham Young University Law Review č. 3/2011, Brigham Young University, Provo, 2011.
- RYANGERT, Cedric, *The legal status of the Holy See*, in: Goettingen Journal of International Law č. 3/2011, University of Göttingen, Göttingen, 2011.
- SOBAŃSKI, Remigiusz, *Teoretické základy a praktické uskutečňování vztahu státu a církve v některých evropských zemích*, in: Revue církevního práva č. 4-2/1996, Společnost pro církevní právo, Praha, 1996.

- SUCHÁNEK, Drahomír, *Modus vivendi 1928*, in: Revue církevního práva č. 23-3/2002, Společnost pro církevní právo, Praha, 2002.
- SUCHOČKA, Hanna, *The Polish Concordat with the Holy See*, in: Oikonomia. Rivesta di etica e scienze sociali/Journal of Ethics and Social Sciences č. 1/2010, Řím, 2010.
- TRETERA, Jiří Rajmund, *K problematice mezinárodních smluv mezi státy a Apoštolským stolcem*, in: Revue církevního práva č. 25-2/2003, Společnost pro církevní právo, Praha, 2010.
- TRETERA, Jiří Rajmund, *Postavení církví a náboženských společností v právním řádu České republiky*, in: Revue církevního práva č. 11-3/1998, Společnost pro církevní právo, Praha, 1998.

Diplomové práce:

- FÍŘT, Josef, *Změny a rozvoj konkordátních vztahů po Druhém vatikánském koncilu*, Praha, 2000, Diplomová práce na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, Katedra právních dějin, vedoucí práce: Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera.

Abstrakt

Vývoj konkordátního práva od roku 1964 do současnosti

Cílem předkládané práce je rozbor a srovnání konkordátního práva na příkladu několika vybraných zemí. Práce je zaměřena na středoevropský prostor (Česká republika, Slovenská republika, Polská republika, Německá spolková republika), pro účely širšího záběru práce byly zvoleny ještě další země. První z těchto zemí je Španělsko, které představuje unikátní příklad postupného přechodu z tradičních konkordátních smluv na smlouvy moderního charakteru, uzavírané po Druhém vatikánském koncilu. Druhou vybranou zemí je Kolumbie jako zástupce mimoevropského prostoru, rovněž s dlouhou konkordátní tradicí.

Práce je rozdělena do dvou základních částí. V první části, tvořené první a druhou kapitolou, jsou vymezeny základní pojmy (konkordát, třídění konkordátních smluv, strany konkordátních smluv, Svatý stolec) a stručně shrnut vývoj mezinárodněprávní subjektivity Svatého stolce. Rovněž je věnována pozornost Druhému vatikánskému koncilu, který má pro konkordátní právo naprosto zásadní význam. Následují kapitoly věnované jednotlivým zkoumaným zemím. Třetí kapitola se tak zabývá Německem, po úvodním výkladu následuje stručné zhodnocení stavu konkordátní úpravy dle jednotlivých spolkových zemí. Čtvrtá kapitola je věnována Kolumbii, kapitola pátá se zabývá Španělskem. Na příkladu Španělska je znázorněn klasický předkoncilní model úpravy vzájemných vztahů mezi státem a církví a jeho postupné nahrazování úpravou novou. Polskou republikou se zabývá kapitola šestá. Závěrečné kapitoly se věnují České republice a Slovenské republice. Na úvod kapitoly sedmé je provedeno zhodnocení Modu vivendi z roku 1928, který představuje důležitý mezník ve vývoji vzájemných vztahů. Posléze je rozebrán vývoj směřující k podepsání textu Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolicem o úpravě vzájemných vztahů a následujícímu neúspěchu ratifikačního procesu. Osmá kapitola je zaměřena na rozbor jednotlivých smluv uzavřených mezi Svatým stolicem a Slovenskou republikou, zabývá se rovněž připraveným textem Smlouvy mezi Slovenskou republikou a Svatým stolicem o právu uplatňovat výhrady ve svědomí.

Abstract

The development of concordatary law from the year 1964 onward

The goal of this thesis is the analysis and comparison of concordatary law in few select countries. This thesis is mainly focused on the countries of Central Europe (Czech Republic, Slovak Republic, Republic of Poland, Federal Republic of Germany). In order to expand the scope of this thesis, two other countries were chosen. The first one is the Kingdom of Spain, which represents a unique example of a gradual change between the so called traditional concordatary system and the new and modern system developed after the conclusion of the Second Vatican Council. The second country, that was chosen is the Republic of Colombia as a non-European country with long and interesting history of concordatary tradition.

The thesis itself is divided into two main parts. The first part (composed of the first two chapters) aims to define the basic terms, which are used throughout the entire thesis. Such basic terms as concordat, the subjects of concordatary agreements, the Holy See and others are defined in the first chapter. Also the international legal personality of the Holy See and its historical development is examined in the same chapter as well. The Second Vatican Council and its teachings had a profound impact on the concordatary law, the second chapter deals briefly with this Council and explains the difference between pre-Council agreements and post-Council agreements. Further chapters are dedicated to examination of the concordatary law as is present in the selected countries. Chapter three deals with Germany. After the initial explanation of the German concordatary system, the focus shifts on the individual German states. The focus of chapter four is Colombia, chapter five deals with Spain. Spain is truly the perfect example of how the Second Vatican Council exactly changed the concordatary law. To further explain this I offer a brief examination of the Franco concordat of 1953 and how it was gradually replaced by modern agreements in between the years 1976-1979. Poland is handled in chapter six. The last two chapters are focused on the Czech Republic and the Slovak Republic. *Modus Vivendi* of 1928 is examined in detail. Then the chapters deal with current concordatary agreements in both countries.

Klíčová slova

konkordátní právo - Druhý vatikánský koncil - Svatý stolec

concordatary law - the Second Vatican Council - the Holy See